

Höstsol, ålderdomshem för sceniska konstnärer, stiftelse, grundad 1913 på initiativ av Sv. teaterförbundet genom donation av Gust. Fredriksson. Sed. 1918 på egendomen Såsta i Tåby kommun, Sthlms l.

Höstved, den tätare, tyngre o. ofta mörkare färgade ved, som bildas mot slutet av vegetationsperioden. Motsats: v ä r v e d.

Hötorgskonst, beteckning på tavlor utan konstnärligt värde.

Höttring, benämning för roskarlen.

Hövitsman kallades i äldre tider innehavaren av slottslän, ävensom befälh. över truppstyrka (knektehövitsman, skeppshövitsman).

Hövre, västkustnamn för en där allmänt förekommande långbent, spindelliknande krabba. *Hy'as*.

Høyen [hoj'-], Niels Lauritz (1798—

1870), dansk konsthistoriker, av betydelse för nationella strävanden i dansk konst.

Höyer, C. Cornelius (1741—1804), dansk miniatyrmålare, verksam vid Gustav III:a hov.

Høyesterett', högsta domstolen i Norge. — H ö y e s t e r e t t s ä d v o k a t, advokat, som äger föra talan vid samtliga domstolar.

Høylandet-tapeten [høj], en på linne broderad bonad från Høylandets kyrka i Norge (nu i Trondheims mus.), i teknik o. stil påminnande om Bayeux-tapeten. Antagl. norskt arb. från noo-t.

Höör, r. Kommun i mell. Skåne, Malmöh. l.; Höörs landsf.distr., Frosta o. Eslövs doms. 1983 inv. (1947). — 2. Köping, 1939 utbruten ur H. l. 2.063 inv. (1947). Höörs landsf.distr., Frosta o. Eslövs doms. Samrealskola.

I

I i, antikva el. latinsk stil. / i, kursiv. 3 i, fraktur el. tysk stil. ¶ i, gotisk stil.

I 1. Rom. siffrtecken = 1. — 2. Förkortning av lat. *imperator*, kejsare, av *Julius*, *Junius*, *Juno*, *Jupiter* m. fl. lat. namn.

i, den imaginära enheten. Jfr Imaginär.

la, förkortning för *lowa*.

IAAF, förkortning för *International Amateur Athletic Federation*.

Iakk'os, lat. *Iacchus*, i grek. myt. ett av Dionysos' binamn.

Ialomita [-mitt'sa], biflod fr. v. till Donau, i s. Rumänien. Längd 224 km.

Iamb'likos, d. omkr. 330 e.Kr., grek. filosof, tillhörde nyplatonismen.

Iapetos. 1. I grek. myt. en av titanerna, fader till Atlas o. Prometheus. — 2. Den åttonde av Saturnus' tio månar.

Iasi [jasj], rumänska namnet på Jassy.

Iason, i grek. myt. anföraren för argonauterna.

IATA, förkortning för *International Air Traffic Association*, internat. sammanslutning av världens största flygbolag med uppgift att träffa överenskommelser i för medlemmarna gemensamma frågor.

*ib., i b i d., förkortning av lat. *ibi'dem*, på samma ställe.

Ibach, Johannes (1766—1848), tysk piano- o. orgelfabrikant, grundade 1794 i Barmen en fabrik, bekant för sina flyglar.

Ibadan, stad i s.v. Nigeria, Britt. Västafrika. 327,000 inv. (1945). Handelsplats. Staden täcker en yta av 40 kvkm. Hamnstad: Xagos. Univ. (fr. 1948).

I-balk, järnbalk, vars profil (tvärsnitt) är ett I. Finnes standardiserad dels som normalprofil (förf. *INP*), dels som ID- o. differdingerbalkar med varierande höjd- o. breddförhållanden.

Ibarra, stad i n. Ecuador. 12,000 inv. Kortvägsstation.

Iber'er, forntida europ. folk i v. Europa, efter hand undantäckta till Pyreniska lialvön (Iberiska halvön)., Som iberernas, avkomlingar betraktas vanl. baskerna (i n. Spanien).

Iber'ia el. Iber'iska halvön, fordom namn på Pyreniska halvön. Jfr Iberer.

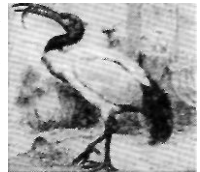
Iber'is, växtsläkte (fam. *Cruciferae*). Ettel. fleråriga örter el. halvbuskar (s. Europa, Mindre Asien). Blommor i kvast, vita el. rödaktiga; kantblommorna yttre kronblad starkt förstorade. Flera arter omtyckta trädgårdsväxter.

Iberiska bergen, raudberg, som i n.ö. begränsa spanska högplatån. Högsta toppen 1,323 m.

Ibert [ibä'r], *Jacques*, f. 1890, fransk tonsättare, har tonsatt operor, baletter samt talrika orkesterverk, utmärkta av artisteri o. rikt färgsinne.

Ibi'dem, lat., på samma ställe; förf. *ib. el. ibid.* I'bis fåglar, *Ibidi'dae*, familj bland vadarna. Mest bekant är *Ibis aetiopia* (*religio'sa*), svart o. vit ibis (se bild). Längd

omkr. 75 cm. Förr allmän i Egypten, där den vördades som helig, nu inskränkt till Nubien o. Sudan. Av den kring Medelhavet förekommande svarta ibisen, *Egaretheus autumnalis*, ha enstaka exemplar anträffats äv. i Sverige.

I'bisros, art av växtsläktet *Hibiscus*, även kallad kinesisk ros (*Hibiscus rosa sinensis*).

Ibiza [-vipa], den största ön bland Pityuserna i Medelhavet, sp. prov. Balears. 597 kvkm, 25,000 inv. Huvudstad: Ibiza (6,000 inv.).

Ibli's el. e b l i's (trol. av grek. *diabolos*, djävul), muhammedanernas namn på djävulen.

Ibn, arab., son. Ingar som sammansättningsled i många arab. egennamn.

Ibn Fadlan (Fozlan), Ahmed, arab. geograf. Besökte 921 bulgarerna vid Volga såsom Bagdadsultanens sändebud. Hans berättelse över resan är av stort intresse bl. a. som den första utförligare skildringen av Ryssland. Den innehåller viktigt etnografiskt material, bl. a. rör, den sydryska kulturens nord. förbindelser.

förde ett stort antal verkningsfullt komponerade men ofta tekniskt bristfälliga altartavlor. Monografi av B. Cnattingius (1937).

Hörby. 1. Kommun i mell. Skåne, Malmön. 1. Hörby landsf. distr., Frosta o. Eslövs doms. 1,879 inv. (1947). — 2. Köping i mell. Skåne, Malmön. 1. Hörby landsf. distr., Frosta o. Eslövs doms. Samrealskola. Mek. industri. Länslasarett. 2,817 ^{inv.} (1947) >

Hörby församling omfattar Hörby kommun o. Hörby köping.

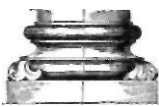
Höreda, kommun i n. Småland, Jönk. 1.; Eksjö landsf. distr., N. o. S. Vedbo doms. 1,360 inv. (1947).

Hörja, kommun i n. Skåne, Kristianst. 1. (past.adr. Finja); Hässleholms landsf. distr., V. Gönge doms. 742 inv. (1947).

Hörlur, trattföret rör, varmed ljudvägor kunna samlas in mot ett öra.

Hörna, idrottsterm för inspark el. inslag i fotboll, hockey o. dyl. från ett av spelplanens hörn, då bollen spelats över målet el. baslinjen av det försvarande laget.

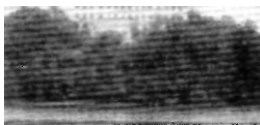
Hörnblad, skulpterad detalj, som i den romanska byggnadskonsten förmedlar övergången mellan den attiska kolonnbasen o. dess plint. H. utfördes antingen som stiliserat blad (se bild), djur- el. människohuvud.

Hörnefors, kommun i s. Västerbotten, Västerb. 1.; Nordmalings landsf. distr., Västerb. s. doms. 3,812 inv. (1947), därav i Hörnefors municipalsamhälle 1,601. — Sv. nederlag mot ryssarna i H. 9/7 1809.

Hörnegg, dets. som hörnjärn.

Hörningsholm, gods i ö. Södermanland, Mörkö kommun, i Sturättens ägo 1480—1616, sed. 1750 fideikommiss inom ätten Bonde. H. brändes av ryssarna 1719, men en av flyglarna ombyggdes 1748—52 efter ritningar av Carl Hårleman, se bild.

Hörningsnäs villastad, f. d. municipalsamhälle i n.ö. Södermanland, sed. 1/1 1947 del av Huddinge municipalsamhälle, Sthlms 1.

Hörnjärn, hörnegg el. getfot, rännformigt verktyg med spetsig egg för putsning av invändiga hörn. Användes av snickare o. bildhuggare.

Hör oss, Svea, moder ätt oss alla, musikkvartett med ord o. musik av Gunnar Wennerberg (1853). Sjunges som nationalhymn.

Hörörd, kommun i ö. Skåne, Kristianst. 1. (past.adr. Magiehem); Degeberga landsf. distr., Gårds o. Albo doms. 557 inv. (1947).

Hörselfrämjandet, Sthlm, förutv. Svenska fören. för dövas väl, bildad 1921, arbetar för de lombörda o. dövas intressen, har bl. a. egen arbetsförmedling, semesterhem o. skola för döva småbarn.

Hörselorgan, organ för omvandling av den genom ljudvägarna förmedlade energien till sinnesretning. Hörselorganet består av det egentliga sinnesorganet, det cortiska organet, beläget i snäckan i innerörat, o. hjälporgan för uppfångande, fortledande o. omvandling av ljudvägarna i mekanisk retning av cortiska organets sinnesceller. I ytterörat, bestående av örnmusslan o. yttre hörselgången, avslutad av trumhinnan, uppfångas ljudvägarna, som försatta trumhinnan i motsvarande svängningar. I mellanörat, utgörande i tinningbenet inneslutna lufthaltiga rum, bl. a. med den in-

nanför trumhinnan belägna trumhålan, överförs trumhinnans rörelser genom de tre hörselbenen: hammaren (med hammarskaftet intimt förbundet med trumhinnan), städet o. stigbygeln till innerörat, en i tinningbenets klippdel innesluten, vätskefylld benblabyrint. Trumhålan står genom örnmusketten i förbindelse med svalget, varigenom lufttrycket på båda sidor om trumhinnan hålles lika, en förutsättning för dess normala rörlighet. Stigbygeln rörelser förmedlas genom ovala förstret till vätskan i innerörat, vilken försättes i motsvarande rörelser tack vare att innerörats vägg på ett ställe, det runda förstret (liksom det ovala förstret beläget i trumhålan inre vägg), är elastisk. Vätskans rörelse medför en mekanisk retning av cortiska organets sinnesceller, varvid nervimpulser föras med hörselnerven till hjärnans hörselcentra, bl. a. till hörselcentrum i tinningloben. — Egentliga hörselorganet torde endast finnas hos insekter o. ryggradsdjur, hos insekterna i form av invecklat bygga organ med »trumhinna» o. nervapparater. Hos ryggradsdjur finnas inneröra o. vanl. hörselben o. trumhinna samt hos däggdjur ytteröra. Hos lägre ryggradsdjur ss. fiskarna är den del av innerörat, som räknas till hörselorganet, mycket enkelt utformat, en egentlig snäcka uppträder först hos kräldjuren o. när sin högsta utveckling hos däggdjuren. Hos fiskarna saknas hörselben o. hos groddjur, kräldjur o. fåglar finns endast ett hörselben motsv. stigbygeln.

Hörsne med Bara, kommun på mell. Gotland, Gotl. 1. (past.adr. Dune); Roma landsf. distr., Gotlands doms. 468 inv. (1947). — Kyrkan i Hörsne från 1200- o. 1300-t. med portal-skulpturer.

Hörup, kommun i s.ö. Skåne, Kristianst. 1. (past.adr. Löderup); Löderups landsf. distr., Ingelstads o. Järrestads doms. 675 inv. (1947), därav i del av Löderups municipalsamhälle 185.

Hörup, Viggo (1841—1902), dansk vänsterpolitiker o. tidningsman, uppsatte tills. m. E. Brändes tidningen Politiken 1884, vars red. han var till 1901. H:s styrka låg i polemiken o. många av hans sentenser ha blivit bevingade.

Höskallra, arter av örtsläktet *Rhinanthus*. Hösnuva, en med riklig, huvudsakl. vattnig, sekretion från näsan förbunden snuva, som uppkommer hos vissa individer vid gräsens blomning. Börjar ofta med kittlingar i näsan o. klåda i ögonen (som även lätt bli röda). Lätt feber kan inställa sig (»nöfeber») liksom hosta o. astmaanfall. Beror på överkänslighet mot i främjålet ingående äggvitämnen.

Hössna, kommun i ö. Västergötland, Älvsb. 1.; Redvägs landsf. distr., Kinds o. Redvägs doms. 682 inv. (1947).

Höst, Oluf, f. 1884, dansk målare; landskapsmålningar av utpräglat koloristisk karaktär. Höstaster, art av växtsläktet *Chrysanthemum*. Höstdagjamning, den tidpunkt på hösten (23—24 sept.), då solen står rätt över ekvatorn, varav följer att dag o. natt äro lika långa på alla breddgrader. Solen befinner sig därvid i Jungfruns stjärnbild.

Höstfibla, art av örtsläktet *Leontodon*.

Höstflox, art av örtsläktet *Phlox*.

Höstfärgning, en ofta praktfull, i rött o. violett skiftande färg, som uppstår hos växternas blad, framför allt träds o. buskars, vid höstens inträde till följd av antocyanbildning i deras celler, ex. hos rödek, lönn, asp. Den hos många förekommande klagula höstfärgen beror på klorofyllets förstörande, varvid karotinoidernas färg framträder.

Höstmånad, det gamla sv. namnet på september.

Ibn Ishak, Muhammad, d. 766, arab. historiker, förf. av den äldsta kända levnadsbeskrivningen av profeten Muhammed.

Ibn Junus, d. 1009, arabisk astronom, utförde i det av kalifen al-Hakim byggda observatorium vid Kairo noggranna astron. mätningar, som han sammanfattade i de berömda »haki-mitiska tabellerna».

Ibn Ruschd, dens. som Averroes.

Ibn Saud, egentl. Abd-al-Aziz III, f. 1880, konung av Saudi-Arabien, en av den islamska världens ledande män. I tillhörde

en vabahitisk emirfamilj i Nedjd, som under hans barndom fördes därifrån under en tronstrid. Han växte upp i Sydarabien, lyckades i början av 1900-t. återerövra Nedjds huvudstad från emiren av Dжебel-Sjamar o. återuppräddade sina faders rike. I. ville skapa en arabisk nationalkänsla med övervinande av stammotsättningen o. sökte främja arabernas övergång från nomadliv till jordbruk. 1913 erövrade han Hasa i ö. Arabien från turkarna. Efter Första världskriget utvidgade I. betydligt sitt välde, införlivade 1921 därmed emiratet Dжебel-Sjamar, började 1924 krig med konung Hussein av Hedjas, som fördes, erövrade Mecka o. antog 1926 titeln konung av Hedjas. 1927 utropade han sig till konung även av Nedjd o. behärskade därmed större delen av Arabiska halvön. S. ä. erkändes hans välde av England genom en traktat. 1932 förenades Hedjas o. Nedjd till Saudi-Arabien med I. som konung, o. 1934 erövrades en del av imamatet Jemen genom ett krig, vari Italien stödde Jemc. I. slöt 1936 en pakt med Jemen o. Irak o. stödde därefter aktivt planerna på bildandet av ett panarabiskt förbund. Abdullahs av Transjordanien sonderingar för att få till stånd en storsyrisk federation ha dock rönt häftigt motstånd från I., som senast 1947 avvisade Abdullahs anspråk på ledarställningen i ett Stor-Syrien. I. o. Abdullah möttes sommaren 1948 för att utjämna sina rivaliserande anspråk särsk. i Palestinafrågan. Jfr Araber.

Ibn Sina, dens. som Avicenna.

I. Ibsen, Henrik (f. i Skien 20/4 1828, d. i Kristiania 23/5 1906), norsk dramatiker. I. kom i apotekslära i Grimstad 1814 o. skrev där sitt första drama *Catilina* (1850). 1851—57 verkade I. som instruktör vid Bergens teater o. därefter i liknande befattning i Kristiania. 1864—91 vistades han mestadels i Italien o. Tyskland. I:s tidigare verk voro byggda efter det franska intrigdramat teknik, oftast med ämnen ur inhemsk historia o. saga (Fri* *Inger til Østraat*, 1855, *Gildet paa Solhaug*, 1856, m. fl.)» men under inflytande av den isländska sagan mognade hans konst till självständighet (*Hcermandene paa Helgeland*, 1858, *Kongsemmerne*, 1863). Kallets o. pliktens etiska krav är huvudmotivet i *Brand* (1866), o. *feer Gynt* (1867) är en överlägsen satir över det självgoda i norskt folklyne.

komedie (1862) kom I. in på det område, som grundade hans världsrykte, det satiriska samhällsdramat. Det när sin höjdpunkt i äkten-skapsdramat *Et dukkehjem* (1879), års krav på kvinnans likställighet med mannen inom äktenskapet väckte oerhört uppseende. Ak-

I tenskapsproblemet förknippades med ärfli-g-hetsproblemet i *Gengangere* (1881). På den storm av ovilja, som detta väckte, svarade I. med *En folkefende* (1882), den stora personlig-hetens tragiska kamp mot den kompakta majo-riteten. Härefter får hans dramatik en all-mera symbolisk karaktär (*Vildanden*, 1884, *Rosmersholm*, 1886, *Hedda Gabler*, 1890, *Dyg-mester Solness*, 1892, *Naar vi døde vaagner*, 1899, m. fl.) — I. är den nord. författare, som djup-ast ingripit i världslitteraturen.

2. Ibsen, Sigurd (1859—1930), som till H. I., norsk politiker o. författare, var 1903—05 norsk statsminister i Sverige o. företrädde med skärpa de norska kraven i unionsfrågan. Polit., Samhällsfilos. o. dramatiska skrifter.

3. Ibsen, Lillebil, f. Krohn, f. 1900, norsk dansös o. skådespelerska, g. m. en son till S. I. 1914—17 anställd hos Max Reinhardt, har företagit turnéer i Europa o. Nordamerika. Ibur, flygplats vid Pernambuco.

ICA, förkortning för *Inköpscentralernas aktiebolag*.

Ica, stad i s.v. Peru, vid Rio Ica. 20,000 inv. (1940). Hamnstad: Pisco.

ICAO, förkortning för *International Civil Aviation Organization*, ett av FN:s fackorgan, bildat 1947, med uppgift att organisera det internat. civil- o. handelsflyget.

Icel, annat namn på Mersin.

Ichang [itsjang], stad i Kina, prov. Hnpei, vid Yang-tsi-kiang. 108,000 inv. (1931). Bety-dande handel o. sjöfart.

Ichtyologi', dets. som iktyologi.

Ichtyo'sis, dets. som iktyos.

Ioi [isi'] (fr., av lat. *ecce hic*, se här), häri kom hit! (tillrop till hundar).

Icke krigförande, under Andra världskr. bruklig term för stat, som öppet tog parti för en av de stridande parterna utan att företaga direkta krigshandlingar.

Ick'es, Harold, f. 1874, amerik. politiker, advokat i Chicago. Urspr. progressiv republikan, sedermera demokrat. 1933—46 inrikesminister.

Icke till order el. rektaklausul, uttryckligt förbud mot överlåtelse av skuldebrev, växel el. annan handling. En med sådant förbehåll försedd växel kallas rektaväxel och kan icke överlåtas med växelrättslig verkan.

ICN, förk. för *International Council of Nurses*, sjuksköterskornas världssammanslutning.

Icosandria (av grek. *ēl'kosi*, tjugo, o. *ane'r*, man), tolfte klassen i Linnés sexualsystem. Omfattar växter med tvåkönade blommor o. flera än 12 ståndare på en utbredt el. skällik blombotten. Hit föras bl. a. släktena *Fragaria*, *Rosa* o. *Rubus*.

ICP, äldre beteckning för normalljus; förk. för eng. *International Candle Power*.

Ic'terus, lat. namnet på gulst.

Id, *Leuciscus idba'rus*, en karpfisk, i södra Sverige benämnd ort. Kan nå en längd av

upp till 60 cm o.

våga 2.5 kg. Ryg-

gen grågrön, mot

sidorna silvergrå,

buken silvervit, på

äldre individer med

uiässingsglans. Söt-

o. bräckvatten. Större delen av Europa, män i Sverige.

Id, I. Förkortning av lat. *i'dem*, densamme, el. *id'em*, detsamma. — 2. Förkortning av *Idaho*.

Ida, dets. som Eda.

Ida, I. (Nuv. Kazdag.) Bergskedja i n.v. Mindre Asien; upp till 1,770 m. Vid dess fot låg staden Troja. — 2. Mell. delen av bergs-kedjan på Kreta; upp till 2,457 m.

Idaho [aj'd'hä°], förk. *Id.*, en av Amerikas Förenta Stater (sed. 1890), på Klippiga bergens

v. sluttning. 215,943 kvkm, 500,000 inv. (1945). Högplatåland (1,200—1,800 ni), genomflutet av Snake River. Jordbruket är genom storartade betavattningssystem väl utvecklat (vete o. havre). Betyd. fåravel. Huvudnäring är dock bergsbruk (guld, silver, koppar, bly, nickel, järn, zink m. m.); iiv. sågverks- o. kvarnindustri. Univ. i Moscow sed. 1892 (3,000 stud.). Bl. inv. är en stor del mormoner. Huvudstad: Boise.

Idala, kommun i n. Halland, Hall. l. (past.adr. Frillesås); Viske landsf.distr., Hall. n. doms. 270 inv. (1947).

I'das, namn på flera grek. sagohjältar.

Idavallen, i nord. myt. ett fält, där gudarna i tidernas morgon levde i sällhet o. där de åter skola samlas efter Ragnarök.

Ide benämnes det läger vissa djurarter, såsom bruna björnen o. grävlingen, reda åt sig för vintersömnen.

Idé (grek. *idéa*, jfr *éidos*, gestalt, form, bild), tanke, begrepp, inbillning, plan.

Ideal (av *idé*), något eftersträvanvärt fullkomligt, vars giltighet är oberoende av dess förverkligande.

Ideal gas, gas, som fullständigt följer gasernas allmänna tillståndslag (jfr Gas). Utgör ett teoretiskt gränfall, till vilket de verkliga gaserna närma sig, då temperaturen ligger högt över kondensationspunkten o. trycket är täml. lågt. Angor, t. ex. vattenånga, måste därför vara starkt överhettade för att allmänna tillståndslagen skall kunna tillämpas.

Idealism'. 1. Åsikten, att de yttre tingena blott äro våra föreställningar, ej äga självständig verklighet. Motsats: realism. — 2. Åsikten, att verkligheten helt el. delvis är av ändlig art. Motsats: materialism. — 3. Åsikten, att vårt sedliga handlande bestämes av högre moraliska värden, ej blott av själviska behov. Motsats: egoism, hedonism m. m. — 4. Åsikten, att det sköna är skönt genom den idé, som det ger uttryck åt i det sinnliga materialet. Motsats: formalism. — 5. Konstnärlig el. litterär riktning, som söker försköna o. förbättra verkligheten, ej återger den som den är. Motsats: realism. — Idealist', person, som osjälviskt strävar mot högre mål o. värden; stundom beteckning för opraktisk svärmare.

Ideal vätska, osammantryckbar vätska, som saknar inre friktion (viskositet). Har betydelse som teoretiskt gränfall till verkliga vätskor.

Idéassociatio'n. Psyk. Den förbindelse mellan två föreställningar, som gör, att man genom den ena kommer att tänka på den andra. Vanl. särskiljer man två slag av idéassociationer: a) likhetsassociation: När jag ser Per, erinrar jag mig Pål, när de äro så lika; b) beröringsassociation: När jag ser Per, erinrar jag mig Pål, när de sitta på samma kontor.

Idédrama, skådespel, där handlingen o. personerna åskådliggöra en filosofisk, moralisk el. social idé, t. ex. de grekiska tragedierna, Goethes iFaust', Ibsens »Brand».

Ideell' (av *idé*), upphöjd, syftande el. byggande på en idé.

Ideell förening, förening, vars syfte är religiöst, vetenskapligt, socialt, politiskt, sällskapligt el. dyl. men däremot icke ekonomiskt.

Idefjord, vik av Skagerak, på gränsen mellan Sverige o. Norge. Längd 45 km.

Idéflykt (av grek. *idéa*, form), vid sinnessjukdom o. psykoser förekommande abnormt skiftande mellan olika föreställningar utan logiskt samband.

Idegran, *Tnxus bacca'ia* (fam. Taxaceae), ett skoldkonat, ständigt grönskande barrträd med plattade, tvåsidigt riktade barr. Kransgrenar mindre regelbundna, genomgående huvudstam

saknas ofta, buskformata växtsätt vanligt. Ved hård med rödbrun kärna, värdefull för finare snickeri (svartporlad = »tysk ebenholts»); ålder över 2,000 år. De hårda fröna sitta ensamma i spetsen på korta grenar, omgivna av ett saftigt, scharlakansrött förhülle, den enda del som ej är giftig. Harts saknas fullständigt. Utbredd över n. halvklotet, hos oss huvudsakl. längs kusterna upp till n. Uppland.

Ide'iska dakty'ler, i grek. myt. fingerstora dvärgar på berget Ida i Frygic (el. på Kreta).

Ideles, oas o. huvudort i Ahaggar, mell. Sahara. Karavanhandel.

Id'em, lat., detsamma; förk. *id*.

Idenor, kommun i ö. Hälsingland, Gävle. l. (past.adr. Hudiksvall); Hälsingtuna landsf.distr., N. Hälsingl. doms. 1,065 inv. (1947).

I'densalmi, dets. som Iisalmi.

Identifie'ra (av lat. *id'em*, detsamma, o. *fa'cere*, göra), igenkänna, bestämma; påvisa överensstämmelsen mellan; likställa, liktydiggöra. — Iden'tisk, lika, en o. samma.

Identite't (av lat. *id'em*, detsamma), fullständig överensstämmelse.

Identitet'sfilosofi' el. id'entitet'shy'pote's, filos. åskådning, enl. vilken det andliga o. det kroppsliga blott äro ol. sidor hos en o. samma verklighet. Repr.: Spinoza, Schelling.

Identitetskort, av Postverket utfärdad legitimationshandling för utfående av värdeförsändelser m. m. med giltighet i alla i Världspostföreningen deltagande länder.

Identitet'slagen benämnes den första tanke-lagen inom logiken, vilken utsäger, att varje begrepp är identiskt med sig själv.

Ideografi' (av grek. *idéa*, bild, föreställning, o. *gra'fein*, skriva), bild- el. begreppsskrift, ex. siffror o. matematiska tecken. — Ideogra'mi', ideografiskt tecken.

Ideologi' (av grek. *idéa*, idé, o. *lo'gos*, lära), eg. idélära, num. beteckning för olika politiska åskådningar. — Id'colog', filosofisk el. politisk svärmare.

Id est, lat., det är, dvs.; förk. » . e.

Idiom [-äm] (av grek. *id'oma*, egenhet), egenhet, språkegenhet, språk, munart. — Idioma'tisk, egen för ett visst språk. — Tala idioma'tiskt, behärsa ett språk fullständigt.

Idiopati' (av grek. *%dios*, egen, o. *pa'tos*, känsla), känsla, som hänföer sig till det egna jagets välbefinnande.

Idiopa'tisk (av grek. *id'ios*, egen, o. *pa'tos*, lidande), sjukdomsföretcelse, som kan tillskrivas den primära, ursprungliga sjukdomsprocessen. Motsats: sym'toma'tisk.

Idiosynkrasi' (av grek. *id'ios*, egen, o. *syn'krasis*, sammanblandning), överkänslighet för vissa ämnen, t. ex. vissa läkemedel el. födoämnen. Jfr Allergi.

Idioti' el. idiotism' (av grek. *idio'tes*, okunnig). Med. Den svåraste formen av medfödd svagsinthet. Själslivet utvecklas här ej över den tidigare barnålderns stadium (ungefär 3 år). Jfr Debilitet o. Imbecill. — Språk. Idiotism = språkegendomlighet.

Idisslare, *Ruminan'tia*, grupp bland klövdjuren, vars förnämsta kunnetecken är, att magen är delad i fyra el. tre avdelningar: vomen, nätmagen, bladmagen (kan saknas) o. löpmagen. Födan kommer först ned i vomen, sedan i nätmagen, varifrån den uppstöttes i munnen o. tuggas om (idisslas). Vid andra sväljningen kommer den direkt ned i bladmagen o. slutt. i löpmagen. Till i. höra: kameldjur, boskapsdjur o. dvärgmyskdjur. Förekomma vilda i alla världsdelar utom Australien.

Idkerberget, järngruvfält o. gruvsamhälle i s. Dalarna, St. Tuna kommun. 660 inv. (1946).

Idlewild [ajd¹¹°ajld], flyghamn under byggnad vid New York, beräknas utbyggd 1954, avsedd bli världens största.

I. D. N., förkortning för lat. in *De'i no'mine*, i Guds namn.

Ido el. reform-esperanto, ett internationellt hjälpspråk, konstruerat (av en kommitté av vetenskapmän, Paris 1907) som en förenkling o. förbättring av esperanto.

Idol [ä-l] (av grek. *Idolon*, bild), avgud, avgudabild.

Idolatri, egentl. *Idololatri* (av grek. *Idolon*, bild, o. *latrwa*, dyrkan), avgudadyrkan.

Idomeuevs, konung på Kreta, en av de tappreste grek. hjältnarna i Trojanska kriget.

Idre, kommun i n. Dalarna, Kopparb. l.; Särna landsf.distr., Ovaniljans doms. 1.604 inv. (1947).

Idria, stad i a.v. Jugoslavien, f. d. ital. prov. Gorizia, vid Isonzo's biflod Idria. 6.000 inv. Kvicksilvergruva. Österrikiskt före 1919.

Idrott (av fornisl. *id*, verksamhet, o. *rotr*, kraft), färdighet idkad för att uppöva o. utveckla fysisk o. andlig förmåga. Vanl. användes ordet om kroppsvningar o. särsk. om sådana, vid vilka till skillnad från sport (jfr d. o.) utövarens personliga insats utgör huvudsaken samt vid vilka till skillnad från gymnastik (jfr d. o.) större spelrum lämnas åt individuella anlag o. böjelser. De vanligaste svenska idrottsgrenarna är: allmän idrott (löpningar, hopp o. kast), fotboll, boxning, brottning, fäktning, rodd, skid- o. skridskoåkning, cykelåkning samt simning. Idrottsväsendet har under sista halvsekllet fått en oerhörd utbredning o. betydelse, särsk. sedan olymp. spelen återupptagits (1896).

Idrottsmärke, ett av Sveriges Riksidrottsförbund 1907 instiftat prestationsmärke för män, 1916 kompletterat med liknande märke för kvinnor. Märket förekommer i fyra valörer, brons, silver, guld samt guld med emalj, vilken sistnämnda valör crhålls av män efter under 18 år fullgjorda prov, av kvinnor efter 16 år. Ktt prov skall avläggas i var och en av följande grupper: 1) simning 200 m (simkunnighetsprov) el. gymnastik, 2) höjd- el. längdhopp, 3) löpning män: 100 m, 400 m el. 1.500 m; kvinnor: 80 m, 300 m el. 800 m, 4) kast diskus, kula el. spjut samt dessutom för män handgranat el. tyngdftning, för kvinnor kast med stor boll el. slungboll, 5) uthållighetsprov (i löpning, simning, skridskoåkning, skidloppning, cykelåkning, kanotpaddling, rodd, orientering el. gängl. Antalet erövrade bronsmärken uppgick vid årsskiftet 1947—48 till ca 174.000.

Idumeén, efter 586 f.Kr. namn på edomiternas rike i s. Juda.

Idun, 1. **I** nord. myt. Brages gemäl, den eviga ungdomens gudinna, som förvarar de äppeln, vilka ge gudarna ny ungdom. — 2. *Astr.* Småplaner, upptäckt 1877 o. uppkallad efter sällskapet Idun i Sthlm. — 3. Illustrerad damtidning i Sthlm, grundad 1887 av F. Hellberg. Utkommer en gång i veckan. Chefred. Eva Nyblom (g. Hökerberg 194r) sed. 1928. — 4. Sällskap i Sthlm, stiftat 1862, i syfte att sammanföra vetenskapligt, vittert o. konstnärligt intresserade män. Sekr. 1862—1906 H. Wieselgren, 1906—13 Th. Westrin, 1921—38 R. G:son Berg, sed. 1939 Nils Forssell.

Idu'na, litterär o. arkeologisk tidskrift, utg. 1811—24 o. 1845 av Götsiska förbundet.

Idus, lat., i rom. kalendern den 13:e (i mars, maj, juli o. okt. den 15:e) i varje månad.

Idvatten, dets. som bakström.

Idyll (av grek. *eidywion*, liten bild), kort dikt, som skildrar okonstlat lantliga el. enkelt borganerliga förhållanden. I överförd bemärkelse en enkel, lantlig, för ögat tilltalande plats el. situation — *I d y l l i s k*, lantlig, älsklig o. fridfull.

I. e., förk. för lat. *id est*, det är, det vill säga.

IFAP, förkortning för *Internationäl Federation of Agricultural Producers*, jordbrukarnas världsgörorganisation, bildad 1946.

If igené a, lat. *I p h i g e n i a*, i grek. myt. en dotter av Agamemnon. Annad till försöningsoffer åt gudinnan Artemis vid grekernas avsejning från Aulis till Troja, räddades I. av gudinnan o. fördes som prästinna till dennas tempel på Tauris. Amnet behandlat i skådespel av Euripides, Racine, Goethe m. fl. samt i två operor av Gluck.

If'kles, i grek. myt. Herkules' tvillingbror. **Ifni**, sp. *Santa Cruz de MarPequefla*, spanskt territorium på Marockos u.v. kust, mittemot Kanarieöarna. 1.900 kvkm, 35.000 inv.

Ifvarsson, Karl (r818—89), politiker, hemmansägare från Halland. Riksdagsman från r859, efter representationsreformen led. av AK 1859—89 o. dess vice talman 1880

—84; under en längre tid lantmannapartiets ledande man. Från början mera konservativ drogs han efter hand till liberala idéer o. kvarstod efter brytningen 1888 i det frihandelsvänliga "gamla lantmannapartiets" f.s. talegåva, paräd med klok försiktighet o. stor arbetsförmåga, gav honom ett mycket betydande inflytande.

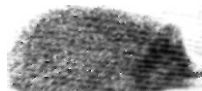
AB, Iföverken, Bromölla, Kristianst. l. Grundat 1927 genom sammanslagning av Ifö cementfabriks AB, o. AB. Ifö chamotte- o. kaolinverk (gr. 1909). Aktiekap. 20 rail. kr. (1948). Bruksrörelse, särskilt för tillv. o. försäljning av eldfast tegel, golvplattor, elektro-tefcn. porslin o. sanitetsgods. Verkst. dir. K. Wehtje (sed. 1918).

I. G. (= *Interessen-Gemeinschaft*) *Farbenindustrie Aktiengesellschaft*, förkortat *Igefa*, Tysklands största industrisammanslutning, bildad 1925 genom sammanslagning av sex kemiska fabriker. I. har drivit en omfattande produktion av bl. a. färgämnen, film, sprängämnen o. kväveföreningar (nära 1/3 av världsböehvet). Allierade kontrollrådet övertog den formella äganderätten dec. 1945. Enl. beslut okt. 1947 skola I:s anläggningar nedmonteras.

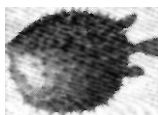
Igelknopp, arter av örtsläktet *Sparganixm*.

Igelkottar, *Erinaceidae*, familj bland insekt-ätarna. Hos oss allmänna igelkotten, *Erinaceus europaeus*.

Kroppen kort o. klumpig, nosen trynlik. Ryggen beklädd med styva taggar, buken med hår. Till försvar kan igelkotten rulla ihop sig, varvid taggarna skydda hela kroppen. Lever av grodor, sniglar m. m.; ligger i dvala om vintern. Asien o. Europa, i Sverige i vanliga fall upp till Gästrikland.

Igelkottfiskar, *Diodon*, till gruppen fastkäkar bland benfiskarna hörande korta, klumpiga fiskar med stora taggar i huden. Tropiska hav. (Se bild.)

Igelkottspinnare, en grupp med stora fjärlar tillhörande fam. *ArcleWde*. Puppen utvecklas inom en tunn kokong. De äro en. Natfjånspinnare men visa sig ibland äv. om dagen. Ex. björnspinnare, se denna.

Igelsta, municipalsamhälle o. sågverk i ö. Södermanland, nära Södertälje, östertälje kommun, Sthlms l. 603 inv. (1947).

Igelösa ooh Odarslöv, kommun i v. Skåne,

Malmön, 1. (past.adr. Örtofta); Lunds landsf.distr., Torna o. Bara doms. 630 inv. (1947), varav 1 Igelösa församling 1770.1 Odarslövs församling 453.

Iggesund, bruk o. industrisamhälle i ö. Häl-singland, Njutångers kommun, 8 km s. om Hudiksvall, 2,914 inv. (1941). Järnverk, sulfat-, sulfitt- o. sulfitsprittfabriker samt träsliperi, tillh. AB. Iggesunds Bruk (grundat 1876, aktiekap. 18 mill. kr. 1948). Dotterbolag: Ström-bäck bruks AB. o. Runemo Sägverks AB. Verkst. dir. G. Sundblad (sed. 1921).

Iglar, *Hirudinea*, avdelning av ringmas-karna. Kroppen oftast tillplattad, i värdera ändan försedd med en sugskål: den bakre blott till vidhäftning, den främre genomborras av sugmunnen. Färg med blindaögar. En del, såsom den i våra sötvatten levande blodigeln, har skarpa kitinkäkar. Samkönade. De flesta leva i vatten. Flera äro hudparasiter.

Iglau, tieck. Jihlava, stad i Tjeckoslo-vakien, vid fl. Jihlava, 27,000 inv. (1942). Livlig handel. Besatt av svensarna 1645—47.

Iglesias, stad på v. Sardinien, ital. prov. Cagliari, 21,000 inv. Bly- o. zinkgruvor.

Iglesias, Pablo (1850—1925), den spanska socialismens banbrytare, grundade 1888 socialdemokratiska partiet i Spanien.

Igloo [i'glø], hydda, uppförd av snöblock, vanligen manshöj, av bikupsform, urspr. eskimåisk. I. användes i Sverige vid fjällfärder.

Ignaberga, kommun i n. Skåne. Kristianst. l. (past.adr. Vankiva); Vinslövs landsf.distr., V. Göinge doms. 787 inv. (1947). Kalkbrott (gruskalk).

Ignat'iev, Nikolaj Pavlovitj (1832—1908), greve, rysk diplomat, « ^ „ » O N K C I deltog 1856 i Pariskon-gressen o. genomförde 1860 en överenskommelse med Kina, enl. vilken Amurområdet avstodt till Ryssland. Som rysk minister i Konstanti-nopel 1864—77 förskaffade han sig vedernamnet »lög-nens fader» genom sitt un-derstödande av de turk.

upplösningstendenserna. Rysk-turk. kriget 1877—78 o. San Stefanofreden äro främst I:s verk.

Ignat'ius, biskop i Antiokia omkr. 100 e.Kr., martyr under Trajanus; förf. på grek. 7 brev, präglade av djup, mystisk religiositet.

Ignell, Nils (1806—64), präst, komminister i Katarina förs., Sthlm. Religiös förf. i Schleier-machers anda.

Ignobel (av lat.), oädel, gemen. Motsats: nobel.

Ignorans' (av lat. *ignora're*, vara okunnig), okunnighet. — Ignorant', okunnig; okun-nig människa. — Ignorera, låtsas okun-nighet om, icke bry sig om.

Ignorant'bröder (lat. *fra'tres ignoran'tiae*) el. S:t-Yonbröder (efter ordenshuset S:t-Yon i Rouen), katolsk lekmanndaorden, grundad 1681 med uppgift att utan avgift un-dervisa gossar i religionens första grunder. Stor utbredning särsk. i Frankrike.

Igor (av sv. *Ingvär*), namn på två ryska furstar av svensk ätt: 1. Igor Ruriko-vitj, d. 945, son till Rurik, besteg tronen 913, förde framgångsrika krig, bl. a. med Bysans. — 2. Igor Svjatoslavitj (1151—1202), förde krig mot nomadstammar, blev 1185 fången men flydde, vilket beskrivits i *Igor-kvädet*, en hjältedikt från slutet av noo-t. Iguanodon, till skräcködlorna hörande kräl-djur, vilka levde under kriterioden. Kropps-längd 10 m, höjd över marken 5 m. Tummen var utbildad till ett kraftigt vapen i form av en

stor tagg. I, voro upprättgående, västtående lantdjur. 22 skelett funna på ett ställe i Belgien.

Iguassii, territorium i v. Brasilien. 108,000 inv. (1946).

Igumen (av grek.), grek.-katolsk klosterabbot. I. H., förkortning för lat. *ja'cet hic*, här villar. I'hlen, Nils Claus (1855—1925), norsk industriare o. politiker (vänster), utrikes-minister 1913—21, förde en smidig yttre politik under Första världskr.

Ihmels, Ludvig (1858—1933), tysk protestantisk teolog, prof. i Erlangen 1898, i Leipzig 1902, landsbiskop i Sachsen 1922. Bl. arb. *Wer war Jesus? Was wollte Jesus?* (1908).

1. Ihre, Johan (1707—80), språkforskare, histo-riker, prof. i Uppsala 1737, medl. av bibelkommissionen. I:s stora ordbok *Glossarium suogothicum* (z dir, 1769) blev banbrytande inom den germanska språk-forskningen. (Se bild.)

2. Ihre, Albrekt Elof (i797—1877), sonson till J. I., frih., statsman, utrikesmin-ister 1840—48. Utnämnd till hovkansler 1838 tillämpade I. aldrig indragningsmakten, varigenom denna i praktiken upphörde.

I H S, Kristusmonogram (på altarpjnydner o. mässhakar m. m.), egentl. de tre första bok-stäverna i grek. namnet för Jesus (*ILLIOYE*), ofta tytt som /e/s u s H o m i n u m S a l - v a t o r, lat., »Jesus, människornas frälsare».

Iisalmi [i'sal'] el. I'de n s a l m i, stad i ö. Finland, Kuopio l., vid sjön Porovesi, 3,900 inv. (1942).

Ij [ej]. Het Ij, torrlagd vik av Zuiderzee vid Amsterdam.

Ijmuiden [ej'möjden], stad i Nederländerna, prov. Nord-Holland, vid Nordsjökanalens myn-ning i Nordsjön, 1,200 inv. Fiske o. sjöfart.

Ijssel el. Yssel [ej'ssel], floder i Holland. — I. Nieuwe (Nya) Ijssel, en av Rhens utloppsarmar, utfallande i ö. Ijsselmeer o. med bifloden Oude (Gamla) Ijssel. — 2. Holland Ijssel, en vid Rotterdam i Maas utfallande gren av Lek.

Ijsselmeer [ej'ssel-], den genom dammbyg-gnaden 1932 i Zuiderzee, Nederländerna, bildade insjön. Jfr Zuiderzee.

I-järn, det. som I-balk.

Ikaros, i grek. myt. en sagohjälte, som gästfritt mottog Dionysos o. till lön av denne erhöill vinrankan o. vindningen.

Ikariska havet, benämning på s.f.t. delen av Egeiska havet. Jfr Ikaros.

I'karos, i grek. myt. son av Daidalos o. jämte denne fånge på Kreta, varifrån de flydde på av Daidalos förfärdigade vingar. Men då I. flög för nära solen, smälte vaxet i vingarna o. I. föll ned i det efter honom uppkallade Ikariska havet.

Ikhwa ner, benämning på Ibn Sauds ara-biska stormtrupper.

I. K. L., se Lapporörelsen.

Ikon [ikån] (av grek. *eiko'n*, bild) kallas i grek.-ortodoxa kyrkan kultbilder av Kristus, jungfru Maria el. helgon.

Ikonografi' (av grek. *eiko'n*, bild, o. *grafa'in*, skriva) el. ikonologi', jämförande stu-dium av hur olika motiv inom konsten upp-fattats o. återgivits under olika tider o. av olika konstnärer.

Ikonoklast' (av grek. *eiko'n*, bild, o. *klan*, krossa), bildstörmare.

Ikonologi' (av grek. *eiko'n*, bild, o. *lo'gos*, lära), det. som ikonografi.

Ikonoskop [-skå'p] (av grek. *eiko'n*, bild, o.

skopeTn, se), ett för televisionsändare avsett speciellt katodstrålerör, i vilket elektronstrålen mycket hastigt rör sig över en glimmerskiva, som är överdragen med små fotoelektriskt verk-samma silverkorn, o. härvd i varje punkt framkallar en strömstöt, som är proportionell mot belysningen på punkten i fråga. Jfr Katodstråle-rör o. Television.

Ikonostas (av grek. *eiko'n*, bild, o. *sta'sis*, ställning) kallas i grek.-ortodoxa kyrkan en med helgonbilder prydd träskärm, ställd mellan kyrkorummets o. det lilla heligaste (sanctuarium).

Ikosae'der (av grek. *3'kosi*, tjugo, o. *Ju'dr a*, sida), en regelbunden rymdfigur, begränsad av 20 likben ta o. lika stora trianglar. Har alltså 12 hörn.

I'k ter us (av grek. *i'Mer os*), gulsof.

Iktinos, grek. arkitekt, verksam under Perikles' tid. Tillis. m. Kallikrates uppförde han Atens *Partenon* samt ensam *Apollotemplet* i Bassac.

Ik'tus, lat., taktslag; metriskt betonad stavele.

Iktyol [-ål] el. ichtyol (av grek. *ikty's*, fisk), ett svavelhaltigt, tjärliknande ämne, som framställes ur vissa från förstnämnda fiskar härstammade skifferarter. Användes i hudläkekonsten.

Iktyologi' el. ichtyologi (av grek. *ikly's*, fisk, o. *logos*, lära), vetenskapen om fiskarna.

Iktyo's, ichtyosis (av grek. *ikly's*, fisk), fiskfjällsjuka, abnormt kraftig hornbildning i huden, så att denna får ett fiskfjällsliknande utseende. Kan vara medfödd el. uppträda under tidigaste barndomen, ärftlig.

Iktyosau'rier, vetenskapligt namn för de nu utdöda fisködlorna.

Iktystegi'der, de äldsta fyrfota djuren. Fossil påträffade på Grönland.

Ik, kem. tecken för en atom illinium.

Ildefon/sogruppen, grek. skulpturgrupp med två ynglingar. Ett drottin. Kristina av Sverige tillhörigt exemplar kom till slottet San Ildefonso i Spanien; nu i Prado i Madrid.

Il dolce stil nuovo [däritys stil noå'vå], it., »den nya ljva stilen», beteckning för en ital. diktart under 1200-t., utgörande en ombildning i religiös-filosofisk riktning av den provensalska kärlekslyriken. Diktarten, vars främste representant var Guido Guinicelli, utmynade i Dantes diktning.

Il Duce [ill doti] 'e], it., ledaren; Mussolinis titel som diktator.

Ile-de-France [il'd°-fra'ns]. 1. Område i n.v. Frankrike, mellan fl. Marne, Seine, Oise, Aisne o. Ourcq. Fordom provins. Huvudstad: Paris. — 2. Frans benämning på ön Mauritius.

Ileus (av grek. *eileo's*), tarmvred.

Il'ex, trädsläkte (fam. *Aquifoliaceae*), 280 arter i tempererade o. tropiska trakter. Blad hela, strödda, vanl. ständigt grönskande. Blom-mer i flockliknande samlingar i bladvecken. / *aquifolium*, järnek el. kristtorn, stundom odlad i parker i s. Sverige. / *paraguayensis* jämte några andra arter lämna mate el. paraguay-te, vilket användes som te.

Ilf, Il j a (1897—1937), rysk författare, ut-gav i samarbete med Jevgenij Petrov (se denne) humoristiska skälromaner med motiv från Sovjetryssland: *Tolv stolar* (1928; sv. övers. 1937) o. *Guldkalven* (1933; sv. övers. 1946).

Ilford [ill'f°d], stad i ö. England, grevsk. Essex, östlig förstad till London. 180,000 inv. (1946).

Il'i, flod i Centralasien, faller ut i Balkasj-sjön, i n.ö. Turkestan. Längd 1,500 km.

Il'ia el. *Rea Silvia*, i rom. myt. moder till Romulus o. Remus.

Ilia'den (grek. *Ilia's*), grek. hjältedikt i 24

sånger, behandlande en episod från grekernas belägring av Tröja, näml. Akillevs' o. Aga-memnonns olycksbringande tvist o. därmed sammanhängande händelser. Jfr Homeriska diktarna.

Il'ion, namn på Tröja, efter dess av traditio-nen utpekade grundläggare Hos.

Il jus j'in, Sergej, f. 1894, rysk konstruktör av flygplan, av vilka främst markstridsplanet *Il-2* (äve kallat *Stormovik*) o. bombflygplanet *Il-4* användes under Andra världskr.

Ilkhan, turk., »stämäldeste», hövdingetitel, särsk. inom il kha'nerna, en mongolisk härskarätt i Persien 1232—13 35-

Ilkka, Jakob Bengtsson (d. 1597), finsk bondeledare under Klubbekriget. Avrättad. Folktraditionen har bevarat många drag av I.

Il, biflod fr. v. till Rhen, rinner upp på Juraberget i n.ö. Frankrike o. faller ut nedan-för Strassburg, varifrån en kanal leder till Rhönes bifl. Saône. Flodens längd är 205 km.

Ill., förkortning av *Illinois*.

Ilitakowiczówna [ilakawitjov'na], Kaz i-m i e r a, f. 1892, polsk skaldinna, förf. av tal-rika diktsamlingar med motiv bl. a. ur folksagor (*Placzący ptak*, 1927; Den gråtande fågeln), ur aktuella frågor (*Słownik litewski*, 1936; Den litauiska nåtergalen) o. vidare ur Pilsudskis levnad. En tid Pilsudskis sekreterare.

Illampu el. S o r a t a, bergstopp i Anderna, ö. om Titicacasjön, v. mell. Sydamerika. 6,617 m ö. h.

Ille-et-Villaine [il-e-vilän], departement i n.v. Frankrike (Bretagne), omkr. floderna Ille o. Villaine. 6,992 kvkm, 78,000 inv. (1946). Jord-bruk o. boskapsskötsel. Huvudstad: Rennes.

Ille fo'iet, lat., »han skall göra det», ut-tryck som Karl IX lär ha fällt om sonen Gustav (II) Adolf med tanke på de verk, han själv ej hunnit utföra.

Illega'l (av nylat. *illegalis*), lagstridig. Mot-sats: legal.

Illegitim (av lat.), olaglig; född utom äkten-skapet. Motsats: legitim.

Il'ler, biflod fr. h. till Donau i s.v. Bayern, delvis bildande gräns mot Wiirttemberg; ut-faller nära Ulm. 165 km.

Iller, *Putorius putorius*, tillhör vesslor-na bland mårddjuren. Till färgen ovan gulvitt med svart-bruna, långa stickelrhår; un-dersida, fötter o. svans svarta. Kroppslängd omkr. 40 cm, svans 16—19 cm. Europa, från Medelhavskusten till Sydsverige. Iyever av fisk, grodor o. fåglar.

Illicium, trädsläkte (fam. *Magnoliaceae*), 7 ständigt grönskande arter (ö. Nordamerika o. ö. Asien). Den mogna frukten av / *verum* (Kina) användes som krydda under namn av stjärnanis (bl. a. till framställning av anisette). Barken av / *anisatum* användes i Japan till rökelse.

Illinium, kem. tecken *Il*, icke allmänt vedertaget namn på en sällsynt jordmetall, atomnr: 61, som ej med säkerhet har påträffats i naturen. Radioaktiva isotoper med massalen 144, 147, 149 o. 151 ha framställts genom kärn-reaktioner. Andra föreslagna namn på grund-ämnet nr 61 äro: cyklonium, prometheum o. florentium.

Illinois [-náj(s)]. 1. Biflod fr. v. till Mis-sissippi, mell. För. Stat. 410 km. Från staden Peru vid I. går I-M i c h i g a r > - k a n a l e n (154 km) till Chicago. — 2. Förk. *Ill.*, en av Amerikas Förenta Stater (sed. 1818), belägen omkr. fl. I. 145,189 kvkm, 7,721,000 inv. (1945), varav många svenskfödda. Bördigt slättland. Näringsgr: jordbruk (majs, vete, havre), boskaps-skötsel, bergsbruk (stenkol, bly, zink, petroleum),

industri (järn- o. stålverk, mek. verkstäder, bryggerier, slakterier). Huvudstad: Springfield, största stad Chicago. Många högskolor o. universitet, de största i Chicago o. Urbana.

Illipe, trädsläkte (fam. *Sapotaceae*), 30 indomalajiska arter med läderartade blad, flera med oljerika frön. / *butyra'cea* lämnar s. k. fulwasmör. De torkade, sockerhaltiga blommorna av / *latifolia* (Främre Indien) ätas; fröna av denna art o. / *malabo'rum* ge s. k. mahwasmör o. / *palVida* (Sumatra) lämnar guttaperka.

Ill'is quo'rum merue're labo'res, lat., »åt dem, vilkas arbete gjort dem därav förtjänte», inskrift (citad efter den rom. skalden Propertius) på en svensk, r785 stiftad medalj. (»Illis quorum») som utdelas till särsk. förtjänta in- o. utländska män o. kvinnor.

Illittera't (lat. *illiteratus*) kallas sådan person, som i visst fack icke har vetenskaplig bildning, särsk. i sammansättningen i ill'iterat rådmän (tidigare ledamot i rådhusrätt utan juridisk examen). — Motsats: ill'iterat.

Illigism' (av lat. nek. m o. grek. *log'os*, förfu'nt), något som strider mot förfu'ntet.

Ill'ojal (av lat. nekande in o. fr. *loyal*, laglydig), lagkränkande, ohederlig. — Ill'ojal konkurrens', användandet av ohederliga medel i affärskonkurrens. Straffbestämmelser i lag av 2° 1931.

Illude'ra (av lat.), gäckas med, kringgå; gesken av.

Illuminatio'n el. illu'minering (av lat. *illuminare*, upplysa), festlig belysning; färgläggning, särsk. miniatyrmålning i medeltida handskrifter. (Se färgplansch.) — Illu'minator el. illu'minist', person, som illustrerade handskrifter. — Illu'minera, festligt upplysa; färglägga.

Illusio'n (av lat. *illudere*, gäckas), Sinnesvilla, bländverk; falsk förhoppning. Jfr Hallucination. — Illusionist', trollkonstnär. — Illus'o'ris k, skenbar, bedräglig.

Illu'ster (lat. *illu'stris*), lysande, berömd. Illustrated London News [ill'ust're'tid lann'd'n njos], »Illustrerade Londonnyheter», förmålig, illustrerad engelsk veckotidning, grundad 1844.

Illustratio'n (av lat. *illustrare*, upplysa), förklarande bild. — Illu'strera, förse med bilder.

l'Illustration [il'lystras'jäs'], »Illustrationen», förmålig, illustrerad fransk veckotidning, grundad 1843.

Illustre'rad tidning, veckotidning i Sthlm 1855—67, som hade sin glanstid under A. Blanches redaktörskap (1857—63). Jfr Ny illustrerad tidning.

Illustrierto Zeitung [ilos'trirt'o tsaj'tong], förmålig, illustrerad tysk veckotidning, grundad 1842.

Illust'ris, lat., lysande, berömd.

Illy'rer, forntida folk, som bodde Illyrien o. från vilket albancerna trol. härstamma.

Illy'rien, i antiken beteckning för ett område på n.v. Balkanhalvön, ungefär motsv. nuv. Kroatien, Dalmatien, Bosnien, Hercegovina o. Albanien, fordom bebott av illyrerna. I samband med Slavernas framträngande i l. på 600-t. försvann begreppet l. som politiskt begrepp.

Illy'risk halvön, annat namn på Balkanhalvön.

Illyrism', en av den kroat. författaren Ljudevit Gaj (1809—72) grundad o. ledd förelse under förra hälften av 1800-t. med syfte att genom ett gemensamt språk kulturellt o. politiskt samla de sydslaviska stammarna.

Il'marinen el. Il'mari, en av huvudpersonerna i den finska hjälteediken Kalevala, Väinömiöns medhjälpare.

Il'men, insjö i v. Ryssland, förenas genom fl. Volhov med Ladoga. 919 kvkm.

Il'menau, stad i mell. Tyskland, delstaten Thüringen, vid fl. Ilm. r4,000 inv. Betyd. glas- o. porlinsindustri. Vattencurativstätt.

Imeni't, det. som titanjärn.
ILO (eng.), förkortning för *International Labour Organization*. Se Internationella arbetsorganisationen.

Iloilo, hamnstad på ön Panaj, Filippinerna. 94,000 inv. (1942).

Ilorin, stad i Nord-Nigeria, v. Afrika. 55,000 inv. (1945). Karavanstation.

I'los, i grek. myt. son av Tros o. grundare av Ilion (Tröja).

ILS, förkortning för *Instrument Landing System*, äv. kallat SCS-5 l, blindlandnings-system med riktade radiofyror på ultrakorta våglängder. Landningen skötes helt från flygplanet.

Il'samtal, telefonsamtal, som mot dubbel avgift befordras före vanliga rikssamtal. Jfr Blixtsamtal.

Il'sbo, kommun i n.ö. Hälsingland, Gävleb. l. (past.adr. Hudiksvall); Forsa landsf.distr., N. Hälsingl. doms. 513 inv. (1947).

Ilstorp, kommun i s. Skåne, Malmöh. l. (past.adr. Sjöbo); Sjöbo landsf.distr., Färs doms. 140 inv. (1947).

Il Telegra'fo, ital. tidning, under fascismen greve Cianos organ med G. Ansaldo som chefred. Ima'gines (lat., plur. av *ima'go*, bild), de vasmasker av förfäder, som vissa förnämna romare hade i sina hem.

Imaginär [i-ji-] (av lat. *imagina'ri*, inbilla sig), endast inbillad, skenbar, överklig. — Imaginära tal, tal, vilka multiplicerade med sig själva ge en negativ produkt. Är produkten — 1, kallas talet den imaginära enheten, vilken tecknas * el. V —*. Jfr Komplexa tal. — Imaginär vinst, beräknad handelsvinst utöver varans eget värde. Uttrycket vanligt i fråga om varuförsäkring.

Ima'go (lat., bild), benämning på fullbildad insekt till skillnad från larv o. puppa.

Ima'm, arab., »böneledd». l. Muhammedansk präst. — 2. Förr titel för turk. sultanen i hans egenskap av islams andliga överhuvud.

Imama't, en imams värdighet el. värde. l'matra, berömt vattenfall i älven Vuoksen, s.ö. Finland. Huvudfallets fallhöjd 19 m på 875 m. Stora kraftanläggningar.

Imbecill' (av lat.), sinnslös, abnormt dum, — Imbecillitet. l. Medfödd sinnslöshet med nästan normal talförmåga o. en intelligensutveckling motsvarande 6—12 år hos normala individer. De imbecilla räknas såsom bildbara. — a. Yttrad dumhet.

Imbroglio [-bräll'jal], et., virrvarr. InVbros, turk. ö i Egeiska havet, v. om Dardanellerna, 255 kvkm, 9,000 inv., mest greker. Bergig, kal o. ofruktbar.

Imere'tien, landskap, 1259—1810 konungarrike i Transkaukasien vid Svarta havet. l n. och ö. fruktbart o. skogrikt högländ, lägre i s.v. Utgör nu en krets i Georgien. Invånarna, imere'tierna, äro georgier. Huvudstätt: Kutais.

Imidazol [-äl'] el. 1,3-di a z o l, C₂H₄N₂, en cyklisk kemisk förening med tre kol- o. två kvävatomer i ringen (jfr Pyrazol o. Pyrrol). Imidazolingen ingår i en del viktiga föreningar, t. ex. purinderivat o. histidin.

Imi'der, kemiska föreningar, som innehålla gruppen NH bunden vid en tvåbasisk syras radikal. Jfr Amider.

Imi'ner kemiska föreningar, som innehålla gruppen NH bunden vid en tvåvärd kolvärdet. Jfr Aminer.

e pphie
 nephib:
 pphie
 acore
 pultum
 In sed
 egus
 uicos
 e ist:
 hui sa
 magis
 num
 q: ann
 adu
 n ist
 e: p
 ophia
 ne cop
 ferde
 tem et
 abrofi
 ur asce
 gelus
 pium
 un sa
 nar pfr
 m cap
 aias
 me ge
 ad p
 ibi uul
 ant de

se uidisse memoratur: quod phin ist in
 prima liberatione de terra egypti. uocem
 discessisse constat. Cuius exempli p
 lens populus aliqui pton in se reme
 uidetur. Literano autem ac redire
 captiuitatem de an chaldeorum y noe
 tem phie est reuelata in mense. viij.

Unguitur Liber zacharie prophete: . . .
 Anno secundo datus fac
 tum est ubi dicitur domini ad
 radaniam filium barachi
 e filij auto phieran dicitur
 uatis est dominus si p
 uis un andia. Sed dices
 ad eos. Hec dicit dominus
 pccatum. Conuertimini
 ad me dicit dominus em
 tum: et conuertar ad nos dicit dñs et
 a tuum. De his sunt patres nri ad qñs
 dicitur phie priores dicentes. Hec
 dicit dñs ceterum. Conuertimini de
 uis uis in alis: et agnatione: uis
 psumis. Et nō audierunt nec attente
 runt ad me dicit dominus ceterum. Pa
 tres nri ibi ubi sunt. Et phie. Nunquid
 in ceterum uicior: Deum pphie nra
 mea. Legitima mea q nra nra ser
 uis meis pphie. Nunquid non conuix
 heuerunt patres nros nros: et eich
 sunt: dixerunt. sicut cogitauit dñs a
 actum facere uobis secundo uis nris
 i sed in adiuuandis uis fecit uob.

Imita'tgarn, löst spunnet bomullsgarn.
Imitatio'n (av lat.), efterbildning, efterhärming. — Imitator el. imitator, efterhärmar. — Imiter a, efterhärma.

Imma, tunt lager av mycket små vattendroppar, uppkommet genom vattenångas kondensation på ett kallt underlag. Jfr Dagg.

Immanens' (av lat. *immane're*, förbliva i något), egenskapen att existera i något. Motsats: *transcendens*. — Guds immanens, Guds existerande i världen såsom dennas innersta vitsen. Jfr Panteism.

Immanensfilosofi (av lat. *immane're*, förbliva i något), en riktning i modern kunskaps-teori, enl. vilken allt verkligt är innehåll i ett allmänt medvetande.

Immanent, inneboende, oskiljaktig. Jfr Immanens.

Immanuel (skriver oftast som personnamn *Emanuel*), hebr., »Gud med oss», i GT sinnebildligt namn för frälsaren (Messias).

Immaterialism' (av lat. nek. in o. *mat'eria*, stoff), förnekande av materiens verklighet.

Immaterialrätt, den del av civilrätten, som handlar om konstnärlig o. litterär äganderätt, patenträtt samt rätt till firma o. varumärke m. m.

Immateriell', okroppslig, andlig.

Immatrikulera (av lat. *matri'cula*, matrikel, lista), införa i en rulla.

Immediat (av lat.), utan mellanhand, omedelbar. Jfr Riksomedelbar.

Imm'elman, Max (1890—1916), en av Tysklands ryktbaraste stridsflygare under Första världskr. Efter I. har den s. k. i m m e l m a n s v ä n g e n i flygning uppkallats.

Immeln, sjö i n.ö. Skåne, nära gränsen till Blekinge. 22 kvkm.

Imm'ermann, Karl (1796—1840), tysk författare, berömd för sin satiriska roman *MUnchhausen* (1839), som bl. a. innehåller bordenovellen *Der Oberhof* (Gammelgården, 1925), en av de bästa tyska allmogeskildringarna. (Se bild.)

Immersio'n (av lat. *immer'gere*, neddoppa). Astr. En stjärnas försvinnande vid en betäckningsbörjan.

— Fys. Införandet av en vätskedroppe mellan ett mikroskops objektiv o. föremålet. Härigenom ökas aperturen (den i mikroskopet inträngande ljusmängden), enär strålarna förhindras att genom ljusbrytning i täckglaset spridas onödigt mycket åt sidorna. Vanl. användes cederträolja, vars brytningsindex (1.515) nära överensstämmer med glaset's. Vid s. k. h o m o g e n a i m m e r s i o n s s y s t e m h a täckglaset, mikroskopets första objektivlins o. immersionsvätskan praktiskt taget samma brytningsindex.

Immigrant' (av lat.), invandrare. — I m m i g r a t i o n, invandring. — I m m i g r e r a, invandra. Jfr Emigration.

Imminent' (av lat.), överhängande, hotande. Imm'ingham [-g'ml, hamn i ö. England, grevsk. Dincolnshire, vid Humber, med den största dockan på Englands ö. kust. 2,200 inv.

Immobil (av lat.), orörlig; icke på krigsfot. — I m m o b i l i a, lat., fast egendom.

Immoralism' (av lat. nekande in o. *mor'alism*), åskädning, som förnekar tillvaron av en bindande sedelag. Motsats: *moralism*. -- I m m o r a l i t e t, osedlighet.

Immorteier (av lat. *immorta'lis*, odödlig), dets. som eterneer el. evighetsblommor.

Immu'n (av lat. *immu'nis*, fri), oemottaglig, särsk. för smitta. — I m m u n i t e t, oemottaglighet för viss bakteriesjukdom; den frihet

från en stats tvångsmyndighet, som tillkommer utländska diplomater.

Im'ola, stad i n. Italien (Emilien), prov. Bologna, vid Santerno, 42,000 inv. (1936). Glas- o. porslinsstillverkn. Katedral från n 87.

Imp., förkortning av *imperator*, *imperfek-tum*, *imperium* o. *import*.

Impatiens, växtsläkte (fam. *Balsaminaceae*), omkr. 400 arter örter o. halvbuskar, de flesta i tropiska Afrika o. Asien. Enda art hos oss *I. no'li tan'gere*, springkorn, en saftig, halvgenomskinnlig ört med hela blad o. gula, sprörliga blommor. Den mogna frukt kapseln brister vid lättaste beröring, varvid fröna utslungas. Lundväxt. Flera arter odlas som prydnadsväxter på fritt land o. i kruka (balsaminer).

Impedans' (av lat. *imped'ere*, hindra), en strömbanas totala växelströmsmotstånd, dvs. förhållandet mellan effektivvärdena av spänning o. strömstyrka (Ohms lag för den fullständiga växelströmskretsen). Måtes i ohm o. är lika med kvadratroten ur summan av kvadraterna på resistansen o. reaktansen (se d. o. betr. be-roendet av frekvens, induktans o. kapacitans).

Impediment' (av lat. *impedimentum*, hinder), jordområde, som på grund av markens dåliga beskaffenhet icke kan tillerkännas värde (för skogs- el. åkerbruk) vid ägogradering.

Imperativ' (av lat. *impera're*, befälla). *Språk*. Befallnings-, uppmaningsform, ex. *drick!* — *Filos.* Enl. Kant ett allmängligt plikt-bud i motsats mot en personlig grundstats (m a x i m). Kant indelar imperativen i h y p o t e t i s k a, utsägnade vad man under vissa betingelser bör göra, o. k a t e g o r i s k a, utsägnade hur man under alla betingelser måste handla.

Imperati'vt mandat, uppdrag, förbundet med förpliktelse för den valde att i vissa be-stämda frågor intaga en av väljarna angiven ståndpunkt.

Impera'tor, lat. (av *impera're*, befälla), kejsare, urspr. en rom. hederstitel, given åt segerrika fältherrar.

Imperfektum, lat., ofullbordat; i grammatiken tempus, som betecknar pågående händelse el. uppdrag handling i förfluten tid, t. ex. jag kallade.

Impe'ria (förr *Porto Maurizio*). 1. Provins i n.v. Italien (Ligurien), vid Genuabukten, 1,183 kvkm, 600,000 inv. (1936). — 2. Huvudstad i I. 1, vid kusten. 30,000 inv. (1942). God hamn.

Imperial Airways, Ltd. [impi^ori^o ä^ooets], engelskt bolag, bildat 1924 genom sammanslutning av 4 stora eng. lufttrafikbolag. Flyglinjer för passagerar-, post- o. fraktbefordran.

Imperialism' (till lat. *impera're*, befälla), tendens i den moderna stormaktspolitiken, syftande till förvärfv av kolonier o. mandat i främmande världsdelar. Begreppet utbildades i England på 1880-t. Användes ofta för att angiva en angripande, mindre nogräknad maktpolitik.

Imperia'lsäng, ursprungl. bred säng med sänghimmel i form av kejsarkrona, sed. vanligen hopskjutbar säng för två, försedd med gavlar.

Impe'riekonferenser, sammankomster mellan representanter för det britt. kabinettet o. regeringarna i de britt. dominions. De brukas hållas i London med vissa mellanrum under den britt. premierministerns ordförandeskap o. ha framgått ur de tidigare kolonialkonferenserna. Som den första imperiekonferensen kan man beteckna 1907 års konferens i Donon. Särskilt märklig blev konferensen i London okt.—nov. 1926, som fastslag dominions jämställighet med moderlandet i alla in- o. utrikespolitiska sammanhang. 1932 års imperiekonferens hölls i Ottawa i Canada o. resulterade i ett preferenstill-system mellan England o. dominions. En im-

periekonferens hölls i Zondon sommaren 1937 i samband med Georg VI:s kröning o. den senaste i aug. 1947 i Canberra, varvid fredsvillkoren med Japan diskuterades.

Imperium (till lat. *impera're*, befälla), i det antika Kom betydning för den högsta ämbetsmyndigheten, i modern tid dels kejsardöme (eng. o. fr. *empire*), dels stormaktsvälde.

Impermeabel (av lat.), ogenomtränglig.

Impertinens' (av lat. *impertinens*, icke avseende saken), närgånghet. — **Impertinent'**, närgången, näsvis.

Imphal, huvudstad i Manipur (Assam), Indien. 86,000 inv. (1931).

Implantatio'n, överflyttning av levande vävnad el. organ från en plats till en annan hos samma individ el. från en individ till en annan (= transplantation), speciellt då det rör sig om organ el. organandel med inre sekretion, t. ex. könskörtlar.

Implicite, lat., inbegripet.

Imponderabilia el. **imponderabilia** ämnen, lat., ovägbara ämnen, kallades för de ämnen, till vilka man tänkte sig, att värmet, ljuset, elektriciteten m. m. voro knutna. — Av omständigheter vilkas inflytande på ett händelseförlopp är svårt att bedöma.

Impone'ra (av lat. *imponere*, pålägga), göra intryck, inge aktning el. beundran.

Impopularitet (av lat. nek. *in o. popularis*, folklik), missaglighet, ogunst. — **Impopulär**, illa sedd el. omtyckt, missaglig.

Import' (av lat. *importare*, införa), införsel i ett land av ett främmande lands varor. — **Importera**, införa. — **Importör**, person, som importerar.

Importkontingent', antingen den enl. myndigheternas beslut största mängd av viss vara, som får importeras, oberoende av från vilka exportländer detta sker, el. den gen. handelsavtal fastställda kvantiteten av en vara från viss exportland.

Imposant' (av fr.), aktningsbjudande, överväldigande.

Impotens' (av lat. *in-*, neg., o. *potentia*, kraft), oförmåga till samlag, *impotentia coeundi*, el. att alstra avkomma, *impotentia generandi*.

Impregnering (av fr. *impregner*, ingjuta i), bstrykning el. indränkning av tyg, trä o. dyl. med lämpligt ämne, s. k. *impregneringsmedel*, i avsikt att skydda för väta, röta, insekter o. dyl.

Impressario, it., ekonomisk ledare av en skådespelares, sångares, musikers el. ensembles verksamhet.

Impressionism'. *Filos.* Åsikten, att blott sinnesförmömelserna äro verkliga. — *Eстет*. En konstnärlig riktning, särsk. inom måleriet, som uppstod i Frankrike på 1870-t. Den slopade alla vedertagna fordringar på ämnesval o. komposition o. sökte giva det omedelbara intrycket (fr. *impression*) av verkligheten. Ljuset o. luften ägnades särskilt studium o. återgavs i blonda, ofta oblandade färser utan starka skuggor. Bl. företrädare (i Frankrike) Monet, Pissarro o. Sisley. — P. Francastel, *VImpressionisme* (1937). J- Rewald, *The History of Impressionism* (1946). Jfr Neoimpressionism.

Imprimatur, lat., »det må tryckas»; av myndighet (censur) meddelat tillstånd att skrifi må tryckas. Motsats: *d a m n a t u r*.

Improbatur, (betygt) underkänd, underbetygt. — **Improbär**, a, underkänna.

Improduktiv (av lat.), som ej frambringar något; ofruktbar.

Impromptu (av lat. *in promptu*, i beredskap), något som anordnats i hast utan förberedelse; särsk. om ett improvisationsartat musikstycke.

Improvisatio'n (av lat. *improvisus*, oföret-

sedd), något som utföres utan förberedelse, särsk. om en dikt, ett tal, ett musikstycke el. dyl. — **Improviser**, göra något utan förberedelse.

Impuls' (av lat.), påstötning, ingivelse, egelse. — **Mek.** En krafts tidsintegral, dvs. en konstant kraft multiplicerad med dess verkningsstid el. för en variabel kraft summan av de små delimpulser, som erhålles om tiden delas upp i oändligt små intervall, vilka multipliceras med kraftens tillfälliga värde. Jfr Rörelsemängd. — **El. tekn.** En plötslig spännings- el. strömstöt, som uppträder t. ex. vid åsknedslag el. vid inkoppling av vissa apparater. — Av kortvarig manöverström vid vissa regulatorer (impulsreläer), vilka automatiskt hålla en storhet (t. ex. temperaturen) nära konstant genom in- o. urkoppling av tillhörande apparater. — **Impulsiv**, följande ögonblickets ingivelse, lättörd. Subst.: *impulsivitet*.

Impulskoppling; på magnetapparat ökar dennas varvtal i det ögonblick tändningen skall ske, så att gnistan blir kraftigare.

Imputabilitet' (av lat. *imputare*, tillräkna), straffrättslig tillräknelighet. — **Imputatio'n**, tillräknande, beskyllning. — **Imputera**, tillräkna sig el. annan en handling som förtjänst el. motsatsen.

von Im'rédy, B é l a (1891—1946), ung. bankman o. politiker. Blev efter att ha varit riksbankspresident o. ekonomiminister i kabinettet Daranyi konsejpresident maj 1938. Han sökte genomföra en agrarreform o. en skärpt antisemitisk politik men måste avgå febr. 1939. Bildade då ett eget parti, som 1941 sammanslöt sig med en fraktion av Pilkorset till ett nationalsocialistiskt parti under I:s ledning. Ekonomiminister maj—aug. 1944. Avrättad 1946.

In, kem. tecken för en atom indium.

In 1. I latinen o. romanska språk nekande partikel. motsv. sv. *c-*. — **2.** I lat. preposition = i, till.

In abstrac'to, lat., i och för sig, i allmänhet. Motsats: *in concreto*.

In absurdum, lat., till orimlighet.

Inacceptabel (av fr.), oantagbar.

Inadekvat' (av lat.), icke fullt motsvarig, icke likvärdig; oriktig. Motsats: *adekvat*. **Inadvertis'** (av lat.), fell till följd av ouppmärksamhet; värdslöshet, förbiseende; bristande översensstämmelse.

In aeter'num, lat., i evighet.

Inakos, i grek. myt. en flodgud o. sago-konung i Argolis, fader till Io.

Inakti'v (av fr.), överksam.

Inaktive'ra (av fr.), upphäva en eljest påvisbar verkan el. egenskap.

In ampliss'ima for'ma, lat., i yppersta form; med största glans.

Inanitio'n (av lat. *inanis*, tom), svält.

Inappella'bel (av lat. nek. *in o. appella're*, anropa), som icke kan dragas under högre rätts prövning.

Inaugural' (av lat. *inaugura're*, inviga), invignings-. — **Inauguratio'n**, invigning. — **Inaugurera**, inviga, inleda.

Inavel, fortplantning mellan närbesläktade individer, av samma ras el. av samma stam.

In'ber, Vera Mihajlovna, f. 1890, rysk författarinna. Dikter o. noveller, bl. a. *Mänens död* (1946).

In blanco, dets. som blanko.

Inbrott föreligger vid stöld, när gärningsmannen genom väld, falska nycklar el. dyl. berett sig tillträde till ett tillstängt utrymme, där det tillgripna förvarats.

In bulk [balk], eng., i klump, utan särskild inpackning (ex. kalklast).

Inbördes testamente, testamente, vari två el. flera personer (vanligen äkta makar) ömsesidigt

giva varandra förmögenhet vid någonderas frånfälle.

In oa'su, lat., för visst fall.
Ince [ins], Thomas H. (1882—1924), amerik. filmregissör, en av banbrytarna för den amerik. filmkonsten.

Incest' (av lat.), blodskam.
Inoh [intj], eng. längdmått, VI2 eng. fot = 2,540 cm.

Incinera'tor (av lat. *ci'nis*, aska). 1. Eldbegängelseugn. — 2. Ugn för uppbränning av avfall.

Iiicision (av lat.), insnitt.
Incitament' (av lat. *incita're*, egga), retmedel. — Incite'ra, reta, egga.

In concreto, lat., med avseende på ett verkligt el. visst fall. Motsats: in abstracto.
In contumacia'm (av lat. *contuma'cia*, tredska): dömas in contumacia'tn, dömas i sin frånvaro.

In oor'pore (lat., av *cor'pus*, kropp), i sin helhet, fulltagig.

I. N. D., förkortning för lat. *in no'mine De'i* (*Do'mini*), i Guds (Herrens) namn.

Ind., förkortning av *Indiana*.
Indal, kommun i ö. Medelpad, Västernorrll. 1. Indals landsf.distr., Medelpads ö. doms. 2,002 inv. (1947).

Indals-Liden, före 1936 namn på Liden.
Indalsälven, en av Norrlands största älvar; flyter genom Medelpad till Bottn. viken. I uppkommer av källfloderna Enaälven från Sylfjället i s.v. Jämtland o. Järpeströmmen från Källsjön i v., flyter genom Storsjön, Gesundsjön m. fl. sjöar o. bildar flera stora vattenfall: Tännforsen, Ristafallen, Storböfallet, Krångeforsarna, Hammarforsen m. fl. Totalt utbyggd beräknas I. kunna avge 2 mill. kilowatt. Längd 316 km.

Indaminer, en klass endast föga beständiga färgämnen, som erhållas av fenylendiamin. Viktiga mellanprodukter vid framställning av safranin- o. svavelfärgämnen.

Indant'er'nfärgämnen, en viktig grupp av blåa, violette o. gula kypfärgämnen, vilka framställas genom oxidation av antrakinonderivat. Aro ytterst beständiga o. användas till färgning av tyger; indant'rengult dessutom som färgpigment i blandning med kadmiumgult.

Indefini't [el. in'-] (av lat.), obestämd.

Indeklina bel (av lat.). *Språk*. Oböjlig.

Indelningsverket, under äldre tid sättet för uppsättandet o. underhållet av befäl o. manskap vid större delen av armén o. flottan. Vid armén skilde man mellan det äldre indelningsverket, som fullbordades under Gustav II Adolfs regering, o. det yngre indelningsverket för infanteriet (ständiga knekthälet) o. kavalleriet (rusthållsinrättningen), som ordnades under Karl XI:s regering. Genom det senare avlönades befålet medelst boställen o. vissa hemmansrätter; manskapet uppsattes o. underhölls genom rotering o. rusthåll. Efter samma grunder uppsattes o. underhölls flottans manskap (jfr Båtmanshåll). På 1870-t. indrogos befålets boställen o. avlöningen utgick i stället i penningar. Roterings- o. rustningskostnaderna lindrades i samband med grundskatternas avskrivning (1885—1903). Genom 1901 års härordning avskrevs indelningsverket o. försvaret ordnades på grundval av allmän värnplikt.

Indelta armén, benämning på de trupper, som uppsattes genom indelningsverket i motsats till de värvade.

Indemnite't (av lat. *indem'nis*, skadslös) betyder egentl. strafflöshet men betecknar oftast ansvarsfrihet, som i vissa stater beviljas regeringen av folkrepresentationen.

Independen'ter (av lat. nek. *in* o. *depen-*

de're, bero av). 1. Medlemmar av en riktning inom den eng. puritanismen, som hävdade varje församlings oberoende av all överordnad kyrkostyrelse. Grundad 1580 av Robert Browne; framträdande representanter: Cromwell, Milton, Bunyan. Kallas nu kongregationalister. — 2. Les Indépendants [læs ä'depai'sa'da'>], en 1884 stiftad sammanslutning av franska målare, med syfte att i opposition mot Salongen anordna egen utställning utan antagningsjury.

Independ'ent Labour Party [le8' pa'ti], eng., »oavhängiga arbetarpartiet», eng. socialistiskt arbetarparti, grundat 1893. ILP nedlade sin politiska verksamhet 1948 o. kommer i fortsättningen att fungera endast som en förening för spridande av socialismens idéer.

Indeterminism' (av lat. nekande *in* o. *determina're*, begränsa), åsikten att viljan är fri, dvs. äger förmåga att välja mellan olika handlingsmöjligheter. Motsats: determinism.

Ind'ex, lat., förteckning, register, skala; statistiskt jämförelsetal, som t. ex. användes för att belysa en pris- el. produktionsutveckling; visare el. märke, vid vilket en graderad skala avläses på optiska o. mekaniska instrument.

Indexavtal, arbetsavtal, som tar hänsyn till förändrligheten i levnadskostnadsindex.

Index libro'rum prohibito'rum, lat., »listan på förbjudna böcker», sådana som en rättrogen katolik ej utan vidare får inneha el. läsa. Den första »Index» upprättades 1564 på Tridentinska mötets beslut.

Indiana [indiaenn⁰], förk. *Ind.*, en av Amerikas Förenta Stater (sedan 1816), mellan Michigan i n.v. och fl. Ohio i s. och s.ö. 93,381 kvkm, 3,438,000 inv. (1945), därav ca 5,000 födda i Sverige. Bördigt slättland. Huvudnäringar: åkerbruk (majs, vete, havre) o. boskapsskötsel. Tobaks- o. fruktodling. Bergsbruk (stenkol, petroleum, kalksten). Högst utvecklad industri (kvarnar, slakterier, järnverk, mek. verkst., glasbruk, sågverk m. m.), underlättad av utmärkta inre samfärdsmedel. Flera högskolor o. univ., de största i Bloomington o. Lafayette. Huvudstad: Indianapolis.

Indianapolis [indi'nEepp'älis], huvudstad i Indiana, För. Stat., vid White River. 387,000 inv. (1940). Spannmåls- o. kreaturshandel. Metallindustri.

India'ner, Amerikas urbefolkning (jämte eskimåerna). De äro storväxta, ha gul till rödbrun hudfärg, stripigt hår o. framskjutande ansiktsknötar. Leva av jordbruk o. något hantverk. De äro num. i hög grad upplandade med Gamla världens folkelement, o. antalet indianer av ren ras är högst osäkert, i För. Stat. 1948 ca 400,000, i Alaska ca 30,000 o. i Canada omkr. 120,000. I Mellanamerika o. Sydamerika torde ännu finnas sammanlagt ett tiotal mill.

India'nsommar, amerik. benämning på en följd av sommarlika dagar under hösten, motsv. vår brittsommar.

India'nterrito'riet, förr namn på ett område (nuv. Oklahoma) i mell. För. Stat., mellan fl. Arkansas o. Red River, avskilt för indianstammar. Efter 1890 upplåtet äv. för vita.

India Office [inn'di^o äffis], det britt. ministerium i London, som handlade ärenden rörande Indien. Chef var statssekreteraren för Indien, medl. av brittiska kabinettet.

Indicera (lat. *indica're*), angiva, antyda.
Indi'cium, lat., tecken, bevis, omständighet, varav man indirekt kan sluta sig till det faktum, som skall bevisas. Ex. fingeravtryck, blodfläckar.

Indien. *Geogr.* Namn dels på de två östra av Asiens mot s. utskjutande halvöar, stundom gemensamt kallade Östindien, dels på det

f. d. britt, kolonialrådet på Främre Indiska halvön, vilket jämte Burma kallades Britiska I. Polit. Namn på den 1947 upprättade hinduiska staten, äv. kallad Hindustan o. Indiska unionen. Jfr Bortre Indien, Britiska Indien, Främre Indien o. Västindien.

Indifferens (av lat.), likgiltighet, liknöjdhet. Adj.: indifferent' — Indifferentis m', likgiltighet i religiösa el. sedliga ting.

Indifferenta gaser, dets. som ädelgas.

Indigena' (av lat. *indVgena*, inföding), hemortsrätt. — Indigenatsrätt betyder i sv. kyrkorätt, att präst i allm. endast kan befordras inom det stift, där han vunnit inträde i prästämberet. Från denna regel givas emellertid flera undantag.

Indigestion [-sjo'n] (av lat. nek. *in* o. *diges'tio*, matsmältning), lätt o. övergående rubbning av matsmältningen.

Indigir'ka, flod i n.ö. Sibirien, mynnar med delta i N. Ishavet. 1,050 km.

Indignation (av lat.), harm, förtrytelse. — Indignera'd, uppbragt, harmsen.

Indigo, indigoblått, viktigt färgämne, känt sedan äldsta tider. Framställdes förr ur vissa växter (*Indigo'fer a-xater* i tropikerna o. *I'salis tinctoria*, vejde, i Europa), där den ingår som en färglös glykosid, i ndik'a'n. Ur vattenextrakt därav utfaller det olösliga färgämnet genom luftens inverkan. Sedan 1897 framställs indigo syntetiskt, till en början ur antranilsyra (av naftalin, över ftalsyra), num. i regel ur anilin (över fenylglycin). Först erhålles indoxyl, som lätt oxideras till indigo. Användes som kypfärgämne (se d. o.), varvid det först reduceras till en olöslig, ofärgad förening, indigovill. — Närbesläktade (indigoida) färgämnen äro t. ex. indigokarmín (salter av indigodisulfonsyra), antikens purpur (dibromindigo), indigogult samt ett antal svavelhaltiga färgämnen (tioindigo).

Indigoera, växtsläkte (fam. *Leguminosae*), omkr. 350 tropiska arter, örter el. halvbuskar. / *tinctoria* (Afrika) o. den i tropikerna odlade / *anil* lämna indigo.

Indikatio'n (av lat. *indica're*, ange), anvisning, tecken. — Med. De skäl som motivera en viss åtgärd, t. ex. vid behandling av en sjukdom främst dess symptom o. orsak; äv. ekonomiska o. sociala i. måste därvid beaktas.

Indikativ (av lat. *indica're*, ange), det av verbets modus, som betecknar det utsagda som verkligt (ex.: jag *ser*). — Motsats: konjunktiv.

Indikator (av lat. *indica're*, ange). *Tekn.*

1. Instrument för registrering av sambandet mellan gasens tryck o. volym vid kolvens olika lägen i cylindern till en ångmaskin el. förbränningsmotor. Ur den registrerade kurvan, s. k. indikatordiagram, kan man i detalj studera gasens arbetsprestation. — 2. Mätinstrument för längdmått med utväxling av mätspetsens rörelse, som i störning kan avläsas på en skala. En form är indikatorlocken med cirkulär skala. Vanligen motsvarar ett varv en mm med gradering i 100-delar. — *Kem.* Varje ämne (äv. vissa apparater), som användes för att påvisa förekomsten av ett annat ämne i ytterst ringa mängd. Grundar sig ofta på en färgändring hos indikatorn o. användes särskilt vid titrering (jfr d. o.) för att markera ekvivalenspunkten, t. ex. stärkelse som indikator vid titrering med jodlösning. pH-indikatorer (för pH-bestämning samt titrering av syror o. baser) äro ämnen, som ändra färg inom ett begränsat pH-område, t. ex. mctylrött från rött till gult (4.4—6.3) o. fenolftealein från färglöst till rödviolett (8.0—9.3). Andra indikatorer användas för påvisande av stridsgaser (jfr Indikering). — Betr. radioaktiva indikatorer, se Isotoper.

Indike'ring (jfr Indikator). *Kem.* Påvisande av olika stridsgaser medelst indikeringsapparat, -papper el. -pulver. Jfr Stridsgaser. — *Tekn.* Upptagande av indikatordiagram; varav sådana uttryck som indikerad effekt m. fl.

Indirekt' [äv. in-'] (av lat.), medelbar, på omvägar. — Indirekt anföring, den talform, i vilken ett yttrande återges i berättelseform, t. ex. han sade, att han var glad. Motsats: direkt anföring. — Indirekt bevis, ådagaliggande av riktigheten i en sats genom ett uppvisande av det orimliga i satsens kontradiktoriska motsats.

Indirekt beskattning föreligger, då varor eller tjänster äro föremål för beskattning. Ex. omsättningsskatt, tullar, acciser, tobaksskatt. Erläggas i första hand av säljaren el. tillverkaren men får genom prisförhöjning till största delen bäras av konsumenten, som därigenom indirekt beskattas.

Indiseipli n, brist på disciplin.

Indiska arkipelagen, dets. som Ostindiska öarna.

Indiska oceanen, ett av jordens tre stora hav, mellan Afrika, Asien, Ostindiska öarna o. Australien. Omkr. 74 mill. kvkm. Bihav: Röda havet, Arabiska havet, Persiska viken o. Bengaliska viken. Medeldjupet är c:a 3,900 m, största uppmätta djupet 7,500 m (s. om Java). Vattnets temperatur är högre än i Atlanten o. Stilla havet. Cykloner hemsöka I. vår o. höst vid monsunväxlingarna. — De förnämsta öarna äro Madagaskar, Seychellerna, Lackadiverna, Malediverna, Chagosöarna, Ceylon, Andamanerna o. Nikobarerna.

Indisk konst, se plansch å nästa sida.

Indiskret' (av fr.), ogrannlaghet, taktlöshet. — Indiskretio'n, ogrannlaghet, taktlöshet.

Indiskt gult el. piuri', färgämne, utgöres av en organisk magnesiumförening. Framställes i Bengalen ur urinen av kor, som fodrats med mangoblad, o. användes som akvarell- o. oljefärg. Ersattes num. ofta av andra färger, t. ex. koboltgult, kadmiumgult o. indantregult.

Indisponerad (av lat. nekande in o. *dispo'nere*, ordna), icke upplagd, ohägad, tillfälligt oförmögen till en viss uppgift. — Subst.: indisposition. — Indisponibel, icke tillgänglig, icke till förfogande.

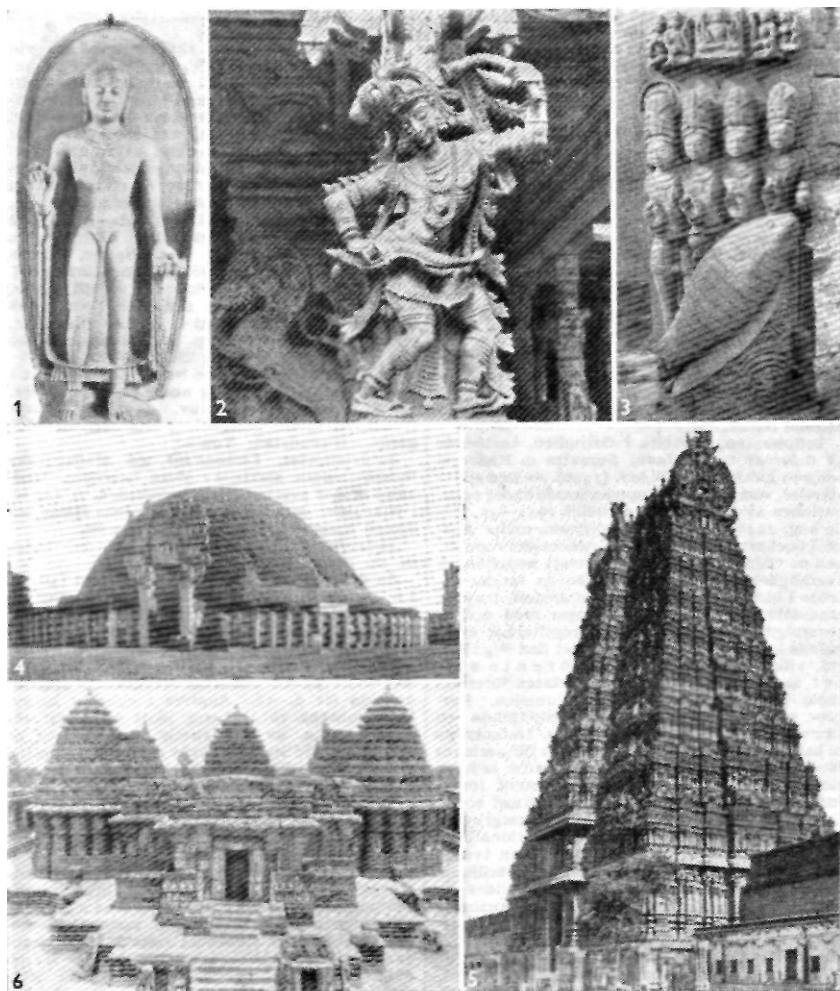
Indium, ett metalliskt grundämne, mjukare än bly, atomvikt 114.76 (stabila isotoper 113 o. 115); atomnr 49, spec. vikt 7.36, smältp. 155°. *Kem.* tecken *In*. Indium håller sig läml. oförändrat i luft men förbrinner vid glödningshetta med blå låga till indiumoxid, In_2O_3 . Upptäcktes 1863 av Richter o. Reich på spektralanalytisk väg.

Individ (av lat. *individuum*, något odelbart). *Filos.* En enhet, som ej kan delas utan att förlora sin egenart, ex. en mänsklig personlighet, ett djur el. en växt. — Adjektiv: individuell, individuell.

Individualism' (av *individ*), hävdandet av personligheten gentemot det allmänna.

Indoeuropeer, sammanfattande benämning på de folk, som tala språk tillhörande den indoeurop. språkfamiljen. De utgöra en av huvudgrenarna av jordens folk men bilda på grund av den starka upplandningen med främmande element num. ingen enhetlig ras. De nuv. indoeurop. huvudstammarna äro hinduer, iraner, armenier, slaver, balter, albaner, greker, romaner, germaner o. kelter.

Indoeuropeiska språk bilda en självständig språkstam o. härleda sig från ett gemensamt urspråk (urindoeuropeiska), utslutande känt som teoretisk konstruktion. De talas av indoeuropeerna o. äro av ålder utbredda över nästan hela Europa o. de s.v. delarna av Asien.

Indisk konst

omfattar huvudsakl. två perioder, en buddhistisk med början under Ashokas regeringstid (omkr. 273—232 f.Kr.) o. den nybrahmanska (600 f.Kr.—1700 e.Kr.). Inom byggnadskonsten märkas stupan, en halvklotformig hög (4. Stupan i Jhansi, 200-t. f.Kr.), i berget insprängda hallar (tschaitya) samt kloster (vihara). Under den nybrahmanska tiden tillkommo olika slags tempeltyper, framför vilka ofta utbildades höga, pyramidliknande torn (gopuram; 5. Gopuram i Madura, 1600-t.). Byggnaderna äro i regel sällspott rikt utsmyckade med olika slags ornament o. skulpturer, ofta av hög kvalitet (6. Tempel i Somanathapur, 1200-t.; 2. Gudabild, utskuren på en pelare, Tinnevcly; 3. Fiskinkarnationen av Visjnu, <300-t., Garhwa, nära Allahabad). I friskulptur framställs Buddha stående, gående (r. Buddha på väg till Benares, brons, 400:t:s f.h.) el. sittande. De märkligaste målningarna finnas i grottor i Ajanta (Hyderabad) från 3:0 årh. f. Kr. till 8:e årh. e.Kr. De äro i för dåligt skick för att här kunna reproduceras.

Indo germa'nsk, tysk term för indoeuro-peisk. — Indo germa'nist', vetenskapsman, som studerar de indoeuropeiska språkens samband. — Indo germa'nistik, vetenskapen om de indoeuropeiska språkens samband.

Indoira'niska språk kallas de nära besläktade ind. o. iranska språkgrupperna inom den indoeurop. språkfamiljen.

Indo-Kina. dets. som Franska Indo-Kina.

Indol [-då'l] el. bensopyrrol [-då'l], C₈H₇N, ett ämne, som jämte skatol (metylindol) bildas i tarmen ur aminosyran tryptofan vid äggviteämnenas förtunnelse. Indol har i renaste form en behaglig blomdoft o. användes vid parfymtillverkning. Ingår även i stenkolstjära. Ett viktigt derivat är indigo (jfr Indoxy).

Indolens' (av lat. *indolen'tia*, smärtfrihet), oföretagsamhet, tröghet. — In d o l e n t', trög, loj, likgiltig.

Indolog [-låg], forskare i i n d o l o g i', Indiens historia, språk o. kultur.

Indoly'ttäcksyra, kemiskt ämne med samma tillväxtbefordrande verkan på växter som auxin. Kallas som hormon heteroauxin.

Indomalaj'iska arkipelagen, dets. som Ostindiska öarna.

Indonesien, republik i Ostindien, bestående av delar av öarna Java, Sumatra o. Madoera. 609,000 kvkm, 52 mill. inv. (1940). — Den självstyrelse, som japanerna uppnuttrade under okkupationen av Nederländska Indien 1942—45, ledde aug. 1945 till att nationalisterna under Ack-med Soekarno utropade den indonesiska republiken o. vägrade erkänna en fortsatt nederländsk överhöghet över Ostindien. Blodiga strider utbröto i okt. s. å., sedan britt. o. nederl. trupper landsatts på Java. Förhandlingar med nederl. generalguvernören van Mook resulterade efter många bakslag i Lingadjatiaavtalet den 7/3 1947, enl. vilket Indone'siens fören'ta stater skulle upprättas. Förbundsstaten föreslogs skola omfattat republikerna Indonesien, Borneo o. Ost-Indonesien, den sistnämnda en sammanslagning av öarna Celebes, Moluckerna

o. halva Timor. De nya republ. skola tillsammans med moderlandet bilda en nederländsk-indonesisk union. Ett provisoriskt parlament för I. fungerar sed. febr. 1947, i vilket främst socialist, kommunist o. olika jordbrukargrupper äro representerade. Den moderate nationalist Sjahrir bildade regering nov. 1945 men tvangs juni 1947 att avgå på grund av sin koncilianta hållning mot höllandarna o. efterträddes av socialisten Sjahrifoeddin. Kort därefter utbröto ånyo strider med höllandarna. Tvisten förelades FN:s säkerhetsråd aug. s. å. En av FN tillsatt kommission lyckades i jan. 1948 få till stånd en överenskommelse, enl. vilken den indonesiska republ. accepterar ställningen som medl. av Indonesiens För. Stat. i union med Nederländerna. Situationen i Indonesien har komplicerats av att flera infödingsstammar, bl. a. de 12 mill. sundaneserna på v. Java, motsätta sig republikens överhöghet. Dessa skola enl. best. i avtalet genom folkomröstning avgöra, vilken av de indonesiska staterna de önska ansluta sig till. Jfr Nederländska Indien o. Nederländerna.

Indo're. 1. Furstestat i Indien, Central-Indien, omkr. floden Narbada. 24,654 kvkm, 1,514,000 inv. (1941). Bördigt. Säd, sockerrör, bomull, tobak o. opium. — 2. Huvudstad i I. 1. vid järnvägen Bombay—Allahabad. 204,000 inv. (1941).

Indossament' (av it.), dets. som endossement. Jfr Endossat.

Indoxy'l el. o x i - i n d o x', med indol närbesläktat ämne, som lätt oxideras till indigo o. utgör en mellanprodukt vid framställning av detta färgämne. Ingår i glykosiden indican (jfr Indigo).

Indra, i ind. myt. åskans o. regnets gud, drakdödaren, den fornnrd. religionens mest dyrkade gudomlighet.

Indragning av vissa skrifter kan ske vid krigsmakten enl. lag av 7/6 1936. Gäller på annat sätt än genom tryck mångfaldigade skrifter, som anträffas vid trupp el. på flottans fartyg o. syfta till att undergräva krigslydnaden.

Indragningsmakt, rätt att indraga en hel tidnings- el. tidskriftsupplaga samt att återkalla meddelat tillståndsbevis för tidnings utgivande; förekom 1785—1809, då rätten tillkom konungen genom kanslikollegium, samt 1812—44 (upphörde dock att användas redan 1838), då avgörandet låg hos hovkanslern. Förtjänten om indragningsmaktens avskaffande tillkom främst den liberala pressen, särsk. Aftonbladet.

Indre [ä^o«dr]. 1. Biflod fr. v. till toire, mell. Frankrike, utfaller nedanför Tours. 266 km. — 2. Departement i mell. Frankrike, omkr. floden I:s övre lopp. 6,926 kvkm, 252,000 inv. (1946). Huvudstad: Châteauroux.

Indre-et-Loire [ä^osdr-e-l^oa'r], departement i v. mell. Frankrike, kring nedre Indre o. Loire. 6,158 kvkm, 350,000 inv. (1946). Mycket fruktbart, särsk. I.oredalen, i Frankrikes trädgård». Huvudstad: Tours.

In'drisläktet, *Lichano'tus*, på Madagaskar förekommande släkte av stora halvapor. Mest känd är den svarta o. vita babakuten, *L. ind'ri*, i vilken enl. infödingarna de avlidnas själar bo. Längd omkr. 80 cm; svans förkrympt.

Indrivning, utkrävande av skatter, böter m. m. genom utmättningsman.

In dubio, lat., i tvivel, i tvivelaktigt fall. — In dubio pro reo, i tveksamma fall till den tilltalades förmån.

Inducera (av lat.), införa, inleda. Jfr Induktion o. Självinduktion.

Induktans' (av lat. *indu'cere*, föra in), relativt mått på en elektrisk strömbansens självinduktion (se d. o.). Angives i enheten henry. Induktansens värde beror blott av metallträdens form o. av omgivande ämnen. Den är särsk. stor vid spolar o. ökas genom att i spolen placera järn. Vid högre frekventa växelströmmar ändras induktansen något med frekvensen.

Induktio'n (av lat. *indu'cere*, föra in). Fys. 1. Aldre namn på magnetisk flux. — 2. E l e k t r o m a g n e t i s k i. innebär, att en elektrisk spänning uppstår (induceras) i en ledare, som påverkas av ett magnetiskt fält av växlande styrka el. som rör sig i fältet, så att kraftlinjerna genomskäras. Enl. induktionens lag är spänningen proportionell mot magnetiska flödet's ändring per tidsenhet resp. mot rörelsens hastighet. Jfr Självinduktion. — Fil. Härledandet av det allmänna ur det enskilda. Motsats: d e d u k t i o'n.

Induktionsappara't, dets. som induktorium. Induktionskoefficient', föräldrad benämning på induktans.

Induktionsmotor el. a s y n k r o'n motor, växelströmsmotor med den stillastående delen försedd med 2 el. flera (vanl. 3) system lindningar förande strömmar med samma period men inbördes fasförskjutna, varigenom ett roterande magnetfält uppstår o. tvingar den rörliga, av järn o. kopparstavar (el. lindningar) bestående delen att följa med i rotationen.

Induktionsström, elektrisk ström, som uppstår genom elektromagnetisk induktion. Jfr Induktion.

Indukti'v, förmedelst induktion. Jfr Koppling.

Induktor (av lat. *indu'cere*, föra in), den del av en elektrisk generator, vilken uppbyr de lindningar, i vilka strömmen genom induktion alstras. Jfr Ankare.

Indukto'rium el. i n d u k t i o n s a p p a r a t, en med strömavbrytare försedd öppen

transformator, bestående av en cylindrisk järnkärna med en spole av täml. grov, isolerad koppartråd, primärspolen, o. utanpå denna en med fin tråd i många lager lindad sekundärspole. Primärspolens matas genom avbrytare med pulserande likström, o. denna ger genom induktion upphov till hög växelspanning mellan sekundärledningens ändar.

Indulgens' (av lat. *indulgentia*, eftergivenhet), dets. som avlat.

Indulffrist (av lat. *indulge're*, behandla välvilligt), tillåtelse för krigförande makt handelsfartyg att vid krigsutbrott inom viss kortare tid fritt få avsegla från den fiendliga statens hamn. I 6:e Haagkonventionen av 1907 såges det vara »önskvärt», att indulffrist gives. Konventionen uppsades 1925 av England o. 1939 av Frankrike.

Indunstning, avdunstning av lösningsmedlet i lösningar in. m., t. ex. vid framställning av salt ur saltvatten. Processen kräver värme o. befriñas av vakuum.

In dup'lo, lat., i två exemplar.

Induratio'n (av lat.), förhårdnad.

Indus, en av Indiens största floder, uppriener i v. Tibet, där dess källa 1907 upptäcktes av Sven Hedin, flyter först åt n.v. o. genom bryter därefter Himalaya. I Punjab upptager I. från v. fem bifloder o. utfaller i Arabiska havet med 13 mynningar, utfaller den bildar ett delta, som sträcker sig 250 km utmed kusten. Av utomordentlig betydelse för bevatning av kringliggande trakter. Iylängd 3,200 km, vattenområde ca 965,000 kvkm.

Indusium, dets. som svepefjäll.

Induskulturen, arisk kultur i Indusdalen, upptäckt 1925 vid arkeol. grävningar i Mohenjodaro o. Harappa i Sind o. Punjab. I. uppvisar en högt utvecklad stadskultur med hus av bränt tegel, bad o. sanitära inrättningar, samt bildskrift o. konstföremål, som visa anknytningar till den numeriska kulturen från tredje årtusendet f.Kr.

Industri' (av lat. *industria*, flit), i vidsträckt bemärkelse dets. som all materiell produktion, i inskränkt bemärkelse råvaruförädling i större skala.

Industrialism' (av *industria*), produktionsordning, vari stordrift o. massstillverkning med maskinella hjälpmedel förhärskar.

Industriell'a revolutionen, den delvis kristartade ekonomiska omvälvning, varigenom industrialismen kom till genombrott i England i slutet av 1700-t.

Industriell' demokrati', arbetarnas medinflytande på driftsledningen av industriföretag.

Industriellt rättsskydd, benämning på näringsidkares rättsskydd genom lagstiftningen om patent, mönster, firma, varumärke m. m. De på denna lagstiftning grundade rättigheterna kallas ofta i industriell äganderrätt.

Industrikommissionen, Statens, en 1939 tillsatt central myndighet med uppgift att handha den av Andra världskr. föranledda regleringen av råvaruförserjningen o. produktionen inom industrien. Arbetar på 6 avd. o. 6 byråer. Dir. S. Sohlman ordf. sed. 1946. Instruktion av 27/11 1939 med ändr. 14/6 1940.

AB. Industri Kredit, Sthlm, ett av staten och fem affärsbanker år 1934 grundat bolag för medellång och långfristig kreditgivning åt företag inom näringslivet. Aktiekap. 8 mill. kr. (1948), varav staten skall äga minst V. Statens har ställt 12 mill. kr. till förfogande ss. garanti-fond. Verkst. dir. Bo Frick (sed. 1934).

AB. Industrivärden, Sthlm, gr. 1944. Aktiekap. 25 mill. kr. (1948). Verksamhet: äga o. förvalta fast o. lös egendom. Verkst. dir. A. Wettermark (sed. 1948).

d'Indy [dä'ä'di'], Vincent (1851—1932), baron, fransk tonsättare. Komponerade operor, orkester- o. kammarkmusik m. m.

In'ef fekt', den tillförda effekten till en apparat, t. ex. en elmotor.

Ineffektiv' (av lat. nek. in o. *efficere*, uträtta), icke verksam, gagnlös.

In effigie, lat., i avbild. Då en brottsling genom flykt undandrog sig sitt straff, plägade man fordom hänga (el. bränna) honom in effigie, dvs. hans bild.

In'energi', den tillförda energien till en apparat t. ex. en elmotor.

Inert' (av lat. *Vners*, trög) el. i n d i f f e r e n t säges ett ämne vara, som ej har benägenhet att ingå kemiska föreningar. Jfr Adelsager.

Inert'ia, lat., dets. som tröghet.

Inexakt' (av lat.), ej fullt noggrann; felaktig. In exten'so, lat., i hela sin utsträckning, fullständig, oförkortat.

Infallsvinkel, Fys. Den vinkel en mot en yta infallande stråle bildar med en mot ytan vinkelrät linje.

Infam' (av lat.), vanhederlig. — Infami' betecknade i äldre lagspråk den minskning i rättsliga förmåner, som drabbade vissa brottslingar.

Infant'e, fem. i n f a n t'a, försvenskat: i n f a n t', i n f a n t i n n'a (av lat. *infans*, barn), spansk o. portug. titel för kungl. prinsar o. prinsessor utom spanske tronföljaren, som bar titeln »prins av Asturien».

Infanteri' (it. o. sp. *infanterVa*), fotfolk, härens viktigaste truppslag. Nutida infanteris beväpning utgöres av gevär o. karbin med bajonett, pistol, kulsprutepestol, kulsprutegevär, hand- o. gevärsgranater, Kulsprutor, tankgevär, granatkastare, pansarvärnskanoner m. m. Dessutom tillkomma tekniska hjälpmedel som signal- o. belysningstnedel, pionjärmaterial m. m.

Infanteriskjutskolan (Inf SS), Rosersberg, skjutskola för infanteriet o. kavalleriet. Under skolans chef lyda skjutskolekurser, infanteri- o. kavalleriofficersskolan, skjutskolans övningskompani, viss teknisk försöksverksamhet samt arméns gasskyddsskola.

Infanti'l (av lat. *infam*, egentl. en som ej kan tala, barn), barnslig, outvecklad.

Infarkt' (av lat. *infarcire*, sup. *infarctum*, instoppa), sjuklig organförändring, vaul. genom tillpläppning av större el. mindre artär; förekommer bl. a. i lungor, mjälte o. njurar.

In favo'rem, lat., till någons behag. Infekte'ra (av lat. *inficere*, besmitta), införa levande smittämne i kroppen.

Infekti'o'n (av lat. *inficere*, besmitta), införandet i kroppen av levande smittämnen (t. ex. bakterier, virus). Ofta avses äv. det därvid utpräddande sjukdomstillståndet.

Infekti'o's (av lat. *inficere*, besmitta), smittsam, behäftad med levande smittämne.

Inferior, lat., lägre.

Infernalisk (av *inferno*), djävulsk.

Infer'no, it., helvete, underjorden; titel på första avd. av Dantes »Gudomliga komedi».

Infio'ie'ra (av lat. *inficere*, besmitta), infektera (äv. i överförd bemärkelse: t. ex. *pressen inficieras*).

In fi'dem, lat., till bestyrkande av riktigheten (t. ex. av protokoll).

Infiltratio'n (av *filter*), inlagring av främmande ämnen i vävnader o. enskilda celler. Användes äv. om förtäckt ockupering av ett landområde.

Infinit (av lat.), oändlig, obestämd. — I grammatiken kallas en verbform, som ej användes som predikat i satser (ex. infinitiv o. particip), infinit form. Motsats: f i n i t' form.

Infinitesimal'kalkyl', gemensamt namn på differential-, integral- o. variationskalkylema.

In'finitiv (av lat. *infiniti'us*, obestämd), en verbets nominalformer, t. ex. (att) *gd*, (att) *taga*.

In **fix'**, af *fix*, som inskjutes i ett ord; förekommer sällsynt i vissa dialekter (ex. »be-int-hövs» i st. f. »behövs inte»).

In **flagranti** (lat., egentl. »medan brottet brinner»), på bar gärning.

Inflammatio'n, kroppens lokala reaktion för skadliga inflytelser, infektion, mekanisk skadegörelse, förfrysning etc, vars huvudsymtom äro svullnad, rodnad, hetta o. smärta. — Inflammato'ris'k, som hänför sig till en inflammation. — Inflamm'e'ra, åstadkomma inflammation.

Inflanty, polska namnet på Eivland. Inflation' (av lat. *infla'te*, uppblåsa), försämring av penningvärdet till följd av bristande balans mellan köpkraft och varumängd. Motsats: defl'atio'n.

Inflexionspunkt (av lat. *inflec'tere*, böja), sådan punkt på en kurva, i vilken kurvan genomskär sin tangent.

Influens' (av lat. *influ'ere*, flyta in), inflytande. *Fys.* Äldre uttryck för att kraftlinjernas gång i ett elektriskt el. magnetiskt fält avsevärt ändras, om man inför ett metallföremål resp. järnföremål, varvid detta blir elektriskt resp. magnetiskt. Kraftlinjerna gå lättare fram genom föremålet än genom luft (jfr Dielektricitetskonstant o. Permeabilitet) o. koncentreras sig därför på så sätt, att de i relativt stort antal gå in genom föremålet en sida o. ut genom den andra. Jfr Dipolmoment.

Influenza (av lat. *influ'ere*, flyta in), epidemisk sjukdom, vars orsak ej är säkert känd. Sannolikt rör det sig om ett s. k. filtrerbart virus. Ar i sin lindrigaste form en på 3—4 dagar övergående febersjukdom, åtföljd av hosta, snuva o. en betydande mattighet. I vissa fall kan lunginflammation o. varbildningar i lungsäcken, näsans bihålor o. mellanörat tillståta, varvid dödlighetsprocenten är täml. stor. Utbredda epidemier ha rasat i Sverige 1889—90 («Ryska snuvan») o. omkr. 1918 («Spanska sjukan»). Den senare var utbredd över så gott som hela världen.

Influens'maskin, se Elektricitetmaskin.

Influe'ra (av lat. *influ'ere*, flyta in), ha inflytande på.

Inflyttningsbok, en av kyrkböckerna. Där inforas alla i församlingen inflyttade, som skola kyrkobokföras i församlingen.

Informatio'n (av lat. *informa're*, undervisa), underrättelse. — Informa'tor, lärare i ett hem. — Inform'e'ra, underrätta.

Informationsstyrelsen, Statens, ämbetsverk, som 1940—45 handhade övervakningen av tidningar, tidskrifter, film, radio m. m.

In fo'ro, lat., inför rätta. Infraröd strålning (avlat, *inf ra*, nedanför), ultraröd strålning, elektromagnetisk strålning med lägre svängningstal än rött ljus; våglängder ca 0,4—0,00076 mm (jfr Elektromagnetiska vågor). Är osynlig men kan påvisas genom sin värmeverkan (svärmestrålning»). Jfr Reststrålar o. Temperaturstrålning.

Infrusen kredit föreligger, då ett lån om-sättes, ehuru panten sjunkit i värde under lånebeloppet. Vid en väntad senare prisstegring antages lånet kunna infrias utan förlust. Uttrycket uppkom under Första världsk.

In full [föll], eng., i ett för allt (handels-term). Användes om fraktsatser för att beteckna, att till den avtalade frakten icke kommer något tillägg.

Infusio'n (lat., begjutning). 1. En form av flytande läkemedel, som i allm. framställs för tillfället genom extraktion av drogen med varmt vatten o. efterföljande silning. Jfr De-

kot. — 2. Införandet av större mängder vätska i kroppen, t. ex. i tarm, urinblåsa.

Infusionsdjur el. infusorier, *Ciliata* el. *Infusoria*, klass av högt utbildade ciliobeklädda urdjur med bestämd kroppsform o. försedda med mun o. stundom analöppning. Fortplanta sig genom delning el. knoppning. Förekomma i såväl sött som salt vatten. En del livnär sig självständigt, andra äro parasiter (i tarmar osv.).

Införsel. 1. Dets. som import. — 2. Åtgärd, varigenom på förordnande av utnämningsman vissa fordringar uttagas ur en gåldenärns avlöning, pension el. livränta. Sådan införsel kan beviljas för uttagande av underhållsbidrag till barn m. fl. o. av förfallna skatter, böter o. viteu. lagstiftningens härom är av ¹/_e 1917.

Ingarö, kommun i s. Uppland, Sthlns l.; Gustavsbergs landsf.distr., S. Roslags doms. 638 inv. (1947).

Ingatorp, kommun i n.ö. Småland, Jönk. l.; Mariannelunds landsf.distr., N. o. S. Vedbo doms. 2,357 inv. (1947).

Inge [ing], William Ralph, f. 1860, eng. teolog. 1911—34 domprost vid St. Paul i London; religiös o. kulturkritisk författare med dragning åt mystiken. Bl. övers. arb. *Speculum animae* (1922) o. *Det inre livet* (1924).

Inge, svenska konungar. 1. Inge den äldre, d. omkr. 1115, valdes till konung omkr. 1075, fördevs efter något år av svearna («Blotsvens») reaktion) men återvände efter tre år som segrare o. regerade sedan tills, m. brodern Halsen. — 2. Inge den yngre, d. omkr. 1125, brorson till Inge den äldre, efterträdde jämte sin broder Filip farbrodern o. blev vid Filip's död ensam konung.

Inge, norska konungar. 1. Inge Krokrygg (1134—61), son till Harald Gille. Kämpade om kronan med sina bröder o. samregerer Eystein o. Sigurd; föll i strid med Sigurds son Håkan Härdebred. — 2. Inge Bårds-son (1185—1217), systerson till Sverre, valdes 1204 av birkebeinarna till konung. I. var en sjuklig men folkär regent.

Ingeborg (omkr. 1280—1319), dansk drottning, konung Erik Menved's gemål (1296); dotter av sv. konungen Magnus Ladulås.

Ingeborg, svenska furstinnor. 1. Ingeborg, d. 1254, Birger Jarls maka (1236); dotter till konung Erik Knutsson. — 2. Ingeborg Håkansdotter, d. omkr. 1360, hertig Erik Magnussons gemål, dotter till konung Håkan V i Norge; moder till konung Magnus Eriksson. Sedan Erik dött o. Magnus 1319 3-årig blivit konung i Sverige o. Norge, gjorde I. ett misslyckat försök att skaffa sig makten. Omgift 1327 med Knut Porse. — 3. Ingeborg, hertiginna av Västergötland, f. ¹/₈ 1878, dotter till konung Fredrik VIII av Danmark, för-målades 1897 med prins Carl, hertig av Västergötland. (Se bild.)

Ingefära, den som krydda använda rotstocken av *Zingiber officinale* (fam. *Zingiberaceae*), en överallt i tropikerna odlad, flerårig ört, ej känd som vildväxande. (Se bild.)

Ingegerd, svenska furstinnor. — 1. I., d. omkr. 1050, Olof Skötkonungs dotter, g. m. storfurst Jaroslav i Kie'v. — 2. I., Birger Brosas dotter, g. m. Sverker d. y.

Ingel, Paul Michael, pseudon3'm för Ragnar Holmström.

Ingelsgruvefältet, järnmalmfält Västmanland.

Ingelstads härad, Kristianst. l., omfattar 23 kommuner: Benestad, Bollerup, Borrbj, Glemminge, Hammenhög, Hannas, Hörup, Ingelstorp, Kverrestad, Löderup, Onslunda, Smedstorp, Spjutstorp, Tomelilla köping, Tosterup, Tranås, Tryde, Ullstorp, Valleberga, Ö. Herrestad, Ö. Höby, Ö. Ingelstad, Oraby. 24,670 inv. (1947). Ingelstads o. Järrestads domsaga.

Ingelstads kontrakt, Lunds stift, Kristianst. l., omfattar 24 församlingar. Kontraktsprostens adr.: Glemmingebro.

Ingelstads och Järrestads domsaga, Kristianst. l., utgör ett tingslag med tingsställen i Hauinickög o. Simrishamn o. omfattar Ingelstads o. Järrestads häradar samt Simrishamns stad. 36,774 inv. (1947). Domarens adr.: Simrishamn.

Ingelstorp, kommun i s. Skåne, Kristianst. l. (past.adr. Glemmingebro); Löderups landsf.distr., Ingelstads o. Järrestads doms. 783 inv. (1947).

Ingemann, Bernhard Severin (1789—1862), dansk romanförfattare o. skald av den nyromantiska skolan, främst känd för sina omtyckta, av Walter Scott påverkade hist. romaner med ämnen från Danmarks medeltid (*Valdemar Seier*, 1826, *Prins Otto af Danmark*, 1835, m. fl. i sv. övers.). (Se bild.)

In ge'ner, lat., i allmänhet. Motsats: in spe'cie.

In'genhousz [-haos], Jan (1730—99), höll. läkare o. naturvetenskapsman, visade att växterna vid assimilation o. andning upptaga o. avgiva syre o. kolsyra.

Inge'nium, lat., begåvning, snille.

Ingenjör' [insjen-]. 1. Högskoleingenjör, dvs. civil- el. bergsingenjör (se d. o.). Armé-, flyg- o. mariningenjör m. fl. sammansatta titlar för vissa statliga befattningar innebära i allm., att innehavaren är civilingenjör med viss specialutbildning. — 2. Läröverksingenjör, person som förklarats godkänd i teknisk fackskolas el. tekniskt g5'innasiums resp. ingenjörse x a m e n, för vilka gälla av Kung. Maj:t fastställda stadgar. Privatistexainen för personer från privata institut har föreslagits men änu ej beslutats.

Ingenjördepartementet, avdelning av sv. örlogsvarvs förvaltning, utövar tillsyn över fartygens skrov, maskineri o. pannor m. m.

Ingenjörs vetenskapsakademien, förk. IVA, grundad 19 juni 1919, har till ändamål att befördra teknisk-vetenskaplig forskning o. därigenom främja den sv. industrien o. tillvaratagandet av landets naturtillgångar. Den räknar högst 125 arbetande led. o. högst 8 förste hedersledamöter samt ett obestämt antal hedersledamöter, utländska ledamöter m. fl. Utger *Handlingar* o. *Meddelanden* samt tidskr. IVA.

Ingenjörtrupper ha till uppgift att utföra sådana tekniska förrättningar, som kräva särskild utbildning, såsom svarare förstärknings-, förbindelse- o. förstöringsarbeten samt belysnings-, telegraf-, telefon-, ballong- o. flygtjänst. Num. finnas ingenjörtrupper inom alla arméer, vanl. indelade i pionjärer, sapperer, minörer o. pontonjärer samt telegraf-, belysnings-, järnvägs-, ballong- o. flygrupper. De sv. ingenjörtrupperna utgöra (sed. 1936) ett särsk. truppdrag, omfattande tre ingenjörkårer: Svea (i Solna), Göta (i Eksjö) o. Bodens ingenjörkår (i Boden).

Ingen mans land, dets. som No man's land.

Ingénue [a'n'ssjeni'] (fr., av lat. *ingen'uus*, naturlig), naiv o. ökonstlad ung flicka (vanl. teaterterm).

Ingermanland, landskap i v. Ryssland, vid Finska viken; ingår till största delen i ryska förvaltningsområdet Leningrad. I. har vid flera tillfällen varit svenskt, tidigast under vikingatiden o. senast 1617—1721.

Ingérsløv, Ove Em mer i k (1844—1916), dansk läkare, medicinsk historiker, behandlade särsk. föroslingskonstens historia.

Ingjald Illråde, *Uppsalakonung* av Ynglingaätten, skall enl. Ynglingasagan ha fått sitt namn därav, att han svekfullt bragt tolv småkonungar om livet. Härigenom skulle han ha möjliggjort Sveriges evande till ett rike. I:s tillvaro torde få anses tvivelaktig.

Ingjut cl. n e d g j u t, öppning i gjutform, genom vilken smälten rinner in. Av. den därav uppkomna utväxt, som avlägsnas från godset efter gjutningen.

Ingman, Lauri (1868—1934), finsk politiker o. teolog, ledare av finska samlingspartiet (höger), statsminister nov. 1918—april 1919 samt maj 1924—mars 1925, ecklesiastikmin. tre ggr, ärkebiskop 1930.

Ingolstadt, stad i delstaten Bayern, s. Tyskland, vid Unoua. 33,000 inv. (1939), Gammalt slott. Gotisk kyrka från 1400-t. 1472—1800 berömt univ. (num. i Mimenen). — I. belägrades förgäves 1632 av Gustav II Adolf.

Ingrediens' (av lat. *in'gredi*, ingå i), ingående beståndsdel.

Ingres [ä«gr], Jean Auguste Dominique (1780—1867), fransk målare o. tecknare. Elev till David utvecklade han, trots tidens romantik, lärarens klassicism o. förband den med kärleksfullt naturstudium (*Badande kvinna*, se bild; *Vilande odalisk Källan*, alla i Louvre). Särsk. framstående som porträttör, ej minst i sina teckningar. Monografi av L. Hourtqc (1928).

Ingress' (av lat.), ingång, början, inledning. Ingrid Elov's dotter, d. 1282, svensk helgon (ej kanoniserad), stiftade 1281 ett nunnekloster i Skänninge.

Ingrid, f. *²/₃ 1910. *Danmarks drottning*, enda dotter till Sveriges kronprins Gustaf Adolf o. kronprinsessan Margareta. Förmäldes 24/6 1935 i Sthlm med dåvarande kronprins Fredrik av Danmark. (Jfr denne.)

Ingvar, Sven (1889—1947), läkare, prof. i praktisk medicin i Lund från 1929. Arb. om nervsystemet samt populära skrifter om sömnen, alkoholen m. m.

Ingvar Vittforle, d. omkr. 1040, vikingahövding från Södermanland, hjälte i en isländsk saga, som bär hans namn. I. företog ett vida berömt tåg till Gärdarike (Ryssland), omtalat på flera runstenar (Ingvarstenarna).

Ingäld, äldre uttryck för inkomst (särsk. om statens).

Inhabil (av lat.), olämplig, oskicklig. — Inhabilitet, olämplighet, brist på tillmötesgående, frånvaro av egenskaper, som ör nödvändiga för visst ändamål (bekläda ett ämbete, företaga vissa rättshandlingar).

Inhalare. *Sjöv.* Rep, varmed sned- el. gaffelsegel inhalas på dacket el. längs gaffeln. Inhalation (av lat. *inhalare*, inandas), inandning av t. ex. vattenånga tillsatt med vissa läkemedel vid katarrer i struphuvud o. lufttrör el. av syrgas vid lunginflammation.

Inherens' (av lat. *inhaere're*, hänga fast vid), en egenskaps nödvändig sammanhang med tinget; vidblivande.

Inhibe'ra (av lat.), inställa, förbjuda.

Inhibito'rer el. re'tarda'to'rer, ämnen som förhindra el. fördröja kemiska reaktioner, t. ex. autoxidationer.

In hoo signo (vin'ees), ii detta tecken (skall du segra)», lat. övers, av den grek. inskrift, som jämte ett kors enl. legenden visade sig på himlen för rom. kejsaren Konstantin, då han drog ut till strid mot Maxentius 312.

Inhonet't' (lat. *inhonestus*), ohederlig, opassande.

Inhum'a (av lat.), omänsklig.

Inhumatio'n (av lat. *inhumus*, jord), begravning. Inhysseshjon (fsv. *innyssaper*, *hussatu ma-per*) betecknade i äldre tider person, som icke själv innehade jord utan bodde hos annan el. på annans ägor utan att vara i tjänst. Rätten att bo inhysses var begränsad av bestämmelsen om viss minimiförmøgenhet.

I. N. I., förkortning för lat. *in nomine Je'su*, i Jesu namn.

Initia!' (av lat. *inVitiu*, början), begynnelsebokstav i ett namn. — Rikt utsmäckt begynnelsebokstav till ett kapitel el. en avdelning i medeltida handskrifter o. i äldre tryck (äv. där oftast utförd för hand). Jfr Anfang.

Initialsprängämnen el. initierings-sprängämnen, stötkänsliga sprängämnen, som användas som tändsats (i tändhattar o. sprängkapslar) för andra sprängämnen. Förr användes knallviksilver, num. i regel blyazid.

Initiati'v (av lat. *inVitiu*, början), början, uppslag.

Initio'ra (av lat.), inviga, införa i; göra beaktad med.

Injektio'n (av lat. *injVcere*, inkasta), insprutning (av läkemedel). Kan ske i huden (intra'kut'a'n injektion), under huden (sub'kut'a'n), i muskulaturen (intra'muskulär) o. i blodkärnen (intra've'nös).

Injekt'or (av lat. *injVcere*, inkasta), den i strålpump utnyttjade konstruktionen med en gas-, ång- el. vätskestråle, som strömmar ur ett munstycke in i en förträngd inströmningsdel (ofta ett venturirör) till rörledning o. därvid suger med sig annan gas, ånga el. vätska (ex. se Injektörbrännare). I inskränkt bemärkelse en strålpump, där ånga från en ångpanna utnyttjas att driva in matarvattnet till samma panna. Jfr Ejektör.

Injektörbrännare, gasbrännare med en injektor, i vilken gasen suger in luft från omgivningen (ex. bunsenbrännare, se d. o.) el. omvänt tryckluft el. syrgas suger med sig brännbar gas från en ledning el. behållare.

Injice'ra (av lat.), inspruta, ge injektion.

Inju'rie (av lat. *injuria*, orättvisa), förolämpning, ärekränkning.

Inkapa'bel (av fr.), oförmøgen, oduglig. — Inkapa'citet', oförmåga.

Inkarceratio'n (av lat. *in*, i, o. *car'cer*, fängelse), inkällning, särsk. av bräck, s. k. inkällda bräck.

Inkariket, det största indianriket i Sydamerika, störtat 1532 av spanjorerna. Det sträckte sig från n. Ecuador till mell. Chile o. behärskades av klanen Inka inom Quichuafolket. Ruiner efter tempel, fästningar o. städer bära vittnesbörd om inkafolkets särpräglade o. högstående kultur. 1940—41 utgrävdes städerna Phuya Päta (Staden ovan molnen) o.

Sayaq Märka (Den otillgängliga staden), belägna på 4,000 m:s höjd i Änderna. Deras historiska värde har jämförts med pyramidernas. Inkarnatio'n (av lat. *in*, i, o. *car'o*, kött), förkroppsligande; det gudomliga framträdande i kroppslig gestalt.

Inkass'e'ra, indriva en fordran.

Inkerman, ruinstad på Krim, Ryssland, ö. om Sevastopol, bekant för ryssarnas nederlag mot engelsmän o. fransmän ^{8/10} 1854.

Inkiett' (av fr. *inquiet*), orolig, otålig. — Inkiefle'ra, ora.

Inklare'ra, för tullmyndigheterna anmäla fartygs ankomst från utrikes ort. Ombesörjes i allm. av speppsklarerare el. speppsmäklare. Jfr Utklarera.

Inklinatio'n (av lat. *inclina're*, luta), böjelse. Inklinationsvinkel, vinkel mellan jordmagnetiska fältets riktning i en ort o. horisontalplanet. Jfr Inklinatorium.

Inklinato'rium (av *inklination*), kompassnål, vridbar kring en vägrät axel o. försedd med skala för avläsning av nålens ställning. Inställd så att den kan vrida sig i den magnetiska meridianen, anger den det jordmagnetiska fältets riktning ävensom inklinationsvinkeln.

Inklus'e'ra (av lat.), luta mot, ha böjelse för. Inklusi've (av lat. *inclu'dere*, innesluta), inbegripet, inberäknat. Förk. *inkl. el. incl.*

Inkog'nito (av lat. *incognitus*, okänd), med hemlighållande av namn o. stånd.

Inkoherens' (av lat. nek. *in o. cohaere're*, sammanhänga), brist på sammanhang.

Inkommensurabel (av lat. nek. *in o. commensurabilis*, jämförbar. — *Mat.* En storhet säges vara inkommensurabel i förh. till en annan, när ingen bråkdel av den senare går jämnt upp i den förra. Deras storleksförhållande måste uttryckas med ett irrationellt tal. Ex.: en kvadrats diagonal o. sida äro inkommensurabla längder.

Inkommodera (av lat.), besvära.

Inkommunikabel (av lat. nek. *in o. communicare*, ha gemensam), enskild (egendom) till skillnad från gemensam.

Inkompatibel (av lat.), oförenlig. — Inkompabilitet', förbud att förena två el. flera statsämbeten el. statstjänst o. enskild tjänst.

Inkompetens' (av fr.), oduglighet, brist på nödiga förutsättningar. — Adj.: inkompetent'. Motsats: kompetent'.

Inkomstskatt. Man skiljer mellan statlig och kommunal i. Betr. den förra gäller efter 1947 års skattereform lag ^{28/7} 1947 och betr. den senare lag ^{28/9} 1928. Genom skattereformen avskaffades den statliga, kombinerade inkomsto. förmøgenhetsskatten. Jfr Skatteuppörd.

Inkongruens' (av lat. nek. *in o. congruere*, stämma överens), brist på överensstämmelse. Inkongruent', icke överensstående.

Inkonsekvens' (av lat.), brist på följdriktighet. — Inkonsekvent', ej följdriktig.

Inkonstant' (av lat.), obeständig.

Inkonstitutionell', stridande mot ett lands författning.

Inkontinens' (av lat.), oförmåga att hålla urin el. avföring. Vanligt symtom vid vissa nervsjukdomar.

Inkorperering (av lat. *in*, i, o. *corp'us*, kropp), införlivande av kommun el. del därav med annan kommun. Inkorporeringsrätten regleras genom lag av ^{1/8} 1919. — Inkorporera, införliva.

Inkorrekt' (av lat.), oriktig, felaktig; ofin. Inkorrup't' (av lat.), oförändrad.

Inkret, sekret från de s. k. endokrina körtlarna; innehåller hormoner. Jfr Inre sekretion.

Inkruste'ring el. inkrustatio'n (av lat. *in*, i, o. *crusta*, skal), 1. Dets. som inlagt

arbete. — 2. Utfällning av mineralbeständsdelar kring ett fossil el. t. ex. kalksalter i rörländning. — 3. I cellväggar avlagrade ämnen, t. ex. kalk el. kisel syra i många växter; inom cellulosaindustrin sådana ämnen i vedcellernas väggar, vilka skola avlägsnas genom kokningen, t. ex. lignin.

Inkubatio'n (av lat. *incuba're*, ligga inne). *Med.* Den tid, som förflyter mellan smittoöverföringen o. sjukdomens utbrott vid infektionssjukdomar. — *Relig.* Ett hos fortämdes greker o. romare m. fl. vanligt bruk att erhålla orakelsvar genom att sova på en helig plats, i tempel el. dyl.

Inkuna'bler (av lat. *incuna'bula*, vagg, ursprung) el. *paleotyp'er* kallas böcker tryckta före 1500; de äldsta på pergament o. med handmålade begynnelsebokstäver.

Inkvartering, trupps el. enskild militärs föresende med husrum i fred; officerare o. underofficerare, som icke erhöilo bostad, åtnjöto före 1922 s. k. inkvarterings- o. servisbidrag, inräknas nu i lönen. Under krig kallas inkvartering »förläggning i kvarter».

Inkvisitio'n (av lat. *inquisitio*, undersökning), rom.-kat. institution med uppgift att uppspåra o. döma kättare, fick sin egentliga utformning på 1200-t., då den i huvudsak överlämnades åt dominikanerna, o. nådde under motreformationen (1500-t.) sin högsta utveckling. Straffet var vanl. bränning o. verkställdes av den världsliga makten. Infördes aldrig i Norden.

Inköpscentralernas AB., förk. *ICA*, omfattar de fyra inköpscentralerna Hakonbolaget, AB. Eol, Spiceristernas Varuköop o. Nordsvenska KöpmannaAB. (ca 11,500 afärer). Grundat 1939. Aktiekap. 50,000 kr. (1948). Omsättning 371.0 mill. kr. (1947)- Verkst. dir. G. Kollberg (sed. 1947)-

Inlaga, skrift, som ingives till myndighet. Ang. inlaga i rättegång finnas best. i 33 kap. rättegångsbalken.

Inlagsavtal, avtal om förvaring av lösöre (vilket i så fall äv. kallas i n l a g s t ä). Best. i 12 kap. handelsbalken.

Inlagt arbete, benämning på en dekorations teknik, enl. vilken mönster av ett material läggas in i motsvarande förjupningar av ett annat. Förekommer inom så väl arkitekturen som möbel- o. metallkonsten. Jfr Intarsia o. Mosaik.

Inland, inre del av en kontinent i motsats till kustlandet.

Inlandsbanan, en 1908—37 byggd statsbana från Kristinehamn till Gällivare. 1,314 km.

Inlands domsaga, Göteb. l., utgör ett tingslag med tingsställen i Kungälv o. Stenungsund o. omfattar Inlands Södra härad, Inlands Nordre härad, Inlands Torpe härad o. Inlands Fränke härad samt Kungälvvs stad. 26,832 inv. (1947). Domarens adr.: Kungälv.

Inlands Fränke härad, Göteb. l., omfattar 4 kommuner: Grinneröd, Ijunge, Resteröd o. Forshälla. 4,406 inv. (1947). Inlands domsaga.

Inlandsis, en större landområden mer el. mindre fullständigt täckande ismassa av betydande mäktighet. Under istiden voro Skandinavien, Finland samt delar av Ryssland o. Tyskland täckta av en inlandsis, stora delar av Canada o. För. Stat. av en annan. I nutiden täckes det inre av Grönland av en inlandsis. Ismassorna i en inlandsis röra sig sakta från medelpunkten utåt på samma sätt som glaciärerna.

Inlands Nordre härad, Göteb. l., omfattar 7 kommuner: Halta, Solberga, Jörlanda, Spekeröd, Norum, Ödsnål, Ucklum. 8,223 inv. (1947). Inlands domsaga.

Inlands Södra härad, Göteb. l., omfattar 6 kommuner: Romelanda, Kareby, Ytterby, Harestad, Torsby, I'nycke. 6,777 inv. (1947). Inlands domsaga.

Inlands Torpe härad, Göteb. l., omfattar 2 kommuner: Västerlanda o. Hjärtum. 3,735 inv. (1947). Inlands domsaga.

Inledningston, sjunde tonen i diatoniska skalan.

In lo'co, lat., på platsen.

Inläningsränta, bankernas räntesats å inlånade medel. Med uttrycket gängse inläningsränta brukar avses den av affärsbankerna utbetalade räntan på resp. sparkasse-, kapital- o. depositionsräkning.

Inmanuel, in ma'n i bus, lat., tillhanda. In me'dias res, lat., »mitt in i sakerna», mitt in i ämnet, rakt på sak.

In memo'riam, lat., till (avlidens) minne. Inmutning, handling, varigenom en person (i nutare) förvärvar rätt till mineralfyndighet. — Inmutningspunkt, medelpunkten i det område ansökan om inmutning avser.

Inmönstring el. på mönstring, sjömans anställande å fartyg. Sker genom förmedling av mönstringsörrättare (i allm. sjömanshusombudsman).

Inn, biflod fr. h. till Donau; upprinner i Graubündcn, Schweiz, o. genomflyter den vackra Kngadindalen. Utfaller vid Passau. 510 km. Innanhav, större havsinbuktmgar, som antingen tränga långt in i kontinenterna (medelhav) el. skiljas från världshaven genom en sträcka ögrupper (andrahav).

In natura, lat., i naturligt tillstånd. — Avlöning in natura, avlöning i livsförnödenheter i st. f. penningar.

Innehavarepapper, skriftlig handling, som är gällande i innehavarens hand. Den som företar handlingen presumeras vara berättigad att tillgodogöra sig den i handlingen omnämnda prestationen. Ex. skuldebrev ställda till innehavaren, teaterbiljetter m. m.

Innerbotten, vattentät botten ovanför fartygets ytterbotten. Utrymmet mellan båda bottarna indelas ofta i vattentäta celler.

Innerrevers, ett skuldebrev, som ligger till säkerhet för ett annat skuldebrev, omslagsreversen (se d. o.).

Innerstråk, *Skepps*. Direkt på spanten lagda långgående järn- el. stålplåtar. Jfr Ytterstråk.

Inner'vating (av lat. *in*, till, o. *nervus*, nerv), nervförsörjning, ett organ el. en vävnads utrustning med nervgrenar.

Innocentius, *namn på 14 påv*. Innocentius III (omkr. 1160—1216), medeltidens mäktigaste påve (1198), ingrep i de flesta europ. staters politik, gjorde flera furstar till sina vasaller o. hävdade med kraft Kyrkostatens självständighet. I. inspirerade 4:e korsståget samt korståget mot albigenserna. Höjdpunkten av hans framgångar betecknar den lysande 4:e lateransynoden 1215. — Innocentius IV, påve 1243—54, framstående kyrkorättslärd, förde bittra strider mot kejsar Fredrik II. — Innocentius X (1574—1655), påve 1644, bekant för sin hänsynslösa nepotism, sin protest mot Westfaliska freden o. sin bulla mot jansenismen (1653). — Innocentius XI (1611—89), påve 1676, bragte ordning i den påvliga förvaltningen, motarbetade jesuitismens oarter men äv. den gallikanska kyrkans självständighetssträvanden.

Innovation (av lat. *no'vus*, ny), förändring, nyhet. — Innove'ra, förändra, införa något nytt.

Innsbruck [-brokk], huvudstad i Tyrolen, Österrike, vid fl. Inn i vacker alptrakt. 76,000 inv. (1946). Bl. byggnader märkas Hovkyrkan (1563) med Maximilian I:s gravmonument (se bild å nästa sida), ett av renässansens praktfullaste skulpturverk, delvis utfört av Peter Vischer, o. f. d. furstligt o. kejsarligt slott.

I Hovkyrkan övergick drottning Kristina av Sverige 1655 till katolicismen. Univ. (sed. 1672). Textil-, kemisk o. glas-industri, 1938—45 huvudstad i tyska riksdelen Tyrolen-Vorarlberg. Svårt skadat av flygräder 1943—44.

In nu'ce, lat., »i en nöt», i sin linda, i sitt frö, i korthet.

In oeta'vo, lat., i oktav-format (om böcker).

Inoffensiv (av lat. nek. in o. *offen'dere*, stöta', harmlös).

Inokulatio'n (av lat. in, i, o. *oculus*, öga), inympning.

Inoportu'n (av lat.), oläglig.

In optima forma, lat., i yppersta form.

Inosit, hexaoxi-cyklohexan,

C₆H₆(OH)₆, cyklisk alkohol med söt smak, som förekommer i naturen i en optiskt aktiv form (två optiska antipoder, jfr Optiskt vridningsförmåga) o. en inaktiv form (meso-inosit). Den senare förekommer i muskler o. olika organ o. är mycket utbredd inom växtvärlden, dels fri o. dels bunden vid fosforsyra som fytynsyra (se d. o.). Mesoinosit utgör ett verksamt tillväxtämne för t. ex. jäst (jfr Bios).

Inowroclaw [inåvråtsflaf] (ty. H o h e n s a l z a), stad i v. Polen, vojevodsk. Poznaii. 40,000 inv. (1938); viktig järnvägsknut; jod- o. bromhaltiga källor.

In partibus (Infide'lium), lat., »i de utrogna landsdelar», uttryck, som ingår i vissa rom.-kat. biskopars titel.

In perpe'tuum, lat., för evigt.

In perso'na, lat., personlig.

Inpiskare (eng. *whip*), partifunktionär i eng. parlamentet med uppgift att kontrollera närvaron av tillräckligt antal partimedlemmar vid omröstningarna samt äv. i övrigt upprätthålla partisammanhållningen. Regeringspartiets inpiskare äro parlamentariska ämbetsmän.

Inplantatio'n (av lat. in, o. *planta're*, plantera), inläkning på nytt ställe av vävnad, t. ex. hud, överflyttad från samma cl. en annan individ. Jfr Transplantation.

In pleno, lat., i plenum, i allmän sammankomst.

Inquiet', franska formen för inkiert.

Inregistre'ra, införa i register. — Inregistre'ringsavgift, statlig avgift för vissa handlingars införande i offentlig register.

Inro mission, benämning på rörelser o. sammanlutningar särsk. i Norden o. Tyskland, ofta av pietistisk o. lägkyrklig art, för religiös o. praktisk hjälpverksamhet inom landet.

Inre sekretio'n, avgivande el. insöndring av sekret från körtel till kroppsvätskorna, blod o. lymfa. Via dessa kunna de avgivna ämnena transporteras inom organismen. De körtlar, som avsondra på detta sätt, benämnas inre sekretoriska el. endokrina körtlar o. sekretet består av hormoner. Motsats: yttre sekretion, avgivande av sekret till kroppsyten el. utan av hålgorgan, t. ex. tarmen.

I. N. R. I., begynnelsebokstäverna i den lat. inskriften på Jesu kors: *Jesus Nazareus Rex Iudaeorum*, Jesus från Nasaret, judarnas konung.

Inrikesdepartementet, statsdepartement för ärenden rörande länsstyrelserna, allmän hälsovård, sjukvårds-, brand- o. polisväsen, nykterhetsverksamhet o. civilförsvar m. m. Inrättades 30/8 '947 genom dessa ärendens utbrytning ur socialdep. Departementetschefen benämnas i dagligt inrikesminister.

Inrikes tidningar, tidning-för inhemska ny-

heter, grundad i Sthlm 1760; 1821 sammanlaggen med *Stockholms Post Tidningar* till *Post-och Inrikes Tidningar*.

Inrim, dets. som assonans.

Inro, en liten ask, som japanerna bruka bära vid bälet för att förvara sigill, medikamenter, vällukter etc.

Inryckningsdag, den dag, då militärutbildning (av värnpliktiga, vad skola osv.) tager sin början; inräknas vanl. icke i utbildningstiden.

Inrösningsjord, åker o. äng samt annan med fördel odlingsbar mark. All annan mark är avrösningsjord.

I. N. S., förkortning för *International News Service*.

Insania (lat., vansinne) el. a m e n t i a, medicinsk benämning på en akut förvirring, som vanl. åtföljes av hallucinationer o. vanföreställningar o. är snart övergående.

InsBlauë hinein [bla'ë hinajn'], ty., ut i det blå. (prata) i vädret.

Insegel, sigill, försägling. Att bryta offentlig myndighets insegel är straffbart enl. 10 kap. 21 § strafflagen.

Inseglingsmärken, två föremål i land, t. ex. stänger el. fyror, vilka skola hållas i linje (översens) vid gång i inseglingsränna.

Insekter, *Hexapoda*, klass av oftast bevingade leddjur, genom två djupa inskärningar uppdelade i huvud, mellankropp med tre benpar o. en 9—10-ledad bak kropp utan ben. Andas med trakéer. Flera hundratusen arter från hela världen äro kända. Indela3 i närmare 30 ordningar.

Insektsblommor, sådana blommor, som genom livligt färgat hylle, riklig honungsavsöndring el. stark lukt verka lockande på insekter, vilka vid sina blombesök ombesörja det för växternas befruktning nödvändiga överförandet av frömjölet (pollinationen).

Insektspulver, pulver, som dödar insekter. Beredes av torkade blomkorgar av *Pyrethrum*-arter (persiskt i.) el. av rötter av *Derris*-o. *Lonchocarpus-axtex* (jfr Pyretrin o. Rotenon). Num. användas äv. syntetiska produkter, t. ex. DDT o. bcnsolhexaklorid.

Insektätande växter el. i n s e k t i v o r e r, beteckning för sådana växter, som tillfredsställa sitt kvävebehov genom att förtära insekter el. andra smärre djur. Dessa fångas genom klibbiga avsöndringar från körtelröh el. i håligheter på blad. Hit höra de äv. i vår flora företrädda släktena *Drosera*, *Pinguicula* o. *Utricularia*, men därtill *Dionaea*, *Aldrovanda*, *Nepenthes* o. a.

Insektätare, *InsecWvora*, ordning av små däggdjur, som till levnadssättet närma sig rovdjuren. Leva av smärre djur, såsom insekter o. maskar. De flesta i Gamla världen, ett fåtal i Nordamerika. Hit höra bl. a. mullvad, igelkott o. näbbmöss.

Inseminatio'n (av lat. *se'mina*, frön, könscler), överföring av säden till slidan vid köns- umgänge el. artificiellt (jfr Konstgjord sädes- överföring).

Insepara'bel (av lat.), oskiljaktig.

Insidiö's (av lat.), försätlig.

Insignium (av lat.), världighets- el. utmärkelsetecken. Plur.: i n s i g n i e r.

Insinuatio'n (av lat. *insinua're*, insmyga, egentl. sticka in barmen, till *sinus*, barm); kränkande antydning. — I n s i n u e r a, förtäckt antyda.

Insipi'd (av lat.), dum, smaklös.

Insiste'ra (lat. *insis'tere*, dröja vid), påyrka, vidhålla.

In si'tu, lat., på platsen; i orubbat läge (om fornynd).

Insjö, större vattensamling på jorden, som ej står imedelbar förbindelse med havet. Kan

efter uppkomsten indelas i exempelvis förkastnings-, gravsänsks-, krater- o. reliktsjöar. Insjöar med avlopp ha sött vatten; saknas avlopp, bortgår vattnet genom avdunstning, varvid dess salter kvarstanna. Avloppslösa sjöar kunna på så sätt uppnå hög salt-halt (Döda havets är i medeltal 20 %). Jordens största insjö är Kaspska havet (438,688 kvkra), Europas största är Ladoga (18,126 kvkm), Sveriges största är Vänern (5,568 kvkra). Det största djupet har uppmätts i Bajkalsjön (1,741 m); Sveriges djupaste sjö är Hornavan (221 m).

Insjön, industri- o. stationssamhälle i mell. Dalarna, Äls kommun. 1,600 inv. (1947). Säg-verk.

In'skip, sir Thomas (1876—1947), från 1939 lord Caldecote, se denne.

Inskriptio'n (av lat.), inskrift, överskrift. Inskrivning. *Krigsv.* Värnpliktings införande i krigsmaktens tullor. Sker i allm. det är den värnpliktige fyller 20 år o. verkställs inom varje inskrivningsområde (io) av en inskrivningsnämnd el. i vissa fall av en inskrivningschef, vilken jämväl är ordförande i inskrivningsnämnden. Besvär över inskrivningsnämnds o. inskrivningschefs beslut prövas av ett för riket gemensamt inskrivningsråd med säte i Stockholm. Vid inskrivningen erhåller den värnpliktige en inskrivningsedel, å vilken upptagits hans inskrivningsnummer o. andra för den värnpliktige betydelsefulla anteckningar. Denna sedel ersattes sedermera av en inskrivningsbok, som tillställes den värnpliktige genom inskrivningschefens försorg.

Inskrivningsdomare, tjänsteman vid domsaga el. vid rådhusrätt, som har att på särskilda inskrivningsdagar handlägga inskrivningsärenden, dvs. lagfarts- o. inteknings- m. fl. ärenden, lag av $\frac{2}{6}$ 1932.

Insocknefrälse el. insocknehemman (veckodagshemman) kallades inom de forna danska provinserna de till det yppersta frälset hörande hemman (motsv. i övriga Sverige rå- och rårshemman).

Insolatio'n (av lat. *insolvio*, solning). *Fys.* Den strålände energi, som tillföres jorden. Jfr Pyrheliometer o. Solarkonstant. — *Med.* Dets. som solsting.

Insolent' (av fr.), oförskämd. Insolvens' (av lat. nekande *in o. solvere*, betala), gäldenärs oförmåga att betala sina förfallna skulder. Gäldenären säges vara insolvent'.

InsonVnia, lat., sömnlöshet. In spe, lat., i hoppet. Användes skämtsamt om personer, som väntas el. vänta sig nå en värdighet, t. ex. minister in spe.

In spe'ioe, lat., i synnerhet, särskilt. Motsats: in genere.

Inspekt'e'ra (lat. *inspectare*, betrakta), besiktiga, utöva tillsyn över. — Inspektio'n, besiktning. — Inspekt'or, person, som har uppsikt över viss institution, såsom över en studentnation, skola. — Inspekt'or, tillsynsman, t. ex. stations-, bruksinspektör. — Inspekt'ör (fem. inspekt'ris), titel för tjänsteman, som utövar kontroll över viss förvaltningsgren, vissa yrken, industrier o. undervisningsanstalter.

Inspicient' (av lat. *inspicere*, besiktiga), tillsynsman, t. ex. vid en teaters scen.

Inspiratio'n (av lat. *inspirare*, andas in), ingivelse, hänförelse. — *Med.* Inandning. Motsats: erspiration'o'n.

Inspire'ra (lat. *inspirare*, inandas), ingiva, hänföra. — *Med.* Andas in.

I. N. S. T., förkortning för lat. *in nomine sanctae trinitatis*, i den heliga treenighetens namn.

Instabil (av lat.), osäker, vacklande.

Installatio'n (av fr.). 1. Högtidligt insättande i ett andligt el. akademiskt ämbete (biskop, kyrkoherde, professor). — 2. Inbyggande, insättande (av elektr. ledningar m. m.). — Verb: installera.

Instans' (av lat. *instans*, enträgen begäran) kallas i ett lands domstolsorganisation den avdelning domstolar, som i förhållande till övriga stå i över- el. underordning. I första instans fungera sål. i Sverige häråds- o. rådhusrätter, i andra hovrätter o. i högsta instans Högsta domstolen. — Instans' ordning, ordning inom ett domstolsväsen i ovanberört hänseende.

Inst'enburg, stad i förvaltningsområdet Kaliningrad, RSFSR, vid Pregel. 49,000 inv. (1939). Viktig järnvägsknut. Betyd. uppfo-dning o. handel med hästar.

Instinkt (av lat. *instinctus*, ingivelse), förmågan att handla ändamålsenligt utan klar uppfattning om mål el. medel, ledd endast av en dunkel ång.

Institu't (av lat.), inrättning, anstalt. Institut de droit International [ä'n'stity' d'o dr'oa ä'o'tärnas-jänaH], Institutet för internationell rätt, officiellt namn på Folkrettsinstitutet (se d. o.).

Institut de France [ä'n'stity' d'o fra'ns], Franska institutet, en 1795 grundad officiell organisation för de franska akademier-na för vetenskap o. konst; omfattar sedan 1832 fem avdelningar: 1. *Académie française* (Franska akademien). 2. *Académie des inscriptions et belles-lettres* (motsvarande svenska Vitterhets-, historie- o. antikvitetsakademien).

3. *Académie des Sciences* (Vetenskapsakademien). 4. *Académie des beaux-arts* (Akademien för de sköna konsterna) o. 5. *Académie des sciences morales et politiques* (Akademien för moraliska o. politiska vetenskaper). Dess ståtliga palats, f. d. College Mazarin, uppfördes på 1660-t. av Leveau. Högtidsdag: 25 okt.

Institutet för folkhälsan, se Statens insti-tut för folkhälsan.

Institutet för husdjursförädlning inrättades 1928 på Bergshamra vid Sthlm genom en dona-tion från Knut o. Alice Wallenbergs stiftelse. Är numera förlagt till egendomen Wiad s. om Sthlm (Grödinge kommun). Verksamheten om-fattar huvudsakl. ärftlighetsforskning o. praktiskt avelsarbete med husdjur, särskilt nöf-kreatur, svin, får o. höns. Föreståndare: prof. Gert Bonnier.

Institution (av lat.), inrättning. Institutio'nes (av lat. *instituere*, inrätta) kallades i den rom. rätten för undervisning av-sedd sammanfattning av rätten. Mest bekant är *Justinian's institutiones*, som utgör en avdelning av Corpus juris civilis.

Institutet för sammenlignende kultur-forskning, institut i Oslo för främjande av den jämförande internationella kulturforskningen med betoning av helhetssynen gentemot den akademiska specialiseringen. Bildades 1922 på initiativ av Fr. Stäng, som också blev Is ledare. Utger egna skriftserier o. anordnar föreläsningar.

Instruera (av lat. *instruere*, anvisa), ge föreskrifter el. anvisningar.

Instruktio'n (av lat. *instruere*, anvisa), anvisning, föreskrift; föreskrift rörande myndighets verksamhet.

Instruktionsapotek, apotek med undervisning för farmacie studerande.

Instruktiv (av lat. *instruere*, anvisa), lärorik. — Instrukt'ör (fem. instrukt'ris), person, som ger anvisningar el. föreskrifter.

Instrument' (av lat.), redskap, verktyg; ton-verktyg; skriftlig handling över laga förrätt-ning, ex. bouppteckningsinstrument.

Instrumentalmusik, musik, som utföres endast med instrument. Motsats: vokalmusik.

Instrumentation, ett musikstyckes sättning för olika instrument. — Instrumentationsslåran behandlar instrumentteknik, karaktär o. möjligheter till samspelning med andra instrument.

Instrumentflygning, el. blindflygning, flygning utan siktmöjligheter utanför flygplanen, i regel i moln el. under mörker o. endast med tillhjälp av flyginstrument.

Insufficiens' (av lat. nek. in o. sufficere, räckta till), sjukligt nedsatt funktionsduglighet hos ett organ.

In su'i memo'riam, lat., »till minne av sig», inskrift på en medalj, som Oskar II, o. drottning Sofia läto utdela som enskild minnesgåva.

Insulin, ett av bukspottkörteln insöndrat hormon. Bristande insöndring medför sockersjuka. Insulin framställs ur djurspottkörtlar o. användes vid behandling av sockersjuka. — Insulinkoma, tillstånd med hungerkänsla, matthet, ångest, svettning, medvetlöshet, till följd av för starkt el. för snabbt fall av blodsockerhalten i blodet i anslutning till insulininlämning. Häves lätt genom sockertillförsel. Jfr Banting o. Macleod.

Insulin'de, »Ö-Indien», benämning på Nederländska Indien, införd av den höll. förf. E. D. Dekker (pseud. Multatuli), i hans roman *Max Havelaar* (1860), vari han talar om »det sköna riket Insulinde, som slingrar sig kring ekvatorn som ett bälte av smaragder». Romanen var en flammande protest mot förhållandena i kolonien.

Insult' (av lat. *insultare*, sparka på), skymf. — Med. Anfall, särsk. om en del fall av hjärnblödning; apoplektisk insult. — Insult'er a, skymfa.

Insulär (av lat. *insula*, ö), ö-, som hör till en ö.

Insumma, lat., sammanlagt; med ett ord. Insurgent' (av lat. *insurgere*, resa sig), upprorsman. — Insurgera, göra uppror; förstå till uppror. — Insurrektion, uppror.

Insöndring, dets. som inre sekretion. Inslag [-talljä], it., ädelsten el. halvädelsten med inslipade bilder. Jfr Gem.

Intakt' (av lat.), orörd; obefläckad.

Intarsia, it., en särsk. i möbelen konsterna använd dekorations teknik med inläggningar av olika träslag, pärlemor, metall osv. Jfr Inlagt arbete.

Inteckning, offentlig myndighets anteckning av viss rättighet till annans egendom; med i avses även den skriftliga handling, som varit föremål för teckningsförfarande o. försetts med bevis härom. I fast egendom kan inteckning beviljas för fordran, nyttjanderätt, avkomst, rätt till elektrisk kraft o. servitut. I lös egendom kan i vissa fall inteckning meddelas för fordran, näml. förlagsinteckning o. fartygsinteckning samt inteckning i jordbruksinventarier. Därjämte kan inteckning för fordran meddelas i järnväg, tomt rätt o. vattenfallsrätt.

Inteckningsbanken AB., Sveriges första teckningsgarantiaktiebolag, gr. 1869 (av Henrik Palme) som Stockholms Teckningsgaranti AB., utvidgat till fullst. bankrörelse 1873. Nuv. namn sed. 1943. Omslutning 1947 374 mill. kr. Grundfond 18 mill. kr., reservfond 17 mill. kr. (1948). Verkst. dir. H. Hagenius (sed. 1944).

Inteckningsbevis, domstols anteckning å ingiven handling rörande tecknings beviljande m. fl. åtgärder.

Inteckningsförynelse, beviljad intecknings uppvisande för domstol för anteckning om fortsatt giltighet. Enligt lag "1934 ha best. om förynelse av inteckning upphört att gälla.

Inteckningsförsäkring, dets. som hypoteksförsäkring.

Inteckningsgarantiaktiebolag, bolag med uppgift att försäkra återbetalning av tecknade skuldebrev till underlåtande av belåningen. Äldst o. störst är num. Teckningsbanken AB. (se d. o.).

Inteckningsprotokoll, domstols protokoll i inteckningsärenden; tillhör de s. k. småprotokollen. Vid vissa domstolar sammanföras handlingarna i ärendena till s. k. akter, vilka ersätta inteckningsprotokollen.

Integer vitae, lat., »ren i sitt liv», inledningsord till Horatius' ode I: 22, vars första strof ofta brukas som begravningsång med musik av tyske tonsätt. F. Flemming (d. 1813).

Integral' (av lat. *integer*, ren) el. integralfunktion, $F(x)$, till en given funktion $f(x)$ (med indirekt angivas som den funktion, vars derivata är den uppgivna $f(x)$); direkt erhålles den som gränsvärdet till en medelst den givna funktionen bildad summa, $2L(x); Lx$, gränsvärdet betecknas $\int f(x)dx$. Det långa s-tecknet (\int) kallas integraltecken. Jfr Integrerande.

Integralkalkyl' (av lat. *integer*, ren), i in-skränkt betydelse beräkning av en storhet genom summering av dess delar, varvid uppdelningen drives så långt, att delarna tänkas oändligt små. Integralkalkylen, som kan sägas utgöra en ömvändning av differentialkalkylen, har grundläggande betydelse för de flesta tekniska beräkningar. Jfr Differentialkalkyl.

Integration (av lat. *integer*, ren), samman-slutning till ett ekonomiskt helt av på varandra följande led i en produktion. Ex.: Ett järnbruk skaffar sig egna järngruvor (integration »bakåt», den vanligaste formen) el. det bedriver egen järnmanufaktur (integration »framåt»), nyttjar egna transportmedel, hämtar kol ur egna gruvor osv. Starkt framträdande tendens inom det moderna fria företagarelivet.

Integrerande (av lat. *integer*, ren), ingående som del i det hela; väsentlig, tillhörande.

Integritet' (av lat. *iwleger*, ren), helhet, oskadlighet; okränkbarhet.

Integument' (av lat.), betäckning el. omhölle. — Bot. Fröämneshylle.

Intellekt' (av lat.), förstånd, tankeförmåga. — Intellektualism', *Filos.* Den åsikt, som ger tänkandet företräde framför sinneskänslan. Motsats: moralism'. — *Psykol.* Åsikten, att tänkandet är själens väsentligaste egenskap. Motsats: voluntarism'. — Intellektuell', som hör till förståndet; andlig; person med högre boklig bildning.

Intelligens' (av lat.), förstånd, begåvning. Intelligenspartiet el. intelligensen kallades under 1870- o. 1880-t. en grupp i AK, som utan att samarbeta med kammarens vänsrelemt stod i motsättning mot lantmannapartiet; äv. kallad *centern*.

Intendent' (till lat. *intendere*, uppmärksamma), tillsyningsman. Titel för vissa ämbets- o. tjänstemän (t. ex. vid museer). Äv. befattningshavare vid de militära förvaltningarna (regements-, marinintendenter m. fl.).

Intendenturkåren, en militär kår av intendenturpersonal, vilken bildades 1880. Personalen tjänstgör vid Armeförvaltningens intendenturavdeln., militärbefälsstaberna o. truppförbanden m. m. Instruktion av 1/6 1944.

Intendenturtrupper uppsattes inom sv. armén 1914 för att ombesörja förplånad i fält: Första intendenturkompaniet (Int 1) i Solna, Andra intendenturkompaniet (Int 2) i Karlsborg samt Tredje intendenturkompaniet (Int 3) i Boden. I. skola enl. beslut av 1948 års riksdag inordnas i underhållstrupperna (se d. o.).

Intensitet (till lat. *inten'dere*, spänna), Stryka, häftighet.

Intensi'v (till lat. *inten'dere*, spänna), stark, häftig, ihållande.

Intentio'n (av lat. *inten'dere*, syfta), avsikt, syfte. — Intention'alis m', läran att ändamålet helgar medlen.

Int'er arma si'lent' le'ges, lat., mnder krig tiga lagarna», citat från Cicero.

Intercedera (av lat.), träda emellan. Intercellular-rum (av lat. *inter*, mellan, o. *ce'lula*, cell), springformade håligheter, som uppstå i växtvävnader, antingen genom att celler lossna från varandra el. ock genom fullständig förstörelse av vissa cellstråk; av stor betydelse för vävnadernas gasutbyte. Utbildas äv. i vissa fall till behållare av utsöndringar, ex. hartsångarna hos barrträden, oljeakanalerna i frukterna hos familjen *Umbelliferae*.

Interdikt' (av lat. *interd'icere*, förbjuda), kyrkligt straff, innebärande allmänt el. personligt förbud att begå vissa kyrkliga handlingar. Vanligt under medeltiden.

Interferens' (av lat. *inter*, mellan, o. *ferr'e*, bära), samverkan av två skilda vågrörelser, varvid de svängningar, som vardera vägen för sig skulle ge upphov till, i varje ögonblick summeras till en. Härigenom kunna exempelvis två vågrörelser fullständigt upphåva varandra, ifall den enas vägbereg sammanfaller med den andras vågdal. Interferens mellan ljusstrålar är orsaken till ljusets böjning (se Ljusböjning), färgskiftningarna i såpbubblor m. m. Jfr Interferometer.

Interferensmottagning, dets. som heterodyn-mottagning.

Interferome'ter, instrument, som utnyttjar ljusets interferens för mätning av exempelvis ytterst små längdskillnader, ss. ojämnheter i noggrant polerade ytor (jfr Planglasplatta) el. våglängder vid studiet av spektrallinjers finstruktur. Med andra typer bestämmas mycket små skillnader i lösningars el. gasers brytningsindex. A. Michelsons berömda försök över jordens rörelse i förh. till ljusetern (jfr Relativitetsteorin) utfördes med interferometer.

Interfoliera (av lat. *inter*, emellan, o. *fo'lium*, blad), inhäfta oskrivna pappersblad mellan bladen i en bok.

Interglacia'la perioder, klimatiskt mildare mellanskeden under istiden, då inlandsisarna voro helt el. delvis bortsmälta. Under dessa skeden avsattes *interglaciala* bildningar (sand, lera, gytta, torv med fossila lämningar av djur o. växter), vilka i allm. såväl över- som underlagras av morän. Sådana avlagringar äro i vårt land funna vid Härnösand o. Bollnäs. Jfr Istiden.

In'ter'go, dets. som a tergo.

Interim, lat., under tiden, tills vidare. I sammansättning (uttal: interi'm-) = tillfällig. — Interimistisk, tillfällig, gällande tills vidare.

Interims'bevis, bevis över verkställt inbetalning a tecknade aktier. Då sista inbetalningen är fullgjord, utbytas bevisen mot aktiebrev.

Interimskvitto, kvitto å fullgjord betalning, avsett att framldeles utbytas emot ett annat.

Interims'regering, ställföreträdande regering, anordnas, då konungen genom sjukdom el. vistande på utrikes ort ej kan handha styrelsen, då konungen dör o. efterlämnar minderårig tronföljare el., om sådan saknas, drottningen befinner sig i havande tillstånd, samt slutf. då det arvsberättigade kungl. huset utlocknar. Interimsregeringen utgöres antingen av regentskap, då den till tronen närmast berättigade prinsen el. dennes äldsta myndiga, till tronen berättigade bröstarvinge inträder som regent o. jämte statsrådet

utövar styrelsen, el. av regerande statsråd, §§ 39—42 regeringsformen, § 2 successionsordningen.

Interiör' (av fr.), det inre av något, insidan; inomhusbild.

Interjektio'ner (av lat. *inter*, mellan, o. *ja, cere*, kasta), oböjliga ord, som oftast ge uttryck åt en sinnesstämmning. Användas i utrop o. dyl. (ex. *ahl, oj!*).

Interkardinalstreck, mellan kompassens huvudstreck belägna streck: NO, SO, SV, NV.

Interkosta'l (av lat. *inter*, mellan, o. *costa*, revben), belägen mellan revben, t. ex. interkostalnerv.

Interkostalkölsvin. *Skepps*. långskepps gående plåtförstärkning, som inpassas mellan de i oavbruten följd tvärskepps gående bottenstockarna i fartygsskrovet.

In'terlaken («mellan sjöarna»), turist- o. kurort i Schweiz, kant. Bern, vid Aar, mellan Brienz- o. Thunsjöarna, 3,600 inv.

Interloka'la banker, banker, vilkas verksamhet icke är knuten till viss plats utan omfattar landet i dess helhet.

Interlokuto'riedom (av lat. *inter*, emellan, o. *locu'tio*, tal), förberedande beslut i rättegång (t. ex. om forum).

Interlokuto'r (av lat. *inter*, mellan, o. *lo'qui*, tala), den som talar med.

Interlu'dium, lat., mellanspel, särsk. orgelspel mellan en korals verser.

Intermediär (av lat.), mellanliggande.

Intermezzo [-mätfsål], it., mellankommande händelse, övntat avbrott. — *Mus.* Mellanspel, varur på 1700-t. den komiska operan uppstod; mellanaktsmusik, äv. kortare pianostücke.

Intermittent' (av lat. *intermittere*, avbryta), ryckvis återkommande, ojämn, ofta avbruten. Motsats: permanent'.

Intern' (av lat.), inre, invärtes. — Intern'a't, skola el. annan uppfostringsanstalt, inom vilken lärjungarna äv. bo o. intaga sina måltider (t. ex. eng. colleges o. sv. folkhögskolor).

Internationella socialistiska organisationer. Första internationalen bildades i London 1864 på ett allmänt arbetarvänligt program o. rymde strävanden av skilda färger; upplöstes 1876 på grund av allt skarpare motsättningar mellan statssocialister (Marx) o. kommunister (Proudhon). Andra internationalen bildades 1889 i Paris som en rent politisk sammanslutning mellan olika länders marxistiskt-socialistiska rörelser o. fick som sådan stor betydelse (i:a majfirandet). Efter Första världskr. faktiskt upplöst återupprättades den formellt 1920 men uppgick redan 1923 i Socialistiska arbetarinternationalen, en vid en kongress i Wien 1921 bildad organisation av vänstersocialister («Wieninternationalen»). Denna kom så smån. att omfatta de flesta socialdemokr. partier i Europa o. inledde ett intimt samarbete med den s. k. Fackföreningsinternationalen, stiftad vid en konferens i Dublin 1903. Under Första världskr. ur funktion rekonstruerades Fackföreningsinternationalen 1919 i Amsterdam («Amsterdamsinternationalen»). Efter Andra världskr:s slut i Europa återupplivades den fackliga internationalen änyo vid en konferens i London mars 1945. Jfr Fackliga världsfederationen. — Tredje internationalen, som återgick på en vänstersocialistisk kongress 1915 («Zimmerwald-internationalen»), behärskades från 1919 lielt av Rysslands kommunistiska parti, vars propagandaorganisation den var. Upplöstes 22 maj 1943 men återuppsatt i form av en informationsbyrå i Belgrad okt. 1947. Jfr Kominform. — 2. En revolutionär arbetarsång, gemensam för alla länders socialistiska

sammanslutningar; författad 1871 av Eugène Pottier, tonsatt 1888 av Pierre o. Adolphe Degeyter, övers. till sv. 1902 av H. Menander. Avskaffades som rysk nationalhymn 1944, då dess plats intogs av en hymn, komponerad av A. N. Aleksandrov.

International News Service [int⁰naBs⁰n⁰n⁰ njos sa'vis], förk. / . N. S., amerik. nyhetsbyrå.

Internationell' (av lat. *inter*, mellan, o. *natio*, folk), mellanfolklig, världsomfattande.

Internationella arbetsorganisationen, eng. International Labour Organization, förk. *I.L.O.*, FN:s fackorgan för arbetarfrågor (grundat 1919, under mellankrigstiden anslutet till NF, sed. 1946 till FN), söker genom internationella konventioner, som avse reglering av arbetstiden, fastställande av minimilöner, socialförsäkring etc. förbättra arbetarnas förhållanden. Högsta myndighet är den årligen sammanträdande internationella arbetskonferensen. Verkst. organ o. sekretariat är internationella arbetsbyrån. I. har sed. 1940 sitt säte i Montreal.

Internationella banken, eng. international Bank for Reconstruction and Development, ettav FN:s fackorgan, finansierar genom lån återuppbyggnaden i krigshärjade länder. De första lånen beviljades under 1947, bl. a. till Frankrike o. Nederländerna.

Internationella byrån för mått ooh vikt i Sévres vid Paris upprättades genom diplomatisk överenskommelse 1875 för att åstadkomma enhetlighet i det metriskä mått- o. viktsystemet. Byrån framställer längd- o. viktlikare.

Internationella domstolen, ett av FN:s huvudorgan. Jfr Förenta nationerna.

Internationella handelskammaren, se Handelskammare.

Internationella kvinnoförbundet för fred o. frihet vill förena alla kvinnor, som äro motståndare till varje slag av krig, förtryck o. våld, i arbetet för allmän avrustning o. internationell samverkan. Det bildades i Zürich 1919 som en öinbildning av den på kvinnornas fredskonferens i Haag 1915 tillsatta Kvinnornas internationella kommitté för fred o. frihet. I:s centralbyrå är förlagd till Geneve. Första ordf. var amerikanskan Jane Addams, som 1931 erhöi hälften av Nobels fredspris. I. ägerärv. en sv. avdeln., vars ordf. är Signe Höjer o. v. ordf. Ester Lutteman.

Internationella livsmedelsrådet, eng. World Food Council, ett på FAO-kongressen i Geneve 1947 tillsatt råd med uppgift att stabilisera världspriserna på jordbruksprodukter o. upprätta reservfonder av livsmedel för nödlidande länder. Jfr FAO.

Internationella valutafonden, eng. International Monetary Fund, ett under FN sorterande fackorgan, som söker upprätta stabila förhållanden mellan ländernas valutor. Jfr Bretton Woods.

Internationella världskartan, kartverk i skalan 1 : 1 mill., som efter en överenskommen plan utges av flertalet kulturstater. Varje stat svarar i regel för de blad, som omfattat dess område. Initiativet till verket togs 1891 av prof. A. Penck, o. det första bladet trycktes 1911. Av beräknade 1,920 blad hade t. o. m. 1947 utkommit 380. Kartan är i huvudsak fullbordad över Europa, Afrika n. om ekvatorn, Brasilien, Främre o. Bortre Indien, Nederl. Indien o. Japan. Av de 56 blad, som omfatta Romerska riket i dess största utsträckning, utges utom den allmänna uppl. en särskild uppl. med tecken för orter av arkeol. o. hist. intresse.

Internationell privaträtt, de rättsregler enligt vilka bedömes, vilket lands domstolar el. lagar skola komma till användning vid vissa

privaträttsliga tvister av internationell räckvidd.

Internationell rätt, gemensam benämning på folkrätt o. internationell privaträtt.

Interne'ra (av lat. *inter'nus*, inre), instänga, innesluta; avspärra.

Interne'ring. 1. I allmänt språkbruk en persons tvångsvisa intagande på anstalt (t. ex. alkoholistanstalt). — 2. Skyddsåtgärd mot vissa brottslingar. Enl. en lag av 18/ 1937, som trätt i kraft Vi 1946, kan domstol i stället för straff ådöma återfallsförbytare internering på obestämd tid i säkerhetsanstalt. Motsv. åtgärd betr. abnorma förbrytare kallas förvaring.

Interneringsanstalt, till 1946 namn på säkerhetsanstalt.

Interneringsnämnden, särskild nämnd för handläggning av ärenden rörande vissa abnorma förbrytare o. återfallsförbrytare. Nämnden består av ordf. o. 4 led., varav en skall vara domare o. en läkare. Chefen för Fångvårdsstyrelsen är självskrivnen ledamot.

Internist, läkare, som behandlar invärtes sjukdomar.

Interparlamentariska unionen, en internationell sammanslutning mellan för fredssakens främjande intresserade medlemmar av olika länders parlament, bildad 1888 i Paris (svensk anslutning 1892).

Interpellatio'n (av lat. *interpelWre*, falla någon i talet), spösmål till ansvarig minister, framställt i riksdag, parlament etc. — *Interpellation*, den som framställer interpellation. — *Interpellera*, framställa interpellation. **Inter'po'eula**, lat., egentl. mellan bägarna; vid glaset.

Interpolatio'n (av lat. *interpola're*, göra om). 1. Inskott el. inskjutning av ord el. bokstaver i en text; äv. textförlojning genom dyl. inskott. — 2. *Mat.* Interpolation innebär, att ur en tabell över funktionsvärden (trigonometrisk el. logaritmtabell) beräkna funktionsvärden för tal, som ligga mellan de i tabellen angivna.

Interpolera (av lat.), utföra interpolation. **Interpretation** (av lat. *interpretari*, tolka), tolkning. — *Interpret'er*, a, tolka.

Interpunkte'ra (av lat.), sätta skiljetecken. — *Interpunkti'on* användande av skiljetecken.

Interregnum (lat., »mellanregering») kallas tiden mellan en ordinarie maktinnehavares avgång o. efterträdarens regeringstillträde. — *Det stora interregnum* kallas i Tysklands historia den regentlösa tiden mellan höhenstaufiska ättens utslöckande 1254 o. Rudolfs av Habsburg val till konung 1273.

Interrogati'v (av lat. *interroga're*, fråga), frågande (om konjunktioner m. m.).

Intersexualite't, förekomst inom en organism av könsegenskaper, tillhörande motsatt kön.

Interstiti'er (av lat. *intersWHum*, mellanrum), befintlig i mellanrum.

Interurba'n (av lat. *inter*, mellan, o. *urbs*, stad), som försiggår mellan el. förbinder olika städer el. områden (t. ex. taxeområde för rikstefonen).

Interusu'rrium (lat., mellanränta), det be- lopp, som uttrycker borgenärs vinst av att få sitt tillgodohavande betalt före förfallodagen.

Intervall' (av lat.), mellanrum, mellantid. — *Mus.* Avståndet mellan två toner. Intervallerna benämnas efter antalet tonsteg, räknat från den lägre tonen: prim (enklang), sekund, ters, kvart, kvint, sext, septima, oktav osv.

Intervene'ra (av lat.), komma emellan, medla; ingripa i en annan stats angelägenheter.

Interventio'n (av lat. *intervenire*, träda emellan), *Processr.* En persons inträdande i en mellan andra personer pågående rättegång. En sådan person kallas *intervenient* el. *nieiell ankommande part*. — *Växelr.*

Ett frivilligt erbjudande av utomstående person att godkänna el. betala växel. — *Folkr.* En främmande stats ingripande i en annan stats yttre el. inre angelägenheter.

Intervju' (eng. *interview*, sammankomst), samtal, som tidningsman har med person, av vilken han önskar ett uttalande. — *Intervju* 'a, begära upplysningar av, utfråga.

Intesta'tarv kallades i rom. rätten arvstilltråde på grund av släktskap (till skillnad från arv på grund av testamente).

Intestinalmaskar (av lat. *intesWna*, in-älvor), dets. som inälvsmaskar.

Intes'tinum (lat. inälvor), tarmar.

Intet nytt under solen, bevingat uttryck, hämtat ur Predikaren I: 9.

Intim (av lat. *intimus*, innerst), innerlig, förtrolig. — *Intimitet*, förtrolighet.

Intima teatern. 1. Teater 1907—10 vid N. Bantorget, Sthlm, avsedd enbart för Strindbergsrepertoar o. understödd av Strindberg. Ledare: August Falk. — 2. Teater 1911—21 vid Engelbrektsplan, Sthlm.

Intimatio'n (av lat. *intima're*, föra in i; kungöra), kungörelse, tillkännagivande. — *Intimera*, kungöra.

Intime [äp'timm], fr. »hemma hos sig», i privatlivet.

Intolera'bel (av lat.), outhärdlig.

Intolerans' (av lat.), ofördragsamhet. — *Intolerant'*, ofördragsam.

Intonatio'n (av lat. *intona're*, tona). 1. Tongivning, särsk. med människorstöten. — 2. Den slutliga instämningen av tonen i ett musikinstrument. — *Intonera*, angiva el. taga en ton; börja, taga upp (ett musikstycke).

In to'to, lat., i det hela.

Intoxikation (av grek. *toxíWn*, gift), förgifning.

Intramerkuriell'a planeter (av lat. *in'ter*, mellan, o. *Mercurius*), planeter, som förmodats kretsa innanför planeten Merkurius' bana. Inga sådana ha trots noggranna efterforskningar hittills upptäckts.

Intransigent' (av lat. nek. *in* o. *transigere*, förlika sig), oförsonlig, omedgörlig.

Intransitivt (av lat.) kallad ett verb, som om subjektet utsäger en verksamhet el. ett tillstånd, som icke tankes omedelbart riktat på något, t. ex. springa, blixtra, skina, förefalla. Motsats: *transitivt*.

Inträ 'vitam, *intravital'* (lat. *in'tra*, inom, o. *vi'ta*, livet), under livet. Motsats: *post mortem*, *postmortal'*, efter döden.

Intressant' (av lat. *interess'e*, vara av vikt), underhållande, roande, fängslande.

Intress'e (av lat. *interess'e*, vara av vikt), fördel; häg; uppmärksamhet.

Intressekontor, avdelning inom affärsföretag, verk m. m. för tillvaratagande av de anställdas intressen, särsk. de ekonomiska. Det byggar på insättningar genom löneavdrag för att trygga reeelbundet återkommande större utgifter. Sed. 1938 finnes äv. ett under Generalpoststyrelsens lydande *Statens intressekontor*, som bevakar de därtill anslutnas intressen av nämnd art.

Intressent', delägare. — *Intressera*, fånga uppmärksamheten; göra till delägare (i ett företag). — *Intresserad*, road, vaken.

Intressesfär, främmande område, inom vilket en stat anser sig ha rätt att öva politiskt eller ekonomiskt inflytande; område för en persons andliga intressen.

Intri'g (av lat. *intrica're*, inveckla), stämpling, ränker, anslag; handling (i ett drama, en roman el. dyl.). — *Intrigant'*, ränkfull. — *Intrigera*, smida ränker.

Intrikat (av lat. *intrica're*, inveckla), kinkig, krånglig; ränkfull.

Intrinsek (av lat. *intrinsecus*), invändig.

Introducera (av lat.), införa, skaffa tillträde. — *Introduktion'*, införande; adlig ätts upptagande på Riddarhuset. — *Mus.* Förspel, inledningsatts.

Introduktören för främmande sändebud, ämbetsman i utrikesdepartementet, som har till äliggande bl. a. att ledsaga främmande sändebud till audienser hos statsöverhuvudet.

Intro'itus, lat., ingång; inledning till romskat. mässan. Sv. kyrkan upptog i 1917 års kyrkohandbok introitus för vissa högtidsdagar i form av växelsång mellan präst o. kör.

Introspektion (av lat. *introspicere*-, blicka in), iakttagelse av de egna själstillstånden.

Intubatio'n (av lat. *tu'ba*, rör), införande genom munnen o. ned genom struphuvudet av en rörformig tub vid mekaniska andningsått, t. ex. vid strypsjuka; användes äv. i viss utsträckning vid narkos.

Intuition (av lat. *intue'ri*, åskåda) el. *intuitiv* uppfattning. — *Fil. o. Psyk.* En andlig åskådning, genom vilken omedelbart insikt i en saks väsen vinnes. Motsats: *diskursiv* uppfattning.

Intäkt (av fsv. *taka*, taga). 1. Omhändertagande av kreatur, som inkommit på ens ägor. — 2. Inkomst.

Inuit (*eskimåspr.*), eskimå.

Inula, växtsläkte (fam. *Compositae*), omkr. 90 arter i Europa, Asien o. Afrika. Holk skålformig, blomkorgar gula med smalt tunglika kantblommor. Härpensel. / *helenium*, älant el. älandsrot (Mellaneuropa till Persien), en mer än meterhög, flerårig ört; rotstocken innehåller en egendomligt luktdande olja jämte inulin o. utgör ett sedan gammalt i folkmedicinen använt medel.

Inulini, ett kolhydrat, som förekommer i st. f. stärkelse i en del växter, t. ex. hos arter av fam. *Compositae* (jfr Inula). Till skillnad från stärkelse blåfärgas det ej av jod o. spjälkas av syror till fruktos i st. f. glykos.

In u'su, lat., i bruk, brukligt. — *In u'su m*, till bruk.

Invalde'ra (av lat.), intränga på ett (fientligt) område.

Invaginatio'n (av lat. *in*, i, o. *vagi'na*, slida), ett tarmstyckes instjälpning i ett efterföljande, så att det senare liksom en slida omsluter det förra. Förekommer hos barn o. någon gång hos vuxna. Farligt tillstånd, som vanl. kräver kirurgiskt ingrepp.

Invali'd (av lat. *invalidus*, kraftlös), person, vars arbetsförmåga blivit nedsatt genom sjukdom el. yttre skada. — *Invaliditet*, nedsatt förmåga el. oförmåga till arbete.

Invalidhotellet

(fr. *Hotel des Invalides*) i Paris byggdes av Ludvig XIV till hem för invalider, utvidgades av Napoleon o. hyste ända till 5,000 pensionärer. Inrymmer num. ett krigshist. museum, *Musée de V Armée*. I den ena av I:s två kyrkor, *Invaliddomen* (se bild), byggd av Jules Hardouin-Mansart, finnes sed. 1840 Napoleons grav.

Invalidpension, folkpension, som utgår till person, som ännu inte fyllt 67 år men på grund av sjukdom, sinnesslöhet, vanförhett el. annat lyte är varaktigt ur stånd att försörja sig.

Invallning, anläggning till skyddande av lågt liggande mark mot översvämning.

Invär, en järnlegering, innehållande 36 % nickel, 0,5 % mangan och 0,5 % krom. Den utvidgar sig ytterst obetydligt för värme o. används därför till meteretalonger, pendlar i kronometrar, balanshjul, pendelur osv. Jfr Guillaume.

Invaria'bel (av lat. nek. *in* o. *variare*, växla), oföränderlig.

Invasio'n (av lat. *inva'dere*, intränga), inträngande, fientligt infall.

Invektiv (av lat. *inve'here*, fara ut emot), skymförd, smädelse.

Inve'nit, förk. *Inv.*, lat., »har uppfunnit», står på alla gravyrer bredvid namnet på den konstnär, efter vars verk gravyren är gjord.

Inventariebok, räkenskapsbok i bokföring.

Inventarium (av lat. *invenVre*, finna), förteckning över lösörespersedlar. — *Inventarier*, samling av lös egendom i motsats till fastighet. *Invente'ra*, uppräta förteckning, granska.

Inventio'n (av lat. *invenVre*, uppfinna), uppfinning, påfund. — *Inventio'nssoffa*, soffa med för bäddning användbart säte.

Inventiös [-sjö's] (av *invention*, uppfinning), praktisk, väl inredd; sinnrik.

Inverchapel [in'v^otsjeep^oll], lord Archibald Clark (före 1946 sir A. C. Kerr), f. 1882, eng. diplomat, minister i Santiago 1928—30, i Sverige 1931—35, ambassadör i Irak 1935—38 o. hos Chiang Kai-shek 1938—41, 1942—46 i Moskva o. 1946—48 i För. stat.

Inverness [in'v^oness'j]. 1. Största grevskapet i Skottland. Genomskäres av Glenmorealdalen o. omfattar äv. en stor del av ögruppen Hebriderna. 11,270 kvkm, 81,000 inv. (1946). Bergigt. Huvudnäringar: boskapskötsel, sill- o. laxfiske. — 2. Huvudstad i I. 1, vid Moray Firth. 23,000 inv. Skeppsvarv m. m. Biskopssäte.

Invers' (av lat.), omvänd.

Inversio'n (av lat. *invertere*, vända), omvändning, omkastning. — *Med.* 1. Sjukligt tillstånd hos vissa organ, varvid dessa vända sig »ut o. in». Kan inträffa med t. ex. livmodern i samband med förlösning. — 2. Den sällsynta missbildningen att organ äro belägna på motsatt sida i kroppen mot den normala. — *Kem.* Spjälkning av rösocker till en blandning av glykos o. fruktos (s. k. *invertsocker*) genom hydrolys med utspädda syror el. enzymet sackaras' (= *invertas*). Benämningen i. syftar på att optiska vridningen därvid byter tecken (rösocker är högervridande, invertsocker vänstervridande). — *Meteor.* Dets. som temperaturinversion.

Inverta's, dets. som sackaras.

Inverte'ra (av lat.), omvända, omflytta, omställa.

Inverte'rat värde av en storhet a är $-\frac{a}{a}$; - är alltså inverterade värdet av $2\frac{5}{6}$ av - osv.

Investe'ra (av lat. *invesVre*, bekläda). 1. Bekläda med ett ämbete. — 2. Placera pengar. Investitu'r (av lat. *invesVre*, bekläda), den handling, genom vilken den medeltida läntagaren insattes i sin förläning o. sitt ämbete. — *Investiturstriden*, en världshistoriskt betydelsefull strid mellan påve o. kejsarmakt om rätten att insätta biskopar o. abbotter i deras ämbeten, uppblodade 1075 o. pågick till 1122, då med konkordatet i Worms en jämkning åstadkoms. Kejsarmakten utgick ur striden avsevärt försvagad.

AB. Investor, Stockholm. Grundat 1916. Aktiekap. 36 mill. kr. (1948). Ändamål: att äga o. förvalta fast o. lös egendom. Verkst. dir. F. Liljenroth (sed. 1928).

Invetere'rad (av lat. *ve'tus*, gammal), föräldrad, inrotad.

In vi'no ve'ritas, lat., »i vinet sanningen», dvs. vinet lossar tungans band.

Inviola'bel (av lat.), okränkbar.

Invisi'bel (av lat.), osynlig.

Invit' (av lat. *invitia're*, inbjuda), vink, uppmaning; inbjudan. — *Invi'tatio'n*, inbjudan. — *Invi'te'ra*, inbjuda.

Invita Miner va, lat., imot Minervas vilja», utan anlag el. inre kallelse företaga sig något.

In vi'tro (lat.), i glaskärl, användes om biologiska försök, utförda i glaskärl.

In vi'vo (lat.), under livet, användes om biologiska försök, utförda på levande organism.

Invokatio'n (av lat.), åkallan.

Involutio'n (av lat. *involve're*, insvepa), återbildning, tillbakagång, äldreand, särsk. med hänsyn till rubbningarna i de sexuella funktionerna. Jfr Klimakterium.

Involve'ra (av lat.), innesluta, innefatta.

Inägor, uppodlad jord nära ett hemman. Motsats: ut ägor.

Inälvsmaskar el. *intestina'l maskar*, maskar, som leva parasitiskt i inälvorna av såväl kall- som varmblodiga djur. Inälvsmaskar finnas i ett mycket stort antal arter bland band-, sug-, tråd- o. stjärnmaskar.

Inönö, Ismet, f. 1883, Turkiets president. I, som egentl. hette Ismet pascha, antog 1934 familjenamnet Inönö efter namnet på den stad i Anatolien, där han 1922 vann en stor seger över grekerna. Var delegerad till fredsförhandl. i Lausanne 1922—23. Stats- o. utrikesminister 1923—24 o. enbart statsminister 1925—37. Efter Kemal Atatürks död nov. 1938 valdes I. till republikens president (omvald aug. 1946). Som sådan har han med kraft fullföljt Atatürks inre o. yttre politik.

I'o. 1. I grek. myt. dotter av flodguden Inakos. Ålskad av Zevs blev I. av den svart-sjuka Hera förvandlad till en ko o. vaktad av jätten Argos. Efter dennes död sände Hera en broms, som jagade I. tills hon i Egypten återfick mänsklig skepnad. — 2. *Astr.* Den innersta av planeten Jupiters fyra största månar. Av. namnet på en småplanet.

Io, förkortning för *inshrivningsområde*. lo, kem. tecken för en atom jonium.

I. O. G. T., förkortning för eng. *International (för Independent) Order of Good Templars*, Internationella (resp. Oavhängiga) Godtemplarorden.

Iokas'te, i grek. myt. maka till konung Laios i Tebe; moder o. maka till Oidipus.

I'on, i grek. myt. en sonson till Hellen, helleternas (grekernas) stamfader o. själv stamfader för den joniska stammen.

Ion. *Kem.*, Stavningsform för jon. Iona [jä'n^o] el. Jona, ö bland Hebriderna utanför Skottlands v. kust, grevsk. Argyllshire. 29 kvkm, ca 200 inv. På I. anlade Skottlands apostel, Columba, på 500-t. ett kloster.

Iones'cu, Take (1858—1922), rum. politiker, verkade under Första världskr. ivrigt för Rumäniens anslutning till ententen, var sedermera delegerad vid fredskonferensen o. hade en stor andel i tillkomsten av Lilla ententen (1921). 1917—22 flera gånger utrikesminister o. ministerpresident.

Io'nio el. Taranto, provins i s. Italien (Apulien). 2,436 kvkm, 322,000 inv. Huvudstad: Taranto.

Ior'ga, Nicolae (1871—1940), rum. historiker, politiker av nationell o. demokratisk

läggning, en av det moderna Rumäniens främsta andliga ledare; som skriftställare enastående produktiv. Sitt lands störste folkbildare. Föll offer för järngardisternas massmord nov. 1940.

Iota, grek. bokstaven t (i). Jfr Jota.
Iowa [aj'ä^o], förk. Ia, en av Amerikas Förnta Stater (sedan 1846), belägen mellan Mississippi o. Missouri, omkr. den föras bilf. Des Moines o. Iowa. 144.005 kvkm, 2.260.000 inv. (1945), varav c:a 20.000 födda i Sverige. Bördigt prärieland. Huvudnäringar: jordbruk (majs, havre, korn o. vete) o. boskapsskötsel, särsk. svinavel. Frukt- o. tobaksodling. Stenkolbrytning, livsmedelsindustri. Flera univ. Huvudstad: Des Moines.

Iowa City, stad i Iowa, För. Stat. 17.000 inv. (1940). Univ., gr. 1847 (4.150 stud., 1945).

Iphigeni'a, lat. form av grek. Ifigeneia.
Iphigania, flygplats vid San Salvador.
Iphob, stad i Perak på Malacka, vid Perakfloden. 53.200 inv. Landets näst största stad o. centrum för Malackas tennindustri.

Ipomoea [-mö'a], växtsläkte (fam. *Convolvulaceae*), omkr. 300 tropiska örter el. buskar med slingrande, upprätta el. nedliggande stammar o. stora tratt- el. klocklika blommor. / *bata*'s (Centralamerika), en viktig tropisk kulturväxt, vars stärkelse- o. sockerrika rotknölar, batater el. sötpotatis, ätas.

Ipsen, B o d i I, f. 1889, dansk skådespelerska, främst vid »Det Kongelige» i Köpenhamn. Gästspel i Sverige på 1930-t.

Ips'o fac'to, lat., genom själva saken.
Ips'o ju're, lat., genom själva rätten, med rätta.
Ips'wich [-'itsj], stad (eget grevsk.) i s.ö. England, nära Orwells utlopp i Nordsjön. 100.000 inv. (1945). God hamn med dockor.

Iquique [iki'ke], huvudstad i prov. Tarapacá, n. Chile, vid Stilla havet. 39.000 inv. (1940). Huvudort för exporten av chilealpeter. Utmärkt hamn. I. har flera gånger förstörts av jordbävningar.

Iquitos [iki'tás], stad i n.ö. Peru, vid Amazonfloden. C:a 40.000 inv. Kautschukhandel.

Ir, kem. tecken för en atom iridium.
I. R., förkortning för lat. *Imperator Rex*, kejsare o. konung.

IRA «el. I. R. A., förkortning av *Irish Republican Army*, Irländska republikanska armén (jfr Eire. *HistU*).

IRA'k, konungarrike i Främre Asien, kring Eufrat o. Tigris, omfattande huvudsakl. delarna Mesopotamien. 29°980 kvkm, 4.794.000 inv. (1947). I. är till stora delar stäpp- el. ökenland med kalla vintrar, varma somrar o. ringa nederbörd. Akerbruket, som mö j liggöres genom konstgjord bevattning, lämnar vete, korn, dadlar o. ris. I. är ett av världens viktigaste oljeproducerande länder. Utvinningen skötes av The Iraq Petroleum Company (med 52 % eng. kapital) o. ytterligare två eng. bolag, o. oljan (4,5 mill. ton per år) föres med rörledning till Ilaiifa o. Tripolis vid Medelhavet. Utförselvaror äro förutom petroleum dadlar, vete, korn o. ull. Befolkningen, till 75 % arabisk, är i övre I. starkt uppblandad med armenier, kurder, turkar m. fl. De flesta äro muhammedaner, c:a 125.000 kristna. Parlamentet består av senaten med 20 medl. o. underhuset med irs medl. Huvudstad: Bagdad. — På San Remokonferensen 1920 tillerkändes Storbritannien mandatet över Irak. 1921 valdes Feisal till konung, varpå en nationalförsamling utarbetade författningen, som gjorde I. till en konstitutionell monarki med ett tvåkammarparlament. De nationalistpartier, som bildats i början av 1920-t., förde en våldsam kamp för upplösnandet av mandatet. Genom traktater 1922, 1926, 1927 o. 1930 fick I. en allt större själv-

ständighet, som slutligen formellt bekräftades med I3 upptagande i NF 1932. Ett fördrag reglerade förhållandet till Storbritannien: britterna behöll sina flygbaser o. fingo rätt att transitera trupper. Minoriteterna tillförsäkrades omfattande rättigheter men förföljdes i realiteten, så snart självständigheten var uppnådd (massakern på assyrierna 1933). Feisal, vars taktiska moderation o. duglighet som förhandlare var den starkast bidragande faktorn till I:s vunna oberoende, avled 1933, varefter det inrikespolitiska läget snabbt försämrades. Motsättningen mellan sjjiter o. sunniter o. det parlamentariska maskineriets ineffektivitet banade väg för general Bekr Sidki paschas statskupp okt. r936. Bekr Sidki mördades aug. r937. En ny militärrevolt ägde rum april 1941, varvid f. premiärministern Rashid Ali tillvällade sig makten. På grund av dennes orientering mot axelmakterna ingrep England o. revolten krossades. Efter Andra världskr. ha de inre förhållandena i någon mån stabiliserats o. ett socialt reformarbete har inletts. Utrikespolitiskt inleddes I. 1937 ett aktivt skede genom anslutningen till Saadabadpakten med Iran, Afghanistan o. Turkiet. Den panarabiska rörelsen främjas av I., som 1945 deltog i bildandet av arabförbundet. Vänskaps- o. alliansfördrag slöts 1947 med Transjordanien o. Turkiet. I., som sed. 1936 manifesterat sitt intresse för en lösning av konflikten mellan judar o. araber i Palestina (ett intresse, som bl. a. tar sikte på att i n. Palestina erhålla en korridor till Medelhavet), inleddes maj 1948 militära operationer mot den nyupprättade judiska staten Israel. Medl. av FN:s förvaltningskapråd 1947—49. Jfr Arabförbundet o. Feisal.

IRA'n, före 1935 Persien, konungarrike i v. Asien på Irans högslätt, gränsande i n. till Turkmenistan, Kaspiska havet, Aserbejdjan o. Armenien, i ö. till Afghanistan o. Pakistan, i s. till Arabiska havet o. Persiska viken, i v. till Turkiet o. Irak. ^643,558 kvkm, r2 mill. inv. (1940), varav flertalet äro muhammedaner (sjjiter), omkr. 10.000 parser. I. är ett bergland, omgivet av randberg. Det inre upptages av salthaltiga stäpper, där den nomadiserande befolkningen (c:a 3 mill.) lever med sina hjordar av getter och får. I bergstrakterna o. vid floderna idka de bofasta perserna åkerbruk, som möjliggöres genom konstgjord bevattning. Stora mineralrikedomar: ädla metaller, kok- o. stensalt, nafta, olja o. gips. Viktigaste utförselvaror äro olja, mattor, bomull o. torkad frukt. Myntenhet: rial = 100 dinarer; 100 rialer = 1 pehlevi (på guldmynfot med växlande värde). I. är en årtlig monarki, som styres av

en schah. Denne har vid sin sida f. n. 12 ministrar samt delar makten med en folkförsamling på en kammare. Huvudstad: Teheran. — *Arméns* fredsstyrka omkr. 30.000 man (1947, 90.000). Allmän värnplikt. Flygvapnet omfattar bomb-, jakt- o. spningsförband. — *Hist.* I framträder i historien på 800-t. f.Kr., då det styrdes av storkonungen i Medien (n.v. delen av nuv. I.). Omkring 550 f.Kr. gjorde sig persern K y r o s till herre över hela landet samt grundlade ett världsvälde, vilket omkr. 500 f.Kr. sträckte sig från Indus i ö. till Svarta havet, Medelhavet o. Nilen i v. De persiska storkonungarnas försök att erövra Grekland misslyckades däremot (jfr Perserkrigen), o. förfallet tid började, tidvis hejdat av kraftiga regenter. Alexander den store erövrade hela det persiska riket (omkr. 330 f.Kr.), som efter hans död övergick till seleukidernas välde, det s. k. syrisk riket (med centrum i Antiokia). Detta störtades omkr. 250 f.Kr. av parterna, som därefter i mer än 400 år härskade över I. Ett nypersiskt rike under inhemska konungar (sasanidernas dynasti) tog omkr. 220 e.Kr. i arv det partiska rikets makt o. blev för romarna o. bysantinarna en farlig fiende. Sasanidernas välde krossades omkr. 640 av araberna, o. inom kort omvändes nu I. från Zarathustras lära, som sedan urminnes tid härskat i landet, till islam. Det lydde sedan under kalifatet i Bagdad (intill 9So) samt olika inhemska o. utländska dynastier, särsk. seldsjukernas. 1220 erövrades hela I. av Djingis-khan, vars ättlingar omkr. 1390 fördevros av Timur-lenk. Med safidernas inhemska ätt (1500—1736) segrade i I. den sjitiska riktningen inom islam. En av rikets största härskare var Abbas den store (1586—1628). Omkr. 1750 inträdde en tid av långvariga inre oroligheter, varunder riket inskränktes till sitt nuv. omfång, delvis genom landavträdelser till Ryssland; äv. med England inträdde (1850-t.) förvecklingar. Ryska o. eng. intressen, sinsemellan rivaliserande, inskränkte alltmera schahens makt; anarki spred sig i provinserna. 1907 uppdelades landet i intressesfärer, o. för ordningens upprätthållande inkallades sv. officerare som gendarminstruktörer (1911—15). Den sedan 1795 regerande dynastien störtades okt. 1925 genom en nationalistisk militärkupp, ledd av Riza-khan Pehlevi, som därpå av nationalförsamlingen utropades till schah. Riza-khan eftersträvade att förvandla Iran till en modern nationalstat. Den inre ordningen upprätthölls med fasthet, finanserna reorganiserades o. järnvägar anlades. Han hävdade även med kraft I:s intressen mot de europ. makterna. 1935 antog I. sitt urgamla namn Iran. Det spelade en avgörande roll vid ingäendet av Saadabadpakten (se Irak). Genom det tyska angreppet på Ryssland sommaren 1941 o. den följande eng.-ryska alliansen fick I. stor betydelse som förbindelseled mellan de förbundna. De eng. o. ryska reg. framställde juli—aug. s. å. upprepad krav på utvisande av tyskarna i I. o. genomtågsrätt för britt. trupper. I. svarade undvikande, o. ⁸⁷/₈ trängde ryska o. britt. trupper in i I., som nu gav efter, varpå fred slöts ²⁸/₇. Misshälligheter uppstodo emellertid med schahen, o. denne tvingades abdikera. Han efterträddes av tronföljaren Muhammed Riza Pehlevi. Amerik., britt. o. ryska trupper besatte 1941 alla viktiga orter i I. No v. 1945 uppstod en svår konflikt med Ryssland, som stödde det kommunistiska Tudehpartiets försök att upprätta en autonom regim

i prov. Aserbejdjan. De ryska truppernas utrymning av I. fördröjdes o. jan. 1946 protesterade i. hos FN:s säkerhetsråd. Utrymningen var fullbordad maj s. å. För att hävda centralregeringens auktoritet lät konseljpresidenten

Ghavam es Sultaneh trupper rycka in i Aserbejdjan i samband med valet till parlamentet jan. 1947. Sept. 1947 kom förhållandet till Sovjetunionen änyo i brännpunkten, sedan ryssarna krävt oljekoncessioner i n. Iran. Dec. s. å. störtades Sultaneh (se denne) av parlamentet o. efterträddes av förutvarande konseljpresidenten M. Hakimi. Under 1948 har I. i allt högre grad erhållit militärt o. finansiellt stöd från För. Stat.

Iranier, en underavdelning av den indoeuropeiska rasen, omfattande den indoeurop. befolkningen i Afghanistan, Baluchistan o. Iran, parserna i Indien o. kurderna. Dit hörde antikens meder o. perser.

Iranologi', vetenskapen om iranska språk o. iransk kultur. — Iranist', person som Sysslar med iranologi.

Iranska språk kallas de språk i Främre Asien, som tillhöra den indoeurop. språkfamiljen, t. ex. avestisk, persisk o. kurdisk.

Irawadi [ir'oa'di], flod i Burma, Bortre Indien. Flyr från ö. Himalaya till Bengaliska viken. Brett delta. 1.500 km, varav 1.000 km segelbara. Av. viktigt för bevattningen.

Ira'zu, vulkan i republ. Costa Rica, Centralamerika, vid Cartago. 3.414 m.

Irenae'us (omkr. 130—200), Västerlandets äldste kyrkofader, biskop i Lugdunum (nuv. Lyon). Bekämpade gnosticismen.

Ireton [aj'o'tɛn], Henry (1619—51), eng. krigare o. statsman, Cromwells mäg o. vän, överbefälh. på Irland 1650—51, där han hänsynslöst undertryckte det katolska upproret. I sitt författningsutkast, *Heads of proposals* (1647), hävdar I. rätten till folklig självstyrelse.

Ir'gun Zvai Leumi', hemlig judisk terrororganisation i Palestina med ursprung i en sionistisk aktivistströrelse i Polen under mellankrigstiden, vars mål — massimmigration o. skapandet av en judisk majoritet i Palestina — den sökt förverkliga genom sabotage o. bombterror. Efter britt. mandatets upphörande maj 1948 har I. kämpat tills, med de reguljära judiska styrkorna men intermezzon under vapenviljan juni s. å. visade, att I. ej uppgett sitt ursprungliga program. Omkr. 5.000 medl.

Iri, nuvarande namn på floden Eurbtas. Irida'ceae, familj av omkr. 1.050 särsk. i Sydafrika, Amerika o. Medelhavsländerna växande, enhjärtbladiga örter el. halvbuskar med vanl. svärdlika, tväradigt ställda blad. Ståndare 3, märkesflikar oftå kronbladlika. Hit höra släktena *Crocus*, *Gladiolus* o. *Iris*.

Irdium, ett till platinametallerna hörande huvudsakl. 3- o. 4-värd grundämne. Kem. tecken Ir, atomvikt 193,1 (stabila isotoper 191 o. 193), atomnr: 77. Svec. vikt 22,4, smältp. 2.440°, är i sina kemiska egenskaper mycket likt platin, med vilken det bildar värdefulla legeringar. Den internationella meterprototypen i Paris består av 90 % platina o. 10 % iridium. Användes äv. till spetsar på reservoarpenor.

Iris. *Myt.* I grek. myt. regnbågens gudinna o. gudarnas budbärarinna. — *Bot.* Svärds-liljor, växtsläkte (fam. *Iridaceae*), omkr. 180 arter örter på n. halvklotet. Vanlig hos oss den gulblommiga, i vatten växande *I. pseudo'corus*. Många arter o. former odlade som prydnadsväxter. (Se färgplansch.) Jordstammen av *I. tlorenWna*, *I. germanica* o. *I. paWida* utgör s. k. violrot, som anv. i parfym o. i läkemedel. — *Anat.* Ogats regnbågshinna.

Irisbländare, se Bländare.
Irisera (av grek. *V ris*, regnbåge), skifta i regnbågens färger.

Iriska, ett keltiskt språk av den gaeliska gruppen, vilket ännu i mitten av det förå årh. talades ganska allmänt på den iriska lands-

bygden men numera blott i de västligaste delarna. Officiellt språk i Eire.

Irit' (lat. *iri'His*), regnbågshinneinflammation. Följdsjukdom efter allmänna infektionssjukdomar, särsk. reumatism, syfilis o. tuberkulos. Kräver behandling (med atropin, varmt förband m. ni.).

Irkut', biflod fr. v. till Angara, Sibirien; utmynnar vid staden Irkutsk. 585 km.

Irkutsk'. 1. Förvaltningsområde i mell. Sibirien, R.SFSR, vid Bajkalsjön. 782,000 kvkm, i.20 mill. inv. (1939). — 2. Huvudstad i I. I. vid floden Angara, v. om Bajkal. 243,000 (inv. 1939). Industri- o. universitetsstad. Sibiriens kulturella medelpunkt.

Irland (eng. Ireland [aj¹⁶tend], kelt. Erin), den västligaste av de båda britt. öarna, skiljes från Storbritannien av Irländska sjön. 82,450 kvkm, 4,2 mill. inv. Den v. kusten är starkt sönderkuren, där märkas Donegal- o. Galwaybukterna; kusterna i allm. höglända, 500—1,000 m ö. h., medan det inre av I. är lågländ. Talrika floder o. sjöar. Milt klimat. Huvudnäringar: åkerbruk, boskapskötsel, linneindustri o. skeppsbyggeri. Befolkningen utgöres av de keltiska irernä, vilka dock särsk. i prov. Ulster starkt uppblandats med engelsmän o. skottar. Politiskt är I. delat i Eire o. Nord-Irland. Jfr karta till Storbritannien. — *Hist.* I. mottog redan på 300-t. kristendomen; dess »iro-skotska» kyrka utvecklade en hög kultur o. starkt missionsnit. Ilandet, som var delat i flera keltiska riken, hemsöktes från omkr. 800 av nord. vikingar, som där grundade välden. Den eng. erövringen dateras sig från noo-t:s slut men var hela medeltiden in-skränkt till områden på ö. kusten. 1542 lät Henrik VIII hylla sig som konung av I.; 1649 kvadades I. helt av Cromwell; stränga tvångslagar infördes därefter mot katolikerna. 1800 förenades I. i union med Storbritannien o. erhöi tillträde till dess parlament; 1839 fingo katolikerna fulla polit. rättigheter. Lagförslag till självstyrelse för I. (»home rule») föllo 1886 o. 1893. Missnöjet på ön tillväxte alltmer (stark utvandring), o. en moderatere riktning (»nationalisterna») överflyglades av en radikal självständighetsgrupp (»Sinn-Fein»). Efter många förvecklingar (fara för inbördeskrig mellan Ulster o. det övriga I. 1913—14, misslyckad resning 1916 m. m.) proklamerade en redan tidigare inkallad nationalförsamling (»Dail Eirean») 1919 landets oavhängighet. Först efter årlånga vilda strider avvägbragtes dec. 1921 de avtal mellan eng. regeringen o. självständighetspartiet, varur det nuv. Eire politiskt framgick. Jfr Eire o. Nord-Irland.

Irländska fristaten, till 1937 namn på Eire (se d. o.).

Irländska sjön, eng. Irish sea, den del av Atlanten, som ligger mellan Irland o. Storbritannien, förbunden med havet i n. genom Nordkanalen, i s. genom St. Georgskanalen. De största öarna äro Man o. Anglesey.

Irländsk setter, en kastanjebrun, guldgående setter med medellångt slätt, ej krusigt el. vägigt hår o. understundom något vitt på bröstet, pannan o. tårna. Användes vid jakt på fågel såsom stående hund. (Se bild.)

IRO, förkortning för International Refugee Organization, FN:s organ för flyktingverksamheten, bildat 1947. Jfr Displaced persons.

Iroke'ser, flera indianstammar vid övre Hudson, Nordamerika, på 1570-t. förenade till

ett förbund. Förr ett mäktigt jagar- o. krigar-folk, num. bofasta jordbrukare. C:a 17,000.

Iron [-än], eterisk olja, som ger violer o. violrot (av /ris-arter) deras angenäma lukt. Huvudbeståndsdelen är ketonen /S-iron, som till kemiska sammansättningen liknar jonon, den konstgjorda violdoften.

Ironi' (av grek. *eiron'la*, förställning), förtäckt hän. — Ironiker, person som uttrycker sig med ironi. — Ironisera, behandla med ironi. — Ironisk, med förtäckt hän, spefull.

Ironsida [aj¹⁶nsajd], sir William Edmund, f. 1880, eng. fältmarskalk (1940). Deltog i Bockriget o. Första världskr., ledde 1918—19 den allierade interventionen i Nordryssland o. innehade därefter olika kommandon i hemlandet o. Indien. 1936—38 chef för de britt. trupperna i Mellersta Östern, därefter guvernör i Gibraltar o. vid krigsutbrottet sept. 1939 generalstabschef för imperiets samlade stridskrafter. Efter den britt. expeditionskårens återkomst från kontinenten juni 1940 blev I. chef för försvarsstyrkorna i hemlandet (till årets slut).

Irradiatio'n (av lat. *irradia're*, bestråla), synvilla, bestående däri, att gränslinjer mellan mörka o. starkt belysta partier synas förskjutna in på de mörka partierna. Ex.: En vit ruta på svart botten synes större än en lika stor svart ruta på vit botten. Vid ett nät av svarta o. vita rutor (schackbräde) synas de vita rutoras hörn flyta samman.

Irrationalism' (av lat. nek. *in o. ra'tio*, förnuft), åsikten, att verklighetens grund o. väsen är en blind, oförnuftig makt.

Irrationell' (av lat.), förnuftsvidrig. — Irrationella tal äro sådana, vilka icke kunna erhållas genom division av ett helt tal med ett annat, utan som måste uttryckas geometriskt el. som slutresultatet av en gränsprocess. Ex. 7i, V².

Irrbloss, ljusfenomen i form av här o. där över sumpmarker o. dyl. uppdykande svaga ljuslågor; torde härröra från självantändliga gaser, såsom fosforväte. Föremål för mycken övertro.

Irredentism' (av it. *irredento*, obefriad) kallades urspr. den italiensk-nationella rörelse, som särsk. efter 1878 strävade att med Italien införliva de s. k. irredenta (obefriade) ital. folkgrupperna inom landområden under österrik. väld. Med freden i St-Germain 1919 nådde rörelsen sitt mål. — Termen användes num. äv. om liknande strömningar i andra länder o. med irredenta avses i allm. befolkningsgrupp, som entiskt o. språkligt tillhör annan stat än den politiskt lyder under.

Irregularite't (av lat. nek. *in o. re'gula*, rättesnöre), oregelbundenhet.

Irreguljä'r (av lat. nek. *in o. re'gula*, rättesnöre), oregelbunden. — Irreguljära trupper, trupper, som ej ha samma utrustning o. organisation som statens övriga krigsmakt.

Irreligiositet (av lat.), religionslöshet. — Irreligiös, ogudaktig, gudlös.

Irreparabel (av lat.), oersättlig, ohjälplig. Irresponsabel (av lat. nek. *in o. respon'sa're*, svara), oansvarig.

Irreversibel (av lat.), som ej kan vändas. — Fys. Varje process, vilken automatiskt blott kan försiggå i en bestämd riktning. Ex.: Värme strömmar alltid från en varm kropp till en kall, men aldrig från en kall till en varm.

Irrigatio'n (av lat. *irriga're*, vattna), bevattning. — Irrigatio'r, apparat för spolning av slidan o. tarmen.

Irritabilitet (av lat. *irrita're*, reta), egen-skap hos levande organismer att påverkas av retningar utifrån, så att de bringas i verksamhet.

Irsta, kommun i ö. Västmanland, Västmanl. l. (past.adr. Västerås); Västerås landsf.distr., Västmanl. mell. doms. 781 inv. (1947).

Irtyjsj', biflod fr. v. till Ob, v. Sibirien, upp-rinner på Altajbergen. 3,712 km. Segelbar från staden Semipalatsinsk. Bl. bifloder Tobol.

Iriin [-rönn-], stad i n. Spanien, prov. Gui-puzcoa (Bask. provinserna) vid franska gränsen. Omkr. 15,000 inv. Järnvägsknut o. tullstation.

Irwin [o'vin], lord, se lord Halifax.

Irving [0'ving], Washington (1783—1859), amerik. författare. Utgav 1809 den humoristiska skriften *A history of New York by Diedrich Knickerbocker*, som bl. a. följdes av *The sketch-book of Geoffrey Crayon* (1819; Ur skissboken, 1888) samt det världsbekanta verket *The Alhambra* (1832; sv. övers. 1902). Is författarskap präglas av ett friskt, humoristiskt lynne förenat med kraftig realism. Bland amerik. förf. är han den förste med världsrökt.

Irving [0'ving], Edward (1792—1834), skotsk presbyteriansk präst, från 1822 verksam i London, upphovsman till den s. k. Katolsk-apostoliska församlingen el. *Irvingianerna*, en sekt, som vunnit spridning av, utom England (i Sverige med församl. i Sthlm o. Norrköping). Sekten upptog läran om Kristi snara återkomst o. organiserade sig efter mönster av de äldsta kristna församlingarna med apostlaämbeten m. m.

Irving [0'ving], sir Henry (1838—1905), eng. skådespelare, berömd framställare av Shakespeares tragiska gestalter.

Irvin'gia, trädsläkte (fam. *Simarubaceae*), 4 arter i tropiska Afrika o. Ostasien. Blad läder-artade, blommor små, gula, väluktande. / *barte'ri* o. *I. gabonensis* ha fett- o. äggvitehaltiga, näringsrika frön, av vilka framställas s. k. dikafett (använt till tvål o. ljus m. m.) samt dikabröd.

Is, fruset (kristalliserat) vatten. Smältpunkt 0° C, spec. vikt 0.92. Is uppträder dels som isäck på vattenytter (bl. a. sjö- o. havsis), dels i andra, mångfaldigt skiftande former, som snö, trindsnö, hagel, rimfrost, isbark el. glattis, stenis, firnsnö o. landis. Jfr Återfrysning.

Isaachsen, 0 1 af (1835—93), norsk målare. Koloristiskt begåvad genre- o. interiörmålare.

Isabell', en brunaktigt vitgul färg; äv. benämning på häst med gula täckhår o. mycket ljusa skyddshår.

Isabella av Bayern (1370—1435), drottning av Frankrike, g. m. Karl VI, styrde landet under konungens sjukdom 1392—1422. Adrog sig allmänt misshöje.

Isabella, spanska drottningar. Isabella I den katolska (1451—1504), 1474 regerande drottning av Kastilien; genom sitt giftermål med Ferdinand (den katolske) av Aragonien (1469) äv. drottning av Spanien 1479. I spe-lade en ledande roll, bl. a. genom sitt nit för inkvisitionen. Understodde Columbus' företag. — Isabella II (1830—1904), utropades till drottning 1833, tillträdde regeringen 1843, 1846 g. ra. Frans av Bourbon. Mindre aktningvärd i sitt privata liv deltog I i det katolsk-reaktionära intrigspelet; fördevs 1868 o. avsade sig kronan 1870 till förmån för sin son Alfons.

1. **Isabey** [isabä], Jean Baptiste (1767

—1855). fransk målare ur Davids krets, en av sin tids mest uppskattade miniatyrmålare. Bl. porträtt: *Napoleon, kejsarinnan Josephine*. Repr. i Nat.mus.

2. **Isabey**, Eugéoe Louis Gabriel (1804—86), son till J. B. I., fransk marin- o. genremålare.

Isa5's, Reinhold (1841—90), arkitekt, prof. vid Tekn. högsk. i Sthlm. Han utf. i Sthlm bl. a. *Sturebadet, Skandias hus o. Norstedt & Söners byggnad* på Riddarholmen (1887).

Isagogi'k (av grek. *eisagoge'*, inledning), teol. inledningsvetenskap, som behandlar frågor om bibelböckernas uppkomst m. m.

Isai el. Jesse, konung Davids fader. Isak, enl. 1 Mos. 21 m. fl. son av Abraham o. Sara, fader till Esau o. Jakob.

Isak, Aron (1731—1817), judisk affärsman, som av Gustav III fick tillåtelse att bosätta sig i Sthlm 1775 o. dit inkalla ett antal trosfränder. Grundade 1782 en mosaikförsamling. Is *Minnen* (sv. övers. 1932) ha kulturhistoriskt värde.

Isakson, Karl (1878—1922), målare, från 1903 bosatt i Köpenhamn. I sina stilleben, akter (ex., se bild), porträtt o. landskap framstår han som en av de mest betydande banbrytarna o. koloristerna i det moderna svenska måleriet. Med okuvlig konsekvens fullföljde han sitt program. Monografi av G. Engwall (1944).

Isala, by i Dalarna, Svärdsjö kommun. Enl. sägnen skall Gustav Vasa under sina dala-äventyr ha undgått förföljarna genom att förklädd till dräng tröska säd i en där ännu kvarstående lada.

Isar, biflod fr. h. till Donau från Tyrolen. 350 km. Vid I. ligger Miinchen.

Isas'kar, enl. 1 Mos. 30: 17 ff. Jakobs femte son med Lea, stamfader till Isaskarstammen.

Isatis, örtsläkte (fam. *Cruciferae*). *I. tinctoria*, vejde, en högvuxen, glatt, gulblommig ört med tunglika, enfroga skidor, lämnar indigo o. odlades därför i Europa redan under 1200-t. Hos oss längs Östersjökusten samt på Öland o. Gotland, sällsynt.

Isaurien, forntida landskap i s. Mindre Asien. Invånarna voro kända som sjörövare.

Isberg, i polartrakternas o. angränsande hav kringflytande väldiga isstycken. Isberg bildas, när genom s. k. kalvning stora stycken lös-brytas från i havet utskridande glaciärer o. inlandisar.

Isbjörn, *Ursus maritimus*, förekommer i Nordpolsområdet. Störst av nu levande björnar, kan bli 2.8 m lång o. väga 600—800 kg. Vit el. gulvit. Isbjörnen livnär sig mest av salar.

Isblink, skarpt lysande, vit strimma, synlig till sjöss, då man närmar sig större istäckta områden.

Isblåsa, behållare för is, vanl. av kautschuktyg. Användes vid smärtsamma ytliga inflammationer, för att hämma inre blödningar m. m.

Is-Bo'set, konung Sauls ende överlevande son, korades till konung av hövitsmannen Abner men övergavs av denne o. mördades av två tjänare, varefter David blev konung över hela Israel (2 Sam. 2 ff.).

Isbrytare, fartyg för isbrytning, med kraftigt skrov, trimtänkar o. vanl. en särskilt konstruerad förstäv (se bild) med propeller för undskaffande av lösbrutna isstycken.

Isbränna, tunt islager, täckande höstsädesbrodden, har i olikhet mot det porösa snötäcket skadligt inflytande på brodden.

Ischemi (av grek. *i'schein*, återhålla, o. *ka'ima*, blod), genom rubbning av blodcirkulationen lokalt uppträdande blodbrist.

Ischia [iss'kia], naturskön ö utanför Italiens v. kust, prov. Neapel, n.v. om Neapelviken. 46 kvkm, 27,000 inv. Bergig, vulkanisk, fruktbar. Huvudorten I. har omkr. 8,000 inv. Kurort.

Isch'ias (av grek. *iski'on*, höft), smärtsymtom med smärtor lokaliserade bl. a. till lätets baksida o. klinkan vid ett flertal olika sjukdomstillstånd, t. ex. diskräcke, skelletdeformiteter.

Ischl, badort i Övre Österrike, i det s. k. Salzkammergut, 10,000 inv. Mycket besökt för sina salt- och svavelbad. Betyd. saltutvinning.

Isdelare, den linje, på ömse sidor om vilken inlandsisen rört sig i motsatta riktningar. Under istidens tidigare skeden låg isdelaren i Skandinavien på fjällkedjan men flyttades, alltefter-som istäckets mäktighet ökades, öster ut, i Jämtland ända till öster om Storsjön. Ismas-sorna rörde sig då väster ut från isdelaren t. o. m. över de högsta fjällen.

Isdubbar kallas ett par c:a 12 cm långa o. 2 cm tjocka trändag, försedda med en vass, trekantig järnspets.

Isdämd sjö, dets. som issjö.

Ise, stad i Japan, på Honshu, med Japans äldsta o. förnämsta shintoistiska tempel.

Ise'bel, i GT konung Abahs drottning; förföljde profeterna o. införde Baalsdyrkan i Samaria, varemot profeten Elia uppträdde.

Isefjord, vik av Kattegatt, n. Själland, Danmark.

Isegori' (av grek. *i'sos*, lika, o. *agore'vein*, tala i en församling), medborgerlig yttrandefrihet.

Iseka, eka med medliknande slitskenor, avsedd att kunna släpas över svag is.

Isenergetisk (av grek. *i'sos*, lika, o. *energi*) kallas en process, som förlöper utan att energi till- el. bortföres.

Isenheimaltaret, ett av den tyska renessansens mästerverk. Jfr Matthias Grünewald.

Iseotrop' (av grek. *i'sos*, lika, o. *entropi*), kurva, som anger sambandet mellan volym o. tryck (el. temperatur o. tryck) i en gasmassa, som långsamt (reversibel) utvidgas el. sammantryckes utan att värme till- el. bortföres. Utgör ett teoretiskt grännsfall, som ej helt kan förverkligas. Vid ett sådant förlöpp ändras ej systemets entropi. Jfr Adiabat.

I'ser, biflod fr. h. till Elbe i Böhmen. 122 km. Isère [is'är]. 1. Biflod fr. v. till Rhne, Frankrike. 290 km. — 2. Departement i s.ö. Frankrike (Dauphiné), omkring floden I. 8,237 kvkm, 574,000 inv. (1946). Betydande jordbruk; vindaug o. färavel. Bergshanting o. järnindustri; tillv. av handskar o. papper. Huvudstad: Grenoble.

I'sergebirge, n.v. fortsättning på Riesengebirge, n. Böhmen. Högsta topp: 1,126 m.

Iserlohn [-lä'n], stad i delstaten Nordrhein-Westfalen, v. Tyskland (prov. Westfalen, Preussen), vid Ruhrs biflod Baar. 38,000 inv. (1939). Livlig industri.

Isfaha'n, dets. som Isphan.

Isfjorden, Spetsbergens största fjord, på v. kusten.

Isgrind, järngaller framför vattentilppet till turbin. Föreskriven i fiskeristadgan.

Ishavslera, i det senegliala havet avsatt lera. Jfr Varvig lera.

Isherwood [isj'⁰⁰odd], Christopher, f. 1904, eng. författare, har förutom egenad dramer, författade tills, med W. H. Auden (se denne), i romanform skildrat Berlin under krisåren 1930—33 (*Mr. Norris changes trains, 1935*) o. *Goodbye to Berlin*, (1939).

Isherwoodssystemet [isj'⁰⁰odd-l], Sjövä. Långskeppsspanstystem, uppfunnet av F. Lillichöök, med orätt uppkallat efter en eng. skeppsbyggare.

Ischocke, spel på is mellan två 6-mannalag, varvid en massiv gummitrissa med hjälp av långa klubbor skall drivas in i motståndarnas mål. Canadas nationalspel, år 1920 införd i Sverige. Planens storlek i allm. cirka 55 x 25 m. Jfr Bandy o. Hockey.

Isido'rus av Sevilla (omkr. 560—636), spansk kyrkofader, helgon, biskop i Sevilla omkr. 600. Skrev ett stort encyklopediskt arbete i 20 böcker. Jfr Pseudo-isidoriska dekretalerna.

I'sis, fornegypt. gudinna, Osiris' syster o. gemål, moder till Horus. — Hennes kult utformades sedermera i en mystisk riktning i Medelhavsländerna o. nådde sin höjdpunkt vid början av 200-t. e.Kr.

Isjakt, isfarkost med segel o. stålmedar, avsedd att drivas av vinden. Kan upp-nå oerhörd hastighet o. användes företrädesvis för sportändamål (se bild).

I'sjevsk, huvudstad i republiken Udmurt, ö. curop. Ryssland, vid fl. Isja. 42,200 kvkm, 176,000 inv. (1939). Järnverk o. vapenfabrik.

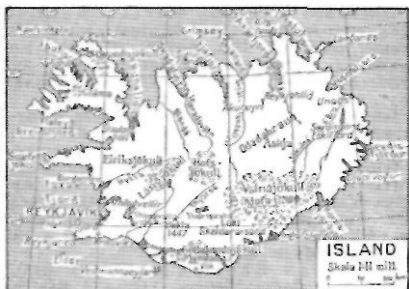
Isken'derum, turk. namnet på Alexandrette.

Islam (arab., hängenhet), namn på den yngsta av de stora världsreligionerna, stiftad av Muhammed (d. 632), vilkens lära är samlad i *Koranen*, islams heliga skrift. — Huvudläror: Koran är en, Allah. Människorna äro blint underkastade hans härskarvilja, som träder dem till mötes som ett oövekligt öde. Guds profeter äro bl. a. Abraham, Moses o. Jesus, men främst Muhammed. Hans läras utbredning med svärdet är genaste väg till paradiset fröjder. Männen äga rätt att ha fyra hustrur o. dessutom ett öbergänsat antal bihustrur. Varje rättrogen, »muslim», är skyldig iakttaga islams fem grundpelare: 1) jäsandet av trosbekännelsen: »Det finns ingen Gud utom Allah o. Muhammed är hans profet»; 2) De 5 dagliga bönestunderna; 3) Skatten till de fattiga; 4) Fasta i månaden Ramadan; 5) Vallfärd till Mecka, islams huvudort. — Vid sidan av Koranen finns en omfattande tradition, *sunna*, som reglerar de trognas förhållande till det borgerliga livet. Förutom i s.v. Asien har islam vunnit sin största utbredning i n. Afrika o. Indien. Bekännarnas antal överstiger 200 mill. Jfr Kalif, Muhammed, Sjiiter, Sufismen, Sunniter.

Islamisk konst, dets. som muhammedansk konst (se plansch sid. 1171).

Island, ö i n. Atlanten, näst Storbritannien Europas största (102,809 kvkm). Utgöres av övervägande högländ, till stor del täckt av jöklar (Vatnajökull, 9,000 kvkm) o. med flera verksamma vulkaner (Hekla m. fl.). Talrika varma källor o. gejsrar. Större lågländ finnas endast i s. samt vid Faxafjorden i v. Kusten i n. är brant o. rik på fjordar. På grund av Golfströmmens inverkan är klimatet i lägre liggande trakter milt. Näringar: fiske, boskapsskötsel, särsk. färavel, samt fågelfångst. Befolkningen (132,750, 1946) huvudsakl. protestantisk, av norsk härstamning. Huvudstad: Reykjavik vid s.v. kusten. — *Hist.* I. började bebyggas av nordbor på 870-t. o.

utbildades till en fristat med tingsförfattning. Dess hist. betydelse betingas främst av dess lysande medeltidslitteratur (Snorre Sturlason m. fl.), som rikt återspeglar den fornnord. kulturen. Norskt 1264 följde I. i Kieľfreden 1814 med Danmark. 1918—44 var I. ett eget konungarrike i personalunion med Danmark, vilket omhänderhade I:s utrikesangelägenheter. Vid den tyska okkupationen av Danmark 9 april 1940 förklarade sig isländska regeringen övertaga kon. Kristian X:s funktioner. Ön besattes kort därpå av eng. trupper, varvid England förklarade sig skola utrymma den vid krigets slut. 20 maj 1941 besöft alltinget personalunionens upphävande o. I:s förvandlande till republik, vilket genomfördes 17/12 1944, varvid riksföreståndaren Sveinn Björnsson valdes till president. Med I:s samtycke landsattes från 1/1 1941 amerik. styrkor på ön, vilka successivt ersatte de eng. trupperna. De amerik. trupperna lämnade I. under 1946, sedan För. Stat. ingått ett avtal med I:s regering, enl. vilket Keflaviks flygfält på fem år skule arrenderas av American Overseas Airlines. Alltinget godkände överenskommelsen trots motståndet från kommunisterna, vilka utträdde ur regeringen. En ny samlingsministär bildades febr. 1947 av socialdem. Stefansson. Ställningen i alltinget är f. n.: de konservativa 20 platser, de progressiva 13, kommunisterna 10 o. socialdemokraterna 9. Medl. av FN. Se även karta till Norden.

Islandslav, art av lavsläktet *Cetraria*.

Islandsspat, ett slags kalkspat.

Isle [fr. il, eng. ajl], fr. o. eng., ö.

Isleifr (1006—80), Gissur vites son, Islands förste inf ödde biskop (1056).

Isländska språket tillhör den västnordiska språkgruppen av den nordgermanska språkgruppen o. har utvecklats ur de fornnorska dialekter, som de första bebyggarna talade. Förnisländskan, som räcker fram till 1500-t. o. vars klassiska period infaller omkr. 1200—1350, äger rikare minnesmärken än något annat nord. språk (edda- o. skaldediktningen, isl. sagorna). Nyisländskan (från omkr. 1500) företei ålderdomliga drag i fråga om ordförråd o. rättsstavning.

Is'niael, enl. 1 Mos. 16 o. 21 Abrahams son med tjänstekvinnan Hagar. I. räknades genom sina 12 söner som ättedärer till lika många arabstammar, ismaeliterna.

Isma'il', stad i sovjetrepub. Ukraina, SSSR, vid Donaus mynning. 26,000 inv. (1930). Handel med spannmål o. jordbruksprodukter.

Isma'ilia, stad i n.ö. Egypten, vid Suezkanalen. 175,000 inv. Flyghamn. Garnison. Säte för kanalförvaltningen.

Isma'il pascha (1830—95), *khediv av Egypten*, son av Ibrahim pascha, blev 1863 stathållare i Egypten o. 1867 *khediv*; förde en till full oavhängighet syftande, lysande men ekonomiskt ruinerande politik. Avsatt 1879.

Isman torps borg, i Långlöt på Oland, en av Nordens märkligaste fornborgar. Inom den cirkelformade bevarade muren finnes ett stort antal husgrunder (se bild). I. användes antagligen både som försvarsplats o. kultort.

Ismene, i grek. myt. en dotter till Oidipus.

Is'met pascha, dens. som Inönii.

Ismi'd, stad i Turkiet, v. Mindre Asien, vid Marmarasjön. 29,000 inv. (1940). Tillv. av silke o. tobak. Hette fordom N i k o m e d e i a o. var Bityniens huvudstad.

Iso- (av grek. *isos*, lika). *Kent*. Förstavelse för att beteckna den ena av två el. flera isomera föreningar, t. ex. isokolinin till skilln. från vanlig kinolin. Inom alifatiska serien betecknar isoen isomer med grenad kolkedja. Jfr Isomeri o. Ieucin.

Isoba'r (av grek. *isos*, lika, o. *ba'ros*, tyngd). 1. På meteorologiska kartor varje linje som sammanbinder orter med samma barometerstånd. — 2. Kurva, som anger sambandet mellan volym o. temperatur hos en gasmassa, vars volym ändras vid konstant tryck (isobarisk tillståndssändring) genom att värme till- el. bortföres. Jfr Isochor, Isoterm o. Polytrop.

Isoba's (av grek. *isos*, lika, o. *basis*, grund), linje, som på en karta sammanbinder de punkter, vilkas landhöjning under en viss geologisk tidrymd varit lika stor.

Isochor [-kå'r] (av grek. *isos*, lika, o. *cho'ra*, rum), kurva, som anger sambandet mellan tryck o. temperatur hos en given gasmängd i en behållare med konstant volym. Jfr Isobar, Isoterm o. Polytrop.

Isocyl'liska föreningar (av grek. *isos*, lika, o. *ky'klos*, ring), kemiska föreningar, i vilka ingå slutna ringar av kolutomer. Jfr Iso-

Isodyna'm (av grek. *isos*, lika, o. *dynamis*, kraft), linje, som på en karta förenar orter med lika stark jordmagnetism.

Isoe'tes, växtsläkte, bildande klassen *Isotales* av kärlikryptogamerna. Blad smala, rosettlik ställda på en kort o. tjock stam. Spörgömmen i en grop på bladbasens översida. Hos oss 2 arter på bottnen av sjöar (braxengräs); allmäntast *I. lacustris*.

Isolf'e'x, skyddat varunamn på värmeisoleringsmaterial i plattor, tillverkat av sammanlimmade korrugerade skikt av folier, framställda av cellulosaacetat. Foliet kan vara genomskinligt (t. ex. för fönsterisolering) el. för ökande av värme-reflexionsförmågan innehålla aluminiumpulver. Svårbrännbart. Har god vattenbeständighet.

Isotot [-fåtj] (av grek. *isos*, lika, o. *tos*, ljus), linje, som sammanbinder punkter med lika belysning, användes vid konstruktionsritningar, där man genom lavering vill ange skuggans gradvisa svärtning.

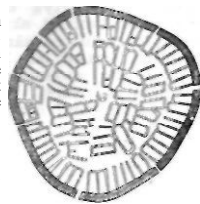
Isogotermer, dets. som geoisotermer.

Isögon [-ga'n] (av grek. *isos*, lika, o. *go'ny*, knä), linje, som på en karta sammanbinder orter med samma deklination. Har stor betydelse vid navigering efter vanlig kompass.

Isokli'n (av grek. *isos*, lika, o. *kWhein*, luta), linje, som på en karta sammanbinder orter med samma inklination. Har betydelse för uppskattning av järnfyndigheter.

Isokroma'tisk (av grek. *isos*, lika, o. *kro'ma*, färg), dets. som ortokromatisk.

Isokron [-krå'n] (av grek. *isos*, lika, o. *kro'nos*, tid), Två svängningsrörelser sägas vara isokrona, när de gå i takt med varandra, dvs. ha samma svängningstid. Jfr Resonans.

Isola bell'a, »den vackra ön», en av Borromeiska öarna i Eago Maggiore, n. Italien. Praktfulla palats.

Isolatio'n, i s o l c r i n g (av it. *isoWre*, avskilja, av *isola*, ö), avskiljande, särsk. om patienter med smittosamma sjukdomar för att förhindra smittans spridning. — *Fys.* Spänningsförändrande materials åtskiljande medelst isolerande material. Jfr Isolator o. Isolering.

Isolationism', politisk riktning, som dominerade amerik. utrikespolitik från Första världskris slut fram till den tyska invasionen i Danmark o. Norge april 1940. Den önskade, att För. Stat. skulle avhålla sig från inblandning i europ. angelägenheter. Ledare var tidigare senator Borah (d. 1940). Därefter voro isolationismens främsta män senatorerna B. Wheeler (f. 1882) o. G. Nye (f. 1892) samt Charles Lindbergh. Isolationisterna samlade sig i organisationen *America First Committee* (1941). Efter Japans angrepp på Pearl Harbor dec. 1941 förlorade isolationismen allt inflytande.

Isola'tor (av it. *isoWre*, avskilja). 1. Material med så stor resistivitet (specifikt motstånd), att det praktiskt taget ej leder elektricitet o. därför kan användas för att åtskilja spänningsförändrande delar. Ex. porslin, bakelit, mikanit o. papper. — 2. Detalj som uppstår elledning o. samtidigt isolerar den, t. ex. porslinshatt på stolpe för luftledning.

Isole'ra (av it. *isola're*, avskilja), avstånga, avskilja. Jfr Isolation o. Isolering.

Isol'e'ring (av it. *isoWre*, avskilja). 1. Dets. som isolation. — 2. Skikt som minskar el. hindrar genomgång av värme, fuktighet el. ljud; äv. anbringandet av dylikt skikt. Ex. mattor av glasull, stenull el. slagull utanpå pannor, ugnar o. ångror minska värmeförlusterna från dessa.

Isomeri' (av grek. *i'sos*, lika, o. *me'ros*, del), det förhållandet att två el. flera olika kemiska föreningar ha samma kvantitativa sammansättning o. samma molekylvikt (jfr *Tolymeri*). Skillnaden mellan isomera föreningar beror på att atomerna äro bundna vid varandra på olika sätt (hä o. lika strukturformler), t. ex. hos butan, C_4H_{10} , dels $CH_3 \cdot CH_2 \cdot CH_2 \cdot CH_3$ (normalbutan; orenad kolkedja), dels $(CH_3)_2CH \cdot CH_3$ (isobutan; en kolatom binder tre andra). Isomernans antal stiger starkt med antalet kol- o. a. atomer; av t. ex. amyalkohol, $C_5H_{12}OH$, finnas 8 isomerer. Andra slag av strukturisomeri föreligga hos cykliska föreningar, t. ex. bensolderivat med atomgrupper bundna vid olika kolatomer i kärnan (jfr *Örto-*, *Meta-*, o. *Para-*). Vid lika struktur kan atomernas olika läge i rymden ge isomeri (se *Stereoisomeri*).

Isomorfi' (av grek. *i'sos*, lika, o. *morfe'*, skapnad) föreligger, då kemiskt skilda ämnen ha samma kristallform. Ex. på *isomorfa* ämnen äro kalcium-, magnesium-, zink-, järn- o. mangankarbonat.

Isonos [-nå's], linje, som på en karta sammanbinder orter med samma frekvens av en viss sjukdom.

Isonzo [isån'tså], flod i n.ö. Italien, Istrien, utfaller i Adriatiska havet. 138 km. — Under Första världskr. ägde vid I. häftiga österrik.-ital. strider rum (12 »isonzoslag» 1915—17).

Isop, art av växtsläktet *Hyssopus*.

Isopleter (av grek. *i'sos*, lika, o. *ple'tos*, tal), ett i kartor ö. diagram ingående system av numererade kurvor, varvid det på kurvan utsatta talvärdet anger, att en med diagrammet sammanhängande kvantitet antager detta talvärde. Ex.: isobarer, isogoner o. isotermer.

Isopren el. metylbutadien, C_5H_8 , ett omättat kolväte, som fått stor betydelse, enär det kan överföras till en kautschukliknande produkt. Isopren framställs bl. a. ur acetylen. Jfr Buna o. Neopren.

Isostasi' (av grek. *i'sos*, lika, o. *s'wis*, läge), det jämviktsstillstånd, varigenom jordskorpans olika delar uppstås varandra, så att de intaga en nivå, ungef. motsv. det tryck de var för sig utöva på sitt i viss mån plastiska underlag.

Isoterm (av grek. *i'sos*, lika, o. *ter'me*, värme). t. På meteorologiska kartor varje linje som sammanbinder orter med samma temperatur. — 2. Kurva, som anger sambandet mellan volym o. tryck hos en gasmassa, vars volym ändras så långsamt, att temperaturen kan hållas oförändrad (isotermisk tillståndsförändring) genom att värme hinnes till- el. bortföras, då gasen utvidgas resp. sammantryckes. För en ideal gas gäller därvid Boyles lag. Jfr *Adiabat*, *Isobar* o. *Isochor*.

Isoto'per (av grek. *i'sos*, lika, o. *to'pos*, plats), grundämnen, som ha samma atomnummer o. alltså samma plats i periodiska systemet men olika atomvikt (masstal). De första kända isotoperna voro radioaktiva (jfr *Radium*), men sedan har man medelst masspektrograf o. genom obetydliga väglängdsskillnader i molekylernas optiska spektra kunnat påvisa, att flertalet grundämnen utgöra blandningar av två el. flera beständiga isotoper (upp till 10, näml. hos ten). Endast 20 grundämnen, däribland natrium, aluminium, fosfor, jod o. guld, äro s. k. renclement. Man känner (1947) ca 275 stabila isotoper o. över 500 instabila, radioaktiva isotoper. De flesta av dessa senare ha framställts med konst genom kärnreaktioner. — Isotoper kunna endast med stora svårigheter delvis skiljas från varandra genom upprepad diffusion av gaser genom porösa väggar el. med fraktionerad destillation el. (för deuterium) genom elektrolys. I kemiskt hänseende äro isotoper identiska o. kunna således icke särskiljas genom kemiska reaktioner. En blandning av ett vanligt inaktivt grundämne o. en motsv. radioaktiv isotop kan därför deltaga i olika kemiska reaktioner o. minsta spår därav efteråt påvisas genom den radioaktiva strålningen. Sådana med radioaktiv indikator »märkta atomer» användas bl. a. för att studera olika grundämnens omättning o. förflyttning inom den levande organismen, t. ex. vanlig fosfor (^{32}P) märkt med ytterst ringa mängd radiofosfor (« ^{32}P »).

Isotropi' (av grek. *i'sos*, lika, o. *trop'e'*, vändning), egenskapen hos kristalliserande ämnen att i alla riktningar förete samma egenskaper. Motsats: *anisotropi'*.

Isouard [is'au'ar], Niccolò (1775—1818), fransk tonsättare, f. på Malta, från 1799 verksam i Paris, skrev ca 50 operor.

Ispahan, pers. *Isfahan*, stad (från goot.) i mell. Iran, vid karavanvägen Persiska viken—Teheran. 205,000 inv. (1947). Betydande handel. Tillv. av mattor, vapen, smycken m. m. Praktfulla moskéer. 1625—1721 Persiens huvudstad med nära 1 mill. inv. Nu till största delen i ruiner.

Ispolkom', rysk förkortning för *Ispoln'Vielnij komite'*, exekutivkommité.

Ispunkt, vattnets fryspunkt.

Isra'el (hebr., trol. »Gud strider») benämns i GT 1) israeliternas stamfader, patriarken Jakob (1 Mos. 32: 28), 2) Israels folk el. barn, det folk som ansågs härstamma från Jakob, 3) Israels rike, Nordriket el. Efraim, det rike, som efter Salomos död bildades av de n. stammarna i motsats till Juda rike. Jfr *Judar* o. *Judendom*.

Isra'el, en w/e. 1948 bildad judisk stat i Palestina, omfattande de områden, som enl. FN-församlingens i nov. 1947 rekommenderade delning av Palestina avsågos skola tillfalla den judiska staten (jfr kartan till Palestina). — Huvudstad: Tell-Aviv. Flagga (se bild å nästa sida) vit med två horisontala blå fält o. en

sexuddig stjärna i mitten. — I samband med det britt. mandatets upphörande ¹⁵/s 1948 ombildades det judiska nationalrådet (Vaad Leumi) till en provisorisk regering med arbetarpartiets ledare David Ben-Gurion som premier- o. försvarsminister o. Jewish Agency's repr. i FN Moshe Sliertok som utrikesminister. Chaim Weizmann valdes till president. Arabstaterna, vilka av såväl dynastiska, nationella som sociala bevekelsegrunder motsätta sig bildandet av en judisk stat, inledde samma dag militära operationer mot I. Sed. FN:s utsedde medlare greve Folke Bernadotte «/», s. å. lyckats få till stånd en fyra veckors vapenvila, sammankallade han en fredskonferens till ön Rodos. Ännu den ¹/7 hade konflikten mellan I. o. arabstaterna ej lösts. I. har de facto erkänts av bl. a. För. Stat., Sydafrikanska unionen o. Sovjetunionen. Se. Falestina, Haganah, Irgun Zvai Leutni, Araber, Muftin, Sionismen, Sliertok, Sternligan o. Weizmann.

I'sraëls, Jozef (1824—1911), Hollands främste målare under 1800-t. Starkt påverkad av Rembrandt o. Millet återgav han med psykologisk skärpa motiv ur bönders o. fiskares liv. Av. grafiker.

I'srahel, Herman (förra hälften av 1500-t., födelse- o. dödsår okända), lybsk köpman, som under befrielsekriget verksamt bistod Gustav Vasa med materialanskaffning o. värvning o. senare uppträdde som giftermåls- underhandlare mellan konungen o. Katarina av Sachsen-Lauenburg. I. sändes upprepade gånger till Sverige för att utkräva Lubecks skuld men misstänktes slutl. av Gustav för att ha förskingrat gjorda avbetalningar.

I'ssjö el. is d ä m d sjö bildas, då en glaciär el. en inlandsis dämmer för en dals nedre del, så att vatten samlas mellan iskanten o. dalens fasta sidor. Då isen smälter bort, avtappas issjön efter hand. S. k. i'ssjöstrandlinjer, t. ex. högt uppe på fjällsidor, samt i'ssjöavlagringar (i'ssjösand o. varviga i'ssjöleror) vittna om forna isjöar. Under istidens senare del var en av de största isjöarna den Centraljämtska i'ssjön, som upptog trakten kring Storsjön. I Östersjöområdet bildades den Baltiska i'ssjön, som uppdamades av isranden i n. o. som avtappades västerut, då denna på sin återgång nådde Billingen nordspets.

I'sskåp el. kylskåp, skåp till förvaring av matvaror. Jfr Kylmaskin.

I'ss'os, forntida stad i s. Mindre Asien, vid Alexandretteviken, bekant genom Alexander den stores seger där över Darius 333 f.Kr.

I'ssy [isi'], kommun i Frankrike, strax s.v. om Paris. 37,000 inv. Flygplats. — Vid I. ledo ³/7 1815 fransmännen det nederlag, som föranledde Paris' kapitulation.

I'ssy'k-kul, avloppslös insjö i Ryska Centralasien, s. om Balkasj. Omkr. 5,800 kvkm.

I'stadarätt, rätt för en avlidens avkomlingar att i den avlidens ställe taga arv, som skulle ha tillkommit denne, om han levat.

I'stan'bul, turk. namn på Konstantinopel. Istar, det. s. Astarte.

I'stedlejonet, skulptur av Vilh. Bissen till hugfästandet av i dansk-tyska kriget 1848—50 stupade danskar. Var uppställt i Flensburg men bortfördes av tyskarna efter 1864 års krig. Ater i dansk ägo 1894.

I'ster erhålles ur svinfett, s. k. späck. Smält-punkten växlar mellan 35 o. 45°.

I'sth'mus (grek. *istmo's*), lat., näs, särsk. näset vid Korint, Grekland, smalaste delen av Malackahalvön, Bortre Indien, o. näset vid Panama, Centralamerika.

I'stiden el. glaciälperioden, kvar-tärtidens äldre skede, då inlandsisar utbredde sig bl. a. över stora delar av Nordeuropa o. Nordamerika. Under istiden o. vid inlands-isens slutliga bortsmältande avstattes de glaciäl'la bildningar (morän, isälvsgrus, varvig lera), vilka utgöra en stor del av vårt lands lösa jordlager. I Nordeuropa var istiden uppdelad i åtminstone 3 perioder, vilka skildes från varandra av klimatiskt mildare skeden, interglaciäl'la perioder, då inlands-isarna voro helt el. delvis bortsmälta. Istider ha äv. förekommit under flera äldre geologiska system. Jfr Interglaciäl'la perioder o. Isälv.

I'stidshäst, *E'quis cabaWus fossi'lis*, en från Västeuropas istid funnen vildhäst. Anses som stamfader för våra kalla hästraser.

I'sfmiska spelen, religiösa festspel i det gamla Grekland, firade på Isthmus till Poseidons ära, näst de olympiska de förnämsta.

I'storp, kommun i s. Västergötland, Älvsb. I. (past.adr. Horred); Horreds landsf.distr., Marks doms. 934 inv. (1947).

I'sfriien, it. I'stria, halvö o. provins (jfr Pola) i n.v. Jugoslavien, före 1919 österrik. kronland, till 1946 ital. provins. 4,956 kvkm, 294,000 inv. (1936). Utförsel av vin, olja, råsilke, kork. Fiske, sjöfart.

I'strum, kommun i n. Västergötland, Skarab. I. (past.adr. Eggby); Axvalls landsf.distr., Skarabygdens doms. 311 inv. (1947).

I'svol'skij (Izvol'skij), Aleksandr Petrovitj (1856—1919), rysk diplomat, utrikesminister 1906—10. Som sådan o. som ambassadör i Paris igio—17 bidrog I. kraftigt till Rysslands anslutning till ententen (1907) o. i övrigt till befästandet av de fransk-ryska vänskapsbanden före Första världskr.

Isälv, en älv, genom vilken smältvattnet bortföres från en glaciär el. inlandsis. Isälvar mynna vanl. i en isälvs tunnel vid basen av isranden (glaciärens el. inlandsisens kant). Glaciäfluvia'la el. isälvsavlagringar kallas de avlagringar isälvarna avsätta vid o. utanför sina mynningar. I vårt land utgöras dessa av rullstensåsar, uppbyggda av det grvsta materialet, som avsattes efterhand i tunnellingningarna vid den tillbakaryckande isranden, samt av isälvs-sand o. varvig lera, vilka representera det finare materialet, som avsattes längre från tunnellingningen i det hav, som vid istidens slut täckte stora delar av vårt land.

I'sättika, vattenfri ättiksyra. Stelnar till en isliknande massa vid 16.6°.

It., förkortning av lat. *i'tem*, likaså. Itacism', uttalandet av vissa grek. vokaler o. diftonger som * (alltså *eta* som *ita*, varav termen). Detta uttal, som förekommit i ett flertal dialekter, är normalt i nygrekiskan.

I'taka, I'thaka, en av de Joniska öarna, v. om Grekland. Kal o. oitllänglig. Bekant som sagohjälten Odyssevs' hemort.

I'ta'ler (lat. *Itali*) betecknade för forntidens romare dels en ursprunglig, sedermera undanträngd stam i s. Italien, dels samtliga på Apenninska halvön bosatta folk. I modern språkforskning beteckning för en av huvudgrenarna inom den indoeuropeiska stammen, som i förhistorisk tid invandrat till Italien o. sönderfallit i två huvudstammar: umbrer o. Latiner.

I'ta'lia'expeditionen, nordpolsexpedition av Nobile (jfr denne).

Italia'n, sv. beteckning på det horisontala, oftast med fönster försedda mellanledet mellan ett säteritaks två fall.

Italien, It'alia, republik i s. Europa, omfattande Apenninska halvön (utom San Marino) samt de flesta närliggande öarna,

310,108 kvkm, 45,646,000 inv. (1947). I:8 västkust har flera goda hamnar o. natursköna buktar (Genua- o. Neapelbukterna), östkusten är i n. kantad av laguner, f.ö. klippig. I s. utskjuta halvöarna Apulien o. Kalabrien, åtskilda av Tarantovyken. Norra I. omfattar en del av Väst- o. Östalperna samt den bördiga Poslätten, som genomflytes av I:s största flod Po o. dess bifloder, bl. a. från de natursköna sjöarna Lago di Como, Lago di Garda o. Lago Maggiore, samt av floderna Adige o. Isonzo m. fl. n. om Po. Den egentliga halvön genomdrages från a. till Kalabriens sydspets av Apenninerna, i ö. endast av en smal kustremsa skilda från havet. V. om dem utbreda sig flera mindre slättbygder, såsom den fruktbara Arnodalen kring floden Arno, den osunda Campagna di Roma s. om floden Tiber, de torrlagda Pontinska träskan o. den bördiga slätten vid Neapelbukten. J-ängst i s.ö. utbreder sig det karga Apuliens lågland, vars östkust dock är synnerl.

fruktbar. Vid v. kusten liksom på öarna finnas flera vulkaner, såsom Vesuvius nära Neapel o. Etna på Sicilien. — *Klimatet* i I. företer stora motsatser. Poslätten har varma somrar, kalla vintrar o. sommarregn, mell. och s. I. jämte öarna ha heta somrar, mycket milda vintrar o. vinterregn. Särsk. hårligt vinterklimat har Rivieran i n.v. — *Befolkningen* utöfres huvudsakl. av italienare; dessutom finnas 1/1 mill. tyskar. Katolicismen är statsreligion o. omfattas av 99,6 % av befolkningen. — *Näringsar* äro jordbruk (vete, majs, ris, lin, hampa), odling av vin, oliver, sydfruktar o. bomull; silkesmaskavel; fiske o. bergsbruk (svavel, salt, järn, marinor). Industrien är betydande: skeppsbyggen, textil-, metall-, silkes- o. livsmedelsindustri, halmflätning samt tillv. av automobiler, glas-, lergods-, alabaster-, marmor- o. mosaikarbeten. Som turistland är I. världens främsta. — *Undervisningsväsen.* I. har 23 stats- o. 3 fria universitet samt många högre tekniska

institut. — *Författning*. Enl. den 1/1 1948 ikraftträdde författningen har I. en representation på två kamrar: deputeradekammaren o. senaten. Presidenten väljes för sju år av de till en nationalförsamling sammanslagna kamrarna jämte representanter för regionerna. Folkomröstningsinstitutet har införts. Allmän rösträtt. — *Förvaltning*. I. består av 93 provinser, som styras av prefekter o. provinsråd. Kommunal självstyrelse är genomförd. Historiskt indelas I. i 18 landskap (*compartimenti*). Prov. skola uppdelas på 22 regioner. Sicilien, Sardinien, Sydtyrolen o. Aostadalen få särsk. autonom ställning. Huvudstad: Rom. — *Försvaret*. Enl. fredsfördraget 10/3 1947 får I. en armé på 185,000 man o. 65,000 karabinjärer, en flotta på 4 kryssare, 4 jagare jämte mindre fartyg o. ett flygvapen med 200 jakt- el. spaningsplan

0. 150 obestyckade transport- el. skolplan. — *Handelsflottan* (1939): omkr. 3a mill. bruttotonn. — *Historia*. I. betecknade i forntiden ursprungl. nuv. landskapet Kalabrien men sedermera i mån av det rom. världets utbredning hela den Apenninska halvön. Efter detta världes fall (476 e.Kr.) härskade olika germanstammar i I., däribland östgoterna 493—553. Då på 700-t. longobarderna, det uppspirande påvedömet o. det bysantinska riket sletos om makten i I., ingrep frankernas konung Pippin den lille o. upprättade Kyrkostaten. Hans efterträdare Karl den store erövrade n. I. o. kröntes 800 till romersk kejsare. 962 förenades

I. med Tyskland under det tyska valkejsardömet. På 800-t. hade araberna intagit Sicilien men underkuvades på 1060-t. av normanderna, som 1130 upprättade ett konungarike Sicilien, bestående av denna ö och s. I. För en tid (1194—1266) lyckades visserl. de tyska kejsarna (hohenstauferna) att med sitt välde införliva äv. detta konungadöme, men då deras makt i n. I. bräcktes under de oförsonliga fejdena med påvedömet o. genom de »lombardiska städernas» opposition, skildes 1266 jämväl Sicilien från kejsarkronan. Både på ön Sicilien o. i Neapel härskade sedermera det aragoniska furstehuset. I n. o. mell. I. upplomstrade under korstågen en rad betydande handelsstäder (såsom det aristokratiskt regerade Venedig, Milano, Pisa, Genua, det av medicéerna behärskade Florens), vilka under republikansk styrelse blevo frejdade kulturhärader (renässansen). Kejsarens parti (ghibellinerna) bekämpade fortfarande flerstädes det påvliga (guelferna), ehuru merendels lokala intressen spelade största rollen. I den nya tidens början blev det splittrade landet föremål för både Frankrikes o. Spaniens rovlystnad, tills det senare hembar bytet slutgiltigt vid Habsburgska rikets delning 1556. Sedan den medicéiska ätten utgått (1737), övertog en gren av huset I.othringen Toscana, medicéerna bibehölllo likväl väldet i Florens, som 1569 upphöjts till storhertigdömet Toscana. I. n.v. I. härskade huset Savoien. Spanska tronföljdskriget i börj. av 1700-t. medförde äv. i I. genomgripande förändringar. Då huset Savoien nu äv. blev herre på Sardinien, upprättades 1720 för dess del ett konungadöme med detta namn. Österrike övertog visserl. för övrigt Spaniens besittningar i I., men grenar av de spanska bourbonerna blevo rådande i Neapel o. Sicilien (1735) o. Parma (1748). De omvälvningar, som under Napoleons tid skedde i I., ledde till att i dess n. del bildades ett konungarike under Napoleon med Eugène de Beauharnais som vicekonung, medan i s. ett konungarike Neapel upprättades först under Josef Bonaparte o. sedan under Murat. Sicilien förblev dock oberoende. Efter Napoleons fall återupprättades konungadömet Sardinien, medan Österrike i n. under sin lyduo bildade

det lombardo-venetianska konungariket o. f. ö. faktiskt behärskade såväl furstendömena Modena, Parma o. Toscana i n. som det förenade konungadömet Båda Sicilierna i söder. Kyrkostaten, som också utplånats av Napoleon, återupprättades äv. väsentligen. En rörelse hade emellertid begynts, äsytande I:s enhet, oberoende o. frihet, ehuru man var oense om målet skulle ernås under påvens hägn, genom en demokratisk republik el. under Sardiiniens ledning. Flera misslyckade revoltförsök gjordes, främst under revolutionsåren 1848—49. Slutl. lyckades den snillrike sardiniske statsmannen Cavour ställa sin stat i spetsen för frihetssträvandena, vinna stöd hos Napoleon III:s Frankrike, driva ut österrikarna ur landet o. grunda ett nationellt ital. konungarike. Sedan efter Cavour's död äv. Venedig (1866) o. Rom (1870—71) införlivats med I., organiserades detta som en konstitutionell monarki med medelpunkt i Rom. Utrikespolitiskt var I. från 1882 till Första världskr. anslutet till trippelalliansen. Begäret att frigöra de italienerna, som fortfarande lydde under Österrike, ävensom en ästundan att vinna ytterligare kolonier utöver dem i ö. och v. Afrika drev emellertid I. att närma sig England o. Frankrike. 1911 erövrade I. Tripolis från turkarna. Efter Första världskrigets utbrott slöt sig I. 1915 öppet till ententen o. lyckades 1918 tillvinna sig betyd. gränsutvidningar i n.ö. på Österrikes bekostnad. Efter krigets slut framväxte en mäktig imperialistisk strömning med Mussolini som främste målsman, fascis men, riktad mot den med täta kriser kämpande parlamentarismen; Mussolini blev 1922 regeringschef o. utbyggde senare, stödd på en vittförgrenad organisation, steg för steg sin maktställning till fullständig diktatur. Den 1923 antagna vallagen tryggade fascistpartiets majoritet vid 1924 års kammarval. 1927 kan den fascistiska diktaturen sägas ha blivit legaliserad; detta år infördes även den korporativa staten (*carta del lavoro*). Genom Eateranfödraget 1929 kom en försoning till stånd med påvestolen, som fick suveränitet över Vatikanstaten. Mussolinis utrikespolitik var ända från 1922 imperialistisk. En kontrovers med Grekland ledde aug. 1923 till ett italienskt flottbombardemang av Korfu, varefter Mussolini framgångsrikt trotsade N.F:s intervention. Ett fördrag med Albanien 1926 placerade detta land under faktiskt italienskt protektorat (1939—43 helt införlivat, jfr Albanien), varigenom motsatsförh. till Jugoslavien skärptes. Under åren närmast efter 1933 motsatte sig Italien Tysklands Anslutningsdenseners visavi Österrike o. ingick i detta syfte mars 1934 de s. k. Romprotokollen med Ungern o. Österrike i avsikt att trygga Österrikes oberoende. Efter kriget med Abyssinien 1935—36, som slutade med detta lands erövring, koncentrerade sig I. emellertid på det nya imperiets konsolidering o. Medelhavsproblemen o. uppgav sitt motstånd mot Tysklands hegemoni i Central-europa. Samgåendet med Tyskland inleddes 1936 o. ledde till axeln Rom—Berlin. 1937 slöt sig I. till antikominternpakt. Axeln Rom—Berlin, som bestod påfrestningen vid Österrikes förening med Tyskland mars 1938, förvandlades 1939 till en förmilig militärallians. Efter Andra världskns utbrott sept. 1939 intog I. ställningen som »icke krigförande» till den 10 juni 1940, då det inträdde i kriget på Tysklands sida. 8/7, s. å. ingicks Tremaktspakten (se d. o.). In. dec. förklarade I. äv. För. Stat. krig samt ingick en militärallians med Tyskland o. Japan. I. förlorade okt. 1941 Ital. Östafrika o. ockuperade Grekland 1941—43. Efter förlusten av I. ibyen (Cyrenaica o. Tri-

polis) jan. 1943 o. de allierades invasion på Sicilien juli s. å. minskades hastigt Mussolini's prestige. 25 juli blev han avsett o. arresterad. Med honom föll av. den fascistiska staten. Badoglio övertog regeringen. 3 sept. s. å. inledde de allierade invasionen mot Europas fastland på I:s sydspets efter att ha framfört krav på fullständig kapitulaton. 8/9 1943 slöt Badoglio vapenstillstånd med de allierade. Till följd härav ockuperade Tyskland hela I. Mussolini befriades 12/9 s. å. av tyskarna o. försökte sedan utan större framgång att i spetsen för den återupprättade neofascistiska regimen i n. I. vinna anhängare. 1/10 s. å. förklarade Badoglioregeringen Tyskland krig. Efter Roms fall 6/8 1944 abdikerade konung Viktor Emanuel till förmån för kronprins Umberto, som utsågs till riksföreståndare. Badoglio trädde helt tillbaka o. 10/8 s. å. bildade Ivanoe Bonomi en demokratisk regering. Vid de allierades fortsatta framrykning i I. fiugo de hjälp av de ital. partisanerna, som i april 1945 lade hela Norditalien under sig samt tillfångatog o. avrättade Mussolini (28/4). Marskalk Grazianis neofascistiska trupper kapitulerade utan villkor 2/4 o. de tyska trupperna 2/5 1945. Genom folkömostöningen juni 1946 avskaffades monarkien o. de Nicola valdes till president. De samtidigt hållna valen blevo en seger för de kristliga demokraterna, som fingo 207 mandat mot socialisternas 115 och kommunisternas 104. Dessa partier ingingo i en samlingsminister med kristliga demokraternas ledare de Gasperi som konseljpresident. Den allt starkare motsättningen mellan de borgerliga o. vänstern ledde maj 1947 till koalitionen sprängning, varefter de Gasperi bildade en minoritetsregering. Dec. s. å. inträdde Saragats oberoende socialistparti i ministären. Valet april 1948 blev en stor seger för det kristligt-demokratiska partiet, som överdroe absolut majoritet i deputeradekammaren. Maj s. å. valdes till president Luigi Einaudi (se denne). Utrikespolitiskt har I. närmast sig de anglosaxiska makterna o. deltog juli—sept. 1947 i Pariskonferensen om Marshallplanen. I:s ansökan om inträde i FN avslogs av säkerhetsrådet genom ryskt veto aug. 1947. Jfr de Gasperi, Giannini, Nenni, de Nicola o. Togliatti.

Italienska Somalilandet var ett guvernement i Italienska Östafrika, på Afrikas ö. kust. 702,000 kvkm, 1,300,000 inv. (1936). Stäpp- o. ökenland, bebott av nomaderisande hamiter. Huvudstad: Mogadisuju. Jfr Jubaland.

Italienska Östafrika, från 1936 benämning på Abessinien (Etiopien), Eritrea o. Ital. Somalilandet. 1,725,000 kvkm, omkr. 7,600,000 inv. Intogs av britt, trupper 1941, varefter den ital. administrationen upphörde.

Itatiaya [-aj'a], Brasiliens högsta berg, på gränsen mellan staterna Minas Geraes o. São Paulo. 2,712 m.

I'tem, lat., likaså; förk. *it*.

I'te, miss'a est, lat., >gån, mänsan är fullbordad», uttryck, som inom rom.-kat. kyrkan brukas för att förkunna, att allmänna gudstjänsten är slut.

Iteration (av lat. *iteratio*, förnyelse), förnyande, uppreppande. — *Jur.* Återfall i brott. — *llere'ra*, förnya, upprepa.

I'tera'tur, lat., »må förnyas», betecknar på läkarrecept, att detta får expedieras på många gånger, som det står angivet.

Ithaoa [i'p'k°], stad i staten New York, n.ö. För. Stat. 20,000 inv. (1943). Livlig industri. I närh. Cornelluniversitetet, med vilket är förenat lantrbruks- o. veterinärhögskola.

I'thaka, dets. som Itaka.

I'tinera'rium (av lat. *iter*, färd), resehandbok från antiken o. medeltiden.

IT O, förkortning för *International Trade Organisation*. Se Världshandelsorganisationen.

Ito, Uirobu'iiii (1841—1909), furste, jap. statsman, en av det moderna Japans grundläggare. Premierminister fyra gånger från 1885. Som generalresidcut i Korea (1906—09) organiserade I. den jap. styrelsen i landet o. förberedde den slutliga införlivningen 1910. Mördades av en korean.

I'turén, under romartiden ett arab. rike mellan Libanon o. Antilibanon. (Jfr Tuk. 3: 1.)

Ifzehoe [-nå], stad i n.v. Tyskland, delstaten Schleswig-Holstein. 21,000 inv. (1933). — 1644 o. 1657 intagen av svenskarna.

Iul., förkortning för lat. *Julius*.

IVA, förkortning för *Ingenjörsvetenskapsakademien*.

Iva'n, *ryska storfurstar o. tsarer*. Ivan III Vasilevitj den store (1440—1505), storfurste av Moskva 1462, enade Ryssland o. befriade det från mongolernas valde (»Gyllene Horden»). Förde 1495—97 krig med Sverige. — Ivan IV Vasilevitj den förskräcklige (1530—84), sonson till Ivan III, storfurste 1533 o. tsar 1547, utvidgade sitt valde med Kasan o. Astrachan o. förde flera krig med Sverige.

Ivan IV Vasilevitj den förskräcklige (1530—84), sonson till Ivan III, storfurste 1533 o. tsar 1547, utvidgade sitt valde med Kasan o. Astrachan o. förde flera krig med Sverige. En kraftfull men barbarisk självhärskare, urtpen för gammalryska seder i deras mest otvylgade form. (Se bild.)

— Ivan V Aleksejevitj (1666—96), tsar 1682, medregent till sin broder Peter I, ehuru härskare blott till namnet, svag till sina själsförmögenheter. — Ivan VI Antonovitj (1740—64), tsar vid spå ålder efter sin moster kejsarinnan Anna, störtades 1741 av Elisabet o. hölls sedan i fängsligt förvar. Döddes efter ett misslyckat befrielseförsök.

Ivan, Johannes, d. 1465, målare, som 1451 utförde o. signerade en omfattande bildserie kalkmålningar i Vendels kyrka, Upland.

Ivangorod [-gar°tj. 1. Kysk f. d. fästning, byggd 1492 av Ivan III vid fl. Narova; var i svenska händer 1612—1704; num. en del av staden Narva, Estland. — 2. 1842—1915 namn på polska fästningen Deblin.

Ivanhoe [aj'v°nhå°], roman av Walter Scott. Iva'nov, Vsevolod, f. 1895, rysk författare. Färgrika, realistiska skildringar från krigs- o. revolutionsår, bl. a. *Brokiga vindar* (1922), *En fakirs äventyr* (1935).

Iva'ново, förvaltningsområde t RFSFR. 24,600 kvkm. Linnefabriker. Huvudstad: Furmanov (till 1944 Ivanovo).

Ivarson, Ivar (1900—39), målare, utpräglad romantiker med sällsynt rik kolorit. En av Göteborgsskollans främsta. Uppmärksammasd först efter sin död.

Ivar Vidfamne, dansk sagokonung, som enl. sagan stupade i Ryssland. Han skulle ha anfällt Ingjald Illråde i Uppsala samt lagt under sig svearnas rike, Danmark o. delar av Tyskland o. England.

Iwaszkiewicz [iwasjkje'vitsj], J a r o s l a w, f. 1894, polsk skald, romanförfattare o. dramatiker. Dramer över Chopin (*Latow Nohent*, '037) o. Pusjkin (*Maskarada*, 1938) m. m.

Iversen, Krssten, f. 1886, dansk målare, prof. vid Konstakademien i Köpenhamn sed. tq30. Religiösa o. historiska motiv. Plafondmålningar i Köpenhamn. Monografi av E. Fischer (1916).

Iwersson, Gottlieb (1750—1813), möbelsnickare, verksam i Sthlm; den senare gustavianska tidens främste möbelskonstnär. Monografi av E. Kischer (1916).

Ivetofta, kommun i n.ö. Skåne, Kristianst. l. (past.adr. Bromölla); Näsüms landsf.distr., Villands doms. 1929 inv. (1947).

I'vigtit, ort på s.v. kusten av Grönland. Kryolith-brott. Flygbas.

Iwojima [ivá'dsjima] el. S v a v e l ö n, huvudön bland Vulcanöarna, s. om Boninöarna i Stilla havet. 20 kvkm. Omkr. 300 inv. Vulkanisk. Huvudort: Motoyama.

Ivry-sur-Seine [ivri'-syr-sän], stad i mell. Frankrike, dep. Seine, vid Seine, 43,000 inv. (1936). Livlig industri o. betyd. trädgårsodling.

Ivö, kommun i n.ö. Skåne, Kristianst. l.; Näsüms landsf.distr., Villands doms. 326 inv. (1947).

Ivösjön, Skånes största sjö, i n.ö. Avflyter genom Skreboån till Östersjön. 52 kvkm.

Ixelles [isäll'], förstad i s.ö. till Bryssel.

Ix'ia, växtsläkte (fam. *Iridaceae*), 25 arter i Sydafrika. Läk. el. stamknöl, blommor i klase. Flera arter odlas som prydnadsväxter inomhus.

Ixi'on, i grek. myt. konung över sagofolket lapiterna, förolämpade Hera o. blev därför fångslad i underjorden vid ett evigt svängande hjul.

Izmir' el. Ismi'r, sed. 1929 namn på Smyrna, turk. stad på v. kusten av Mindre Asien vid S.-viken. 300,000 inv. (1945). Regebiskopsäte. Missionscentrum. Mindre Asiens förnämsta handels- o. sjöfartstad med stor export (»smyrnamattor»). — Urgammal, redan tidigt betyd. handelsstad. 1424 erövrat av turkarna. 1919 besatt av grekerna men återtaget 1922.

Izves'tija [is-], ry., »Underrättelserna», rysk tidning, utg. i Moskva sed. 1917. Regeringsorgan.

Izvol'skij, dens. som Isvol'skij.

J j, antikva el. latinsk stil. J j, kursiv. ^ j fraktur el. tysk stil. IJ j, gotisk stil.

J 1. Kem. tecken för en atom jod. — 2. Förkortning av enrgienheten *joule*.

Jabalpur [djabalpo^o] el. J u b b u l p o r e, stad i Centralprovinserna, mcll. Indien. 178,000 inv. (1941). Modern, vacker stad. Viktig järnvägsknut. Bomulls- o. kvarnindustri.

Jabbok, nu N a h r e z - Z e r k a, vänsterbiflod till Jordan, omtalad i GT.

Jab'lonco [-nets], tjeck, namnet på Gablonz. Jablonicasset [-nitt'sa] el. T a t a r - p a s s e t, bergpass i ö. Karpaterna. Under Första världskr. var J. av stor strategisk betydelse som förbindelseled mellan Galizien o. Ungern.

Jab'lonobergen i Sibirien, ö. om Bajkalsjön. Vattendelare mellan Lena o. Amurs flodsystem. 2,450 m ö. h. Malmfyndigheter.

Jabne, nu J e b n a', grek. J a m n i a, filisteisk stad v. om Jerusalem, efter dettas fall 70 e.Kr. samlingsplats för judiska skriftlärde.

Jaboran'diblad, blad av *Pilocar'pus*-arter. Jfr Pilokarpin.

Jacana, *Parr'a iaca'na*, fl

en egendomligt tillpassad, i svart, gulgrönt o. rödbrunt livligt färgad vadare med blodröd pannplät o. en stark sporre vid handleden. Tår o. klor mycket långa. Pannan naken. Tillhör det tropiska Sydamerikas stillastående vatten, där den springer omkring på vattenväxternas stora blad (se bild). Lever av vatteninsekter o. frön.

Jacaranda [Ija-], trädsläkte (fam. *Bignoniaceae*), 40 arter i Västindien o. Brasilien. Blad parbladiga, blommor stora, trattformade. /. *obtusifolia* lämnar det för finare snickeri högt värdefulla brunviolettera, mörkdåriga jakarandael. palisanderträet. Av. träsorter av ett par släkten av fam. *Leguminosae* kallas stundom jakaranda.

J'aocuse [sjaky's], fr., »jag anklagar»; titel på en av Zola författad anklagelseskraft mot Dreyfusprocessen; bidrog kraftigt till domens revision. Jfr Dreyfus.

Jaek'etkrona (av eng. *jacket*, jacka), hölje av porlän, som får ersätta ytlagret på en f. ö. frisk tand.

Jackett' [sja-], dets. som jaquett.

Jackson [ds]ækk's'n], städer i För. Stat. 1) i Michigan, vid Grand River. 49,000 inv. (1940). Vagn- o. maskinindustri m. m. 2) i Mississippi (huvudstad), vid Pearl River. 62,000 inv. (1940). Metodisthögskola. Bomulls-handel. 3) i Tennessee, vid en bifl. till Mississippi. 22,000 inv. Bomullsindustri. Baptistuniversitet.

Jackson [dljækk's'n], Andrew w (1767—1845), För. Stat:s 7:e president (1829—37). J. tillhörde demokraterna o. införde det s. k. »spoil system», i det han med partivänner nybesatte viktigare ämbeten.

Jacksons [dsjiækk's'nsl epilepsi', symtomatisk fallandesot vid skador i storhjärnans bark med anfallsvis uppträdande lokaliserade kramper, ofta utan förlust av medvetandet. Att skilja från genuin fallandesot.

Jacksonville [dsjækk's'novill], stad i Florida, s.ö. För. Stat., nära St. John's Rivers mynning. 173,000 inv. (1940). Viktig utförselhamn. Filmindustri. Vinterkurort.

Jacob [dsje'k'ob], Naomi, f. 1889, eng. författarinna, mest känd genom en romantrilogi över en judisk köpmanssläkt i England: *That wild life* (1930); Huset Gollantz, (1936), *Young Emmanuel* (1932); Två bröder Gollantz, »936), *Four generations* (1934); Fyra generationer Gollantz, (1936).

Jacobfeus, Christian (1879—1937), läkare; prof. i medicin vid Karol. inst. 1916. Överläkare vid Serafimerlasarettet s. å. Upphovsman till en metod att påskynda läkning av lungtuberkulos genom att avbränna sammenväxningar av lungscakens båda blad. En av C. Eldh utförd porträttbyst av J. avtäcktes framför Serafimerlasarettet 1940.

Ord, som saknas på J, torde sökas på Y el. Dj.